मः म

ग्राम

र्गीः

तेषानद

तत्रलक्ष्य

अथसटीकासप्तशतीप्रारं॰

मः म
रामा
र्याः
तेषानद
तत्रलक्ष्य

श्रीगणेशायनमः श्रीमहाकाल्यैनमः श्रीमहालक्ष्म्यैनमः श्रीमहासरस्वत्यैनमः मार्कं
डेयेनक्रोष्टुभागुरिंप्रतिउक्तंस्तोत्रंजैमिनिप्रतिपक्षरूपैर्मुनिपुत्रैरुक्तंमार्कंडेयपुराणे तद्यथामति
व्याचक्ष्महे तत्रादौव्याख्यास्यमानस्तोत्रेस्तूयमानदेवतास्वरूपंप्राधानिकरहस्याख्येग्रंथेर्थाःप्रा
येउक्तंविविच्यदर्श्यते तत्रादौराज्ञःप्रश्नः भगवन्नवतारामेचंडिकायास्त्वयोदिताः एतेषांप्रकृ
तिंब्रह्मन्प्राधानंवक्तुमर्हसीति अत्रैतेषामितिनिर्धारणेषष्ठी प्रकृतिंमूलकारणंतत्रोत्तरंतत्रलक्ष्य
स्वरूपमाह मातुलिंगंगदांखेटंपानपात्रंचबिभ्रती नागंलिंगंचयोनिंचबिभ्रतीनृपमूर्द्धनि तप्त
कांचनवर्णाभातप्तकांचनभूषणेति अलक्ष्यस्वरूपमाह शून्यंतदखिलंस्वेनपूरयामासतेजसेति
लिंगंयोनिंचबिभ्रतीत्यनेनास्याःपुंरूपत्वंस्त्रीरूपत्वंचध्वनितम् एतदेवरूपंशैवाःसदाशिवइत्या
हुः वैष्णवाःवासुदेवइति शाक्ताःमहालक्ष्मीरिति इयंमहालक्ष्मीःकूटस्था प्रथममध्यमोत्तरच-
रित्रत्रयदेवतासमष्टिरूपासकलदेवीमाहात्म्येदेवतेतिबोध्यम् एषाशैवीवैष्णवीच सदाशिवांक
मारूढाशक्तिरिच्छाह्वयाशिवा महालक्ष्मीरितिख्याता देवीसर्वगुणान्वितेतिशिवपुराणात् ल

क्ष्मीतंत्रेविष्णुशक्तिरूपयालक्ष्म्याशक्तंप्रतिकाल्यादीनांस्वावतारभेदस्तोक्तेश्च एतच्च सर्वास्येपर्य-
वस्यति मायाविशिष्टंशुद्धंब्रह्मेदंप्रधानतत्त्वस्थम् ततोगुणत्रयविभागेनाह शून्यंतदखिलंलोकंवि
लोक्यपरमेश्वरी बभाररूपमपरंतमसाकेवलेनहि अत्र तमसः प्राधान्यमाश्रित्यकेवलेनेत्युक्तिः
तद्रूपमाह साभिन्नांजनसंकाशादंष्ट्रांकितवरानना विशाललोचनानारीबभूवतनुमध्यमा
खड्गपात्रशिरःखेटैरलंकृतचतुर्भुजा कबंधहारसुरसाबिभ्राणाहिशिरःस्रजम् अस्याःरूपेण
तामसत्वमुक्त्वातदेवमोहजनकत्वोपपत्तयेज्ञानकल्पाल्पत्वप्रदर्शनेनैवद्रढयति साप्रोवाचमहालक्ष्मीं-
तामसीप्रमदोत्तमा नामकर्मचमेमातर्देहितुभ्यंनमोनमइति अतएवमहालक्ष्मीरपरंरूपंबभारेत्यनेना
विरोधः अनेनहिमूलशक्तेरस्याश्चभेदोध्वन्यते ततोमहालक्ष्मीराह महामायामहाकालीमहामा
रीक्षुधातृषा निद्रातृष्णाचैकवीराकालरात्रिर्दुरत्यया इमानितवनामानिप्रतिपाद्यानिक
रिति इमांरुद्रेत्यन्येव्यवहरंति ततःतामित्युक्त्वामहालक्ष्मीःस्वरूपमपरंनृप सत्वाख्येनाति १
रेनगुणेनेंदुप्रभंदधौ अक्षमालांकुशधरावीणापुस्तकधारिणी साबभूववरानारीनामान्यस्यै-

वसाददौ अस्याःसत्त्वप्रधानत्वंदर्शयितुंज्ञानकलातिरोभावाभावोनामादिप्रश्नाभावेनदर्शितः म
हामायामहावाणीभारतीवाक्सरस्वती आर्याब्राह्मीकामधेनुर्वेदगर्भाचधीश्वरीति इमांविष्णुरित्य
न्ये श्वेतरूपधरत्वेनापिविष्णोःस्मरणात् अत्रतमःसत्वयोः प्रविभागोक्त्यामहालक्ष्मीरेवस्वयंरजः प्रा
धान्येनस्थितेत्युक्तंभवति इमांब्रह्मेत्यन्ये अलक्ष्यरूपंचसर्वमूलंचतुर्थंवेदितव्यं आसांचमूलशक्त्या
अभेदउक्तएव परस्परमपितदभिन्नाभिन्नस्यतदभिन्नत्वमितिन्यायेनबोध्यम् स्वस्वरूपांशेनावृत
ज्ञानत्वादासांतदभेदज्ञानमपि एतास्तिस्रोपिकन्याएव तत्समानकक्षपुरुषांतरानुक्तेः सर्वासां पु-
स्त्र्युभयरूपताच अथोवाचमहालक्ष्मीर्महाकालींसरस्वतीम् युवांजनयतांदेव्यौमिथुनेस्वानुरू
पतः इमाआज्ञादानंसंमतिरूपंबोध्यम् इत्युक्त्वातेमहालक्ष्मीःससर्जमिथुनंस्वयम् हिरण्यगर्भौ
रुचिरौस्त्रीपुंसौकमलासनौ ब्रह्मन्विधेविरिंचेति धातरित्याहतंनरम् श्रीःपद्मेकमलेलक्ष्मीत्याहमा
ताचतांस्त्रियम् अत्रमातृत्वंततःप्रादुर्भावमात्रेण महाकालीभारतीचमिथुनेसृजतःसह नीलकं-
ठंरक्तबाहुंश्वेतांगंचंद्रशेखरम् जनयामासनामानितयोरपिवदामिते विष्णुः कृष्णोहृषीकेशो-

वासुदेवोजनार्दनः उमागौरीसतीचंडीसुंदरीसुभगाशुभा एवंयुवतयःसद्यः पुरुषत्वंप्रपेदिरे पुरुषत्व
मपीत्यर्थः एताश्चनसर्ववेद्याः तत्क्रियाच्चनसर्ववेद्येत्याह चक्षुष्मंतोहिपश्यंतिपश्यंतिज्ञानचक्षुषइति तत्रब्र
ह्मणेप्रददौपत्नीमहालक्ष्मीर्नृपत्रयीम् रुद्रायगौरींवरदांवासुदेवायचश्रियम् तत्रस्वस्वपत्न्यासहितास्तेक्रमे
णब्रह्मासृष्ट्यधिकारम् विष्णुःपालनाधिकारम् रुद्रःसंहाराधिकारंकृतवानित्यग्रेउक्तम् इयंत्रयीम
हाकालीजन्यत्वात् कर्मतः तमोमयीसितांस्त्रियमित्युक्तेरूपतःसत्वमयी एवंचतमःसत्वयोस्तस्यांसा
म्यम् ब्रह्माचमहालक्ष्मीजन्यत्वात् हिरण्यगर्भावित्युक्तेस्वरूपतः कर्मतश्चरजोमयइति तत्ररजोद्वैगुण्यं
विष्णुःसरस्वतीजन्यत्वात् सात्विकःकर्मतःकृष्णांचपुरुषमित्युक्तेःरूपतःतमोमयइति तत्रसत्वतम
सोःसमता लक्ष्मीस्तुब्रह्मवत्द्विगुणरजोगुणारुद्रोमहाकालीजन्यत्वात् कर्मतस्तमोमयः श्वेतां
गमित्युक्तेरूपतः सत्वमयइति तत्रसत्वतमसोःसाम्यम् गौरीतुसरस्वतीजन्यत्वात् गौरीमित्युक्तेश्च
कर्मतोरूपतश्चसत्वमयीति सत्वद्वैगुण्यम् अतएवतत्तद्गुणानुरूपस्रष्टृत्वादिकर्मतेषाम् एवंचब्रह्म २
विष्णवोःस्त्रीपुंमिथुनंमिलित्वागुणत्रयमपिशिवमिथुनेतुसत्वंत्रिगुणम् एकगुणंतमःरजसःसर्वथा

भावइतितत्वम् एतेप्रथमाब्रह्माद्यः तदग्रेवब्रह्मणोविष्णुरितिधारारुद्राद्रुद्रस्तस्मात्पुनः रुद्रइतिरुद्र
धारा काल्याःसरस्वतीसरस्वत्याश्चकालीतिकालीधारा सरस्वत्याः कालीकालीतःसरस्वतीतिसरस्वतीधा
रा लक्ष्म्याःलक्ष्मीततोलक्ष्मीरितिलक्ष्मीधारा सर्वत्रापिगौरीकेशवौलक्ष्मीब्रह्माणौसरस्वतीशंकरौचेतिस
हजौ सर्वत्रब्रह्मणः सरस्वतीविष्णोर्लक्ष्मीः शिवस्यगौरीपत्नीत्यौत्सर्गिकीरीतिः सर्वेषांरूपकर्माणिमू
लवदेव कदाचित्कल्पभेदेनस्थानभेदेनवालक्ष्मीतः कालीसरस्वत्यौ सरस्वत्याः सकाशादितरे का-
ल्याः सकाशादितरे विष्णोर्ब्रह्मरुद्रौब्रह्मणोरुद्रविष्णूरुद्रा द्ब्रह्मविष्णू इत्यपिस्वेच्छावशात् इतिना
नाप्रकारपुराणादिस्थसृष्टिक्रमेकश्चिन्नविरोधइति एतेसर्वेपिसर्वज्ञत्वादिसकलशक्तिमंतः तत्तद-
धिकारेनैयत्यात्तुकिंचिज्ज्ञत्वादिव्यवहारोपिस्वस्वोर्ध्वब्रह्मादिनियमताचएवंयेजीवाः उपासनादिकर्म
णातत्तल्लोकेसारूप्यंप्राप्तास्ते तत्तल्लोकीयब्रह्मवासुदेवादिभिः समानाकारत्वात् ब्रह्मादिसंज्ञाभा
जोजीवाएव एषामपिकर्मानुरूपंतत्तदधिकारभाक्त्वम् एषांसर्वेषांमूलाभेदेन तदभेदस्यसत्वेस्वां
शेआवरणहीनतयातेज्ञानंनचसर्वात्म्येनस्तुतिर्नविरुद्धा एवंवा अंडादिकादिब्रह्मादीनांस्वप्रादुर्भूत-

ब्रह्माभेदज्ञापनायैवप्राधानिकरहस्येमुख्यलक्ष्म्यादिजन्यब्रह्मादीनामेव अंडस्रष्टृत्वतद्भेदकत्वतत्पा
लकत्वतत्संहारकत्वादीनि अग्रेउक्तानीतिबोध्यम् स्वरयासहसंभूयविरिंचोंडमजीजनत् विभेदभ
गवान्रुद्रस्तङ्गौर्यासहवीर्यवानित्यादिना एवंचपृथिवीतलाधिष्ठातृभूतहरेर्योगनिद्रासंपादिकाया-
स्तादृश्याअपिमहाकाल्यामूलशक्त्यभेदादेव तयाविसृजतेसर्वंसाविद्यापरमामुक्तेरित्यादिनाक्रिय
माणासर्वात्म्येनस्तुतिर्नविरुद्धा एवंजडात्मिकायाःप्रकृतेश्चेतनरूपायाश्चिच्छक्तेश्चाधिष्ठात्र्य
धिष्ठेययोरभेदंमत्वा योगनिद्राजगत्पतेः सैषाप्रसन्नावरदाइत्यादिनातत्रजडन्चेतनयोःसामाना
धिकरण्यम् अत्रमूलभूतजडशक्तेर्महामायाकुंडिनीत्यादिशब्दैर्व्यवह्रीयमाणाया अधिष्ठात्री-
न्चिच्छक्तिरपितदभेदात् महामायादिसंज्ञाभाक् एवंतमोमयीकालीसंज्ञाशक्तिरपिनिद्रामोहा
दिभिःपुरुषज्ञानावरकत्वात्महामायाइत्युच्यते मूलशक्त्यभेदाच्च साचेयंशक्तिःमनोधिष्ठि-
ताएवउपास्या तत्रशक्तस्यशक्तिंप्रत्याश्रयत्वेपिकार्योत्पत्तौशक्तेरेवप्राधान्यमतःशक्तिरुपास्ये ३
तिव्यवहारस्यनानुपपत्तिः एवंमुक्तिदातृत्वंसर्वाश्रयत्वादिव्यवहारोपिसमंजसः उपास्यत्वंचस

हाकाल्यादिद्वारामूलं शक्तेरेवेति सर्वसमंजसम् अन्यच्च तत्र तत्र वक्ष्यामः अस्याः शापोद्धारोत्की-
लने कात्यायनीतंत्रोक्ते त्रयोदशाध्यायं पठित्वा प्रथमं पठेत् ततो द्वादश द्वितीयो तत एकादश तृती-
याविति क्रमेण पठेत् सप्तमं द्विरिति शापोद्धारः प्रथममध्यमचरित्रं पठित्वा ततः प्रथमतृतीयौ प-
ठेदित्युत्कीलनमिति केरलाः अथ प्रसंगात् स्तोत्रविधिः तत्र वाराहीतंत्रे आधारे स्थापयित्वा तु पुस्त-
कं वाचयेत्ततः हस्तसंस्थापनाद्देवी भवेदर्धफलं यतः यावन्न पूर्यतेऽध्यायस्तावन्न विरमेत्पठेत् य-
दि प्रमादादध्याये विरामो भवति प्रिये पुनरध्यायमारभ्य पठेत्सर्वं मुहुर्मुहुः अनुक्रमात्पठेद्देवी-
शिरःकंपादिकं त्यजेत् तथान्यत्र प्रणवं पूर्वमुच्चार्य स्तोत्रं वा संहितां पठेत् अंते च प्रणवं दद्यादि-
त्युवाचादिपूरुषः नमोंतं च पठेत्स्तोत्रं वाचकं तु प्रशस्यते यत्तु कीलके शनैस्तु जाप्यमानेऽस्मिन्स्तो-
त्रे संपत्तिरुच्चकैरिति तदत्युच्चैः पाठनिषेधकं त्वरानिषेधकं च पुस्तके वाचनं शक्तं सहस्राद् धिकं य-
दि ततो न्यूनस्य तु भवेद्वाचनं पुस्तकं विनापीत्यर्थः ऋषिं छंदो गं विन्यस्य पठेत्स्तोत्रं समाहितः स्तो-
त्रे न दृश्यते यत्र प्रणवं न्यासमाचरेत् भीष्मपर्वणि यागीता सा प्रशस्ता कलौ युगे विष्णोः सहस्र

नामाख्यंस्तोत्रंपापप्रणाशनम् गजेंद्रमोक्षणंचैवतथाकारुण्यकस्तवः नारसिंहंतथास्तोत्रंस्तोत्रंश्रीरा
मसंज्ञकम् देव्याःसप्तशतीस्तोत्रंतथानामसहस्रकम् श्लोकाष्टकंनैलकंठंशैवंनामसहस्रकम् त्रिपुरायाः
प्रसादाख्यंसूर्यस्यस्तवराजकम् पैन्नोरुचिस्तवोयश्चइंद्राक्षीस्तोत्रमेवच वैष्णवंचमहालक्ष्म्याःस्तोत्र-
मिंद्रेणभाषितम् भार्गवाख्येनरामेणशप्तान्यन्यानिकारणात् शुद्धेनाचलचित्तेनपठितव्यंप्रयत्नतः
नस्वयंलिखितंस्तोत्रंनाब्राह्मणलिपिंपठेत् नचस्वयंकृतंस्तोत्रंतथान्येनचयत्कृतम् यतःकलौप्र-
शंसंतिऋषिभिर्भाषितंतुयत् क्वचित्तु अष्टम्यांवाचतुर्दश्यांकृष्णायांतुसमाहितः ददातिप्रतिगृ-
ह्णातिनान्यथैषाप्रसीदति इतिकीलकग्रंथे सप्तशतीग्रंथेशिवशापतदुद्धारावुक्तौ तथावैकृतिकरह-
स्ये ततःकृतांजलिर्भूत्वास्तवीतचरितैरिमैः एकेनवामध्यमेननैकेनेतरयोरिह चरितार्द्धंतुनजपे-
ज्जपन्छिद्रमवाप्नुयात् इति अर्गलांकीलकंचादौजपित्वाकवचंपठेत् जपेत्सप्तशतींपश्चात्क्रमएष
श्चोदितः इतिकेरलसंप्रदायः इतिस्तोत्रपठनविधिः ॐ नमश्चंडिकायै मार्कंडेयउवाच साव-
र्णिरिति सवर्णायाश्छायाया अपत्यंसावर्णिः बाह्वादित्वादित्यञ् विस्तराद्गदतोममेति अपा ४

दानशेषत्वविवक्षायांषष्ठी निशामय जानीहि चुरादेरूपं तस्यनान्येमितोहेताविति मित्वनिषेधः सूर्यस्यतनयइति दक्षसावर्ण्यादिनिरासार्थः यद्वायः यकारादष्टमोमनुर्हकारस्तस्यविशेषणंसूर्यतनयइति सचाग्निस्तेजस्वित्वेनतन्निर्दिष्टत्वात्तेनतद्बीजंरेफोलभ्यते तदूर्ध्वंच हकारस्यलक्षणयोच्यते तस्यैवविशेषणांतरात्सावर्णिरिति सवर्णालोहितशुक्लकृष्णवर्णसाहिताप्रकृतिः तस्य अपत्यवत्संबंधीतद्वाचकईकारकः तदूर्ध्वंलक्षणयाअंतिमोबिंदुस्तु श्लोकेस्वरूपतएवनिवेशितइतिर्ह्रींइति

मार्कंडेयउवाच सावर्णिःसूर्यतनयोयोमनुःकथ्यतेऽष्टमः निशामयतदुत्पत्तिंविस्तराद्गदतोमम १ बीजंलब्ध्वं तदुत्पत्तिंतन्मंत्रप्रतिपाद्यदेवतायाउत्पत्तिंनिशामयेतिसंबंधः यद्यपिएतदुपक्रमेप्रश्ने अस्मिन्कल्पेसप्तयेन्येभविष्यंतिमहामुने मनवस्तान्समाचक्ष्वतेषुदेवादयश्चये इत्येवोक्तम् तथापिसावर्णिकाख्यानकथनोत्तरम् मार्कंडेयपुराणेसावर्णिकमिदंसम्यक्प्रोक्तंमन्वंतरंतवतथैवदेवीमाहात्म्यं पृष्टमेतत्तवोदितमित्युपसंहारेणतद्विषयकौत्सुक्यप्रश्नस्यानयनात् उपक्र

स॰टी॰ मप्रश्नानिबंधरूपलक्षणमितिबोध्यम् १ महामायेति विसदृशप्रतीतिसाधनंमाया तस्यामह अ॰
५ त्त्वंचसर्वविषयत्वमिति महामायाईश्वरशक्तिः तस्याअनुभावः इदमस्यभवत्वितीच्छ मन्वंतरंकिंचिद- १
धिकैकसप्ततियुगात्मकः कालः तथेत्यनेनतथातंप्रकारंनिशामयेत्यनुषंगोदर्शितः भागंभगसमूहः ऐश्व

महामायानुभावेनयथामन्वंतराधिपः सबभूवमहाभागःसावर्णिस्तनयोरवेः २
स्वारोचिषेंतरेपूर्वंचैत्रवंशसमुद्भवः सुरथोनामराजाभूत्समस्तेक्षितिमंडले ३
तस्यपालयतःसम्यक्प्रजाःपुत्रानिवौरसान् बभूवुःशत्रवोभूपाःकोलाविध्वंसि
नस्तथा ४ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७

र्यस्यसमग्रस्यधर्मस्ययशसः श्रियः ज्ञानवैराग्ययोश्चैवषण्णांभगइतीरणेतिविष्णुपुराणात् बभूवेति-
भूतवदुपचारः तद्भवनस्यावश्यकत्वद्योतनाय सावर्णिस्तनयोरवेरितिसंभ्रमेपुनरुक्तिः २ स्वारोचिषेइ-
ति स्वारोचिषाधिकारोपलक्षितेद्वितीयमन्वंतरेपूर्वमितिकथाकालापेक्षयाचैत्रस्तस्यैवमनोः सुतः नामेति ५
प्रसिद्धौ ३ तस्येति सम्यङ्नीतिशास्त्रानुसारेणकोलासुरथस्यैवराजधान्यंतरम् तथाअतिशयेनकोलाविध्वं-
सिनइत्यर्थः ४

तस्यैतेरिति अतिप्रबलदंडकर्तुः छांदसत्वात्कर्मधारयादिनिः इदंपराजयनिमित्तंन्यूनैरत्नसाधनैः ५ ततइति ततः भंगानंतरम् तैःप्रबलैः अरिभिः शत्रुभिराक्रांत आक्रमितः महाभागः स्वपुरं आयातः निजदेशाधिपएवाभवत् नसार्वभौमइत्यर्थः भाव्येतज्जन्मभवजन्मांतरीणमहाराज्यमितिबुद्धो

तस्यतैरभवद्युद्ध मतिप्रबलदंडिनः न्यूनैरपिसतैर्युद्धे कोलाविध्वंसिभिर्जितः ५. ततः स्वपुरमायातोनिजदेशाधिपोऽभवत् आक्रांतःसमहाभागस्तैस्तदाप्रबलारिभिः ६ अमात्यैर्बलिभिर्दुष्टैर्दुर्बलस्यदुरात्मभिः कोशोबलंचापहृतंतत्रापिस्वपुरेततः ७ ततोमृगयाव्याजेनहृतस्वाम्यःसभूपतिः एकाकीहयमारुह्यजगामगहनंवनं ८

स्वीकृत्यमहाभागइत्युक्तम् ६ अमात्यैरिति ततः तस्यसार्वविभक्तिकस्तसिः तत्रस्वपुरेऽपिकोशोऽर्थसंचयः बलंसैन्यंचापहृतंआत्मसात्कृतम् दुष्टत्वंराजविषयद्वेषकत्वंदुरात्मत्वंराज्यलोभाक्रांतत्वंदुर्बलत्वंक्षीणबलकत्वम् रिपुकृताभिभवात् ७ ततइतिहृतस्वाम्यः हृताधिपत्यः एकाकी असहायः ८ ९

स॰टी॰ ६

सतत्रेति मेधाइति ऋषिनाम वस्तुतोवसिष्ठस्य नामांतरमिदम् अमुष्याः सावित्रायामहालक्ष्म्याअ अ॰
मानुषजन्मानिचरितैः सार्द्धं स्तोत्रैर्वावेदव्यादिना कथितानिपुराशक्तवसिष्ठेनमहात्मना स्वारोचिषेंत १
रे राज्ञेसुरथाय महात्मने समाधयेचवैश्याय प्रणताय न्वसीदत्तइति लक्ष्मीतंत्रोक्तेः श्रीशास्तुरूपमा-
स्थाय पुराविप्रस्यमेधसः स्वमायांज्ञापयामास सुरथायसमाधयेइत्यन्यत्र प्रशांतत्वं परहिंसाविरहत्वं

सतत्राश्रममद्राक्षीद्द्विजवर्यस्यमेधसः प्रशांतश्वापदाकीर्णंमुनिशिष्योपशो
भितम् ९ तस्थौकिंचित्सकालंचमुनिनातेनसत्कृतः इतश्चेतश्चविचरंस्त-
स्मिन्मुनिवराश्रमे १० सोचिंतयत्तदातत्रममत्वाकृष्टचेतनः मत्पूर्वैः पालि
तंपूर्वंमयाहीनंपुरंहितत् ११

मुनिभिस्तच्छिष्यैश्चशोभितमित्यर्थः ९ तस्थाविति-
किंचित्कालमितिकालाध्वनोरितिद्वितीया इतश्चेतः अनियतदिग्देशं मुनिवरेति भागुरि संबोधनम्
आश्रमविशेषणंवा १० सोचिंतयदिति ममेतिषष्ठ्यंतप्रतिरूपकमव्ययम् तस्यभावोममत्वं ममेद ६

मित्यभिमानः तेनाकृष्टानिवृत्तिमार्गादपकृष्टाचेतनाबुद्धिर्यस्यसः मत्पूर्वैः पूर्वजैरित्यर्थः हिपादपूरणे उत्तरश्लोकेनान्वयः मानसइतिपाठेपि आकृष्टमानसंयस्य ११ मद्भृत्यैरिति तथापालनेहेतुरसद्वृत्तैरि ति प्रधानैर्महामात्रैः सहितःसप्रधानः शूरहस्तीतिकर्मधारयः किमवस्थइति नजानेइत्यन्वयः १२ ममेति वशंपारतंत्र्यमूकानकियतः कीदृशान्वानजानेइत्यस्यानुषंगः अनुगताःसेवकाःसेवकत्वेहेतुः

मद्भृत्यैस्तैरसद्वृत्तैर्धर्मतःपाल्यतेनवा नजानेसप्रधानोमेशूरहस्तीसदामदः १२ म
मवैरिवशंयातःकान्भोगानुपलप्स्यते येममानुगतानित्यंप्रसादधनभोजनैः १३
अनुवृत्तिंध्रुवंतेद्यकुर्वत्यन्यमहीभृताम् असम्यग्व्ययशीलैस्तैःकुर्वद्भिःसततंव्यय
म् १४

प्रसादेत्यादि प्रसादस्तुष्टिदानम् धनंमासिकादिवेतनंभोजनंप्रतिदिनंदीयमानंतैः १३ अनुवृत्तावपिएतेएवहेतवः ध्रुवमितिवितर्के हामांधिगित्यध्याहारःअसम्यगितिश्रियोर्थेतुरीयांशा धिकोव्ययःसम्यग्व्ययंसततमितिसमस्तम् १४

स॰टी॰ दुःखेनेतिनिर्विसर्गपठतिविसर्गलः कोशोमूलधनंअन्यद्नुक्तमपि १५ तत्रेतिविप्रेतिभागुरिसंबोधनम् मेधा अ॰
७ र्थकं तथाश्रमविशेषणंवा अश्याशेनिकटेसवैश्यः भोइत्यामंत्रणेअत्रआश्रमे १६ सशोकइति इष्टवियोगा १
नुचिंतनंशोकदुःखानिबंधनचिंतावसादोदुर्मनादौर्मनस्यंसशोक इवउपहतशरीरत्वात् दुर्मनाइवक्रि-
यास्वस्थैर्यात् इत्याकर्ण्येतिश्लोकःस्पष्टार्थःप्रणयोविश्रंभः १७ प्रश्रयोविनयः मार्कंडेयेनसुरथंप्रतिऋष्यु

संचितःसोतिदुःखेनक्षयंकोशोगमिष्यति एतच्चान्यच्चसततंचिंतयामासपार्थिवः
१५ तत्रविप्राश्रमाभ्याशेवैश्यमेकंददर्शसः सपृष्टस्तेनकस्त्वंभोहेतुश्चागमनेत्रकः
१६ सशोकइवकस्मात्त्वंदुर्मनाइवलक्ष्यसे इत्याकर्ण्यवचस्तस्यभूपतेःप्रणयोदि
तम् १७ प्रत्युवाचसतंवैश्यःप्रश्रयावनतोनृपं वैश्यउवाच समाधिर्नामवैश्योऽ
हमुत्पन्नोधनिनांकुले १८

क्तावनुदितायांभागुरेः किंवैश्यउवाचेति जिज्ञासामाल ७
क्ष्य मार्कंडेयआह वैश्यउवाच समाधिरिति १८

असाधुभिः पुत्रदारैर्धनलोभान्निरस्तः अधिक्षिप्तो भर्त्सित इतियावत् चादन्यैरपीत्यर्थः विहीनश्चेति दारैः पुत्रैर्मेधनमादायगृहीत्वा धनैर्विहीनश्च अंशस्याप्यदानात्तद्रहितः कृतोहम् १९ धनहीनत्वादे वासैः स्वजनैः बंधुभिश्चनिरस्तस्त्यक्तोहंवनमभिआगत इत्यन्वयः सोहमिति २० प्रवृत्तिर्वार्त्ता-

पुत्रदारैर्निरस्तश्च धनलोभादसाधुभिः विहीनः स्वजनैर्दारैः पुत्रैरादायमेधनम्
१९ वनमभ्यागतोदुःखीनिरस्तश्चाप्तबंधुभिः सोहंनवेद्मिपुत्राणांकुशलाकुश-
लात्मिकाम् २० प्रवृत्तिंस्वजनानांचदाराणांचात्रसंस्थितः किन्नुतेषांगृहेक्षेम
मक्षेमंकिन्नुसांप्रतम् कथंतेकिन्नुसद्वृत्तादुर्वृत्ताःकिन्नुमेसुताः २१ राजोवाच
यैर्निरस्तोभवाँल्लुब्धैःपुत्रदारादिभिर्धनैः तेषुकिंभवतःस्नेहमनुबध्नातिमानसम् २२

एवंविवृणोति किन्विति किन्वितिद्वयंविकल्पे तेषांपुत्रदारस्वजनानां गृहेदारापत्यादौ कथंतेकिंविधास्तेषांवृत्तंव्यव हारःसुताइत्युपलक्षणम् २१ राजोवाच यैरिति धनैरिति भर्त्सनरूपेनिरासे हेतुः किमिति प्रश्ने २२ ६१

वैश्यउवाच एवमिति अस्मद्गतमस्मदीयविषयकं २३ यैरिति यैःपुत्रदारस्वजनैः पतिहार्दं स्वजनहार्दं
च हार्दं स्नेहः तेष्वपि तथाविधेष्वपि मे मनः हार्दबद्धमेवेत्यन्वयः २४ किमेतदिति तेषां दोषं जानन्नपि यत् विगुणे
ष्वपि बंधुषु प्रेमप्रवण चित्तं करोमि तत्किमिति कस्माद्धेतोरेतन्न जानामीत्यन्वयः २५ तेषामिति त-

वैश्यउवाच एवमेतद्यथाप्राह भवानस्मद्गतं वचः किंकरोमि न बध्नाति मम निष्ठु
रतां मनः २३ यैः संत्यज्य पितृस्नेहं धनलुब्धैर्निराकृतः पतिस्वजनहार्दं च हार्दि ते
ष्वेव मे मनः २४ किमेतन्नाभिजानामि जानन्नपि महामते यत्प्रेमप्रवणं चित्तं विगु
णेष्वपि बंधुषु २५ तेषां कृते मे निश्वासो दौर्मनस्यं च जायते करोमि किं यन्न मनस्ते
ष्वप्रीतिषु निष्ठुरम् २६ मार्कंडेयउवाच ततस्तौ सहितौ विप्र तं मुनिं समुपस्थितौ
समाधिर्नाम वैश्योसौ स च पार्थिवसत्तमः २७

न्निमित्तं यन्मे निश्वासादिकं जायते अप्रीतिषु प्री ८
तिरहितेषु अपि तेषु यन्मे मनो निष्ठुरं न तत्किं करोमीत्यन्वयः २६ मार्कंडेयउवाच तत इति सहितौ मित्रत्वेन संग
तौ समुपस्थितौ समुपसन्नौ २७ ६९

कृत्वेति यथान्यायं यथाशास्त्रं यथार्हं यथायोग्यं संविदं संभाषां उपविष्टो अंतर्भावितण्यर्थत्वेनोपवेशिताविति
त्यर्थः देनेतिकर्तरि तृतीया काश्चित्स्वपरविषयाः २८ राजोवाच भगवन्निति वदस्वेति यत्नार्थे आत्मनेपदम्
यत्नेन वदेत्यर्थः एकं रहस्यं वदस्व तदाह मेमनसः संकल्पात्मकस्यांतःकरणस्य स्वचित्ते निश्चयात्मके स्वस्व

कृत्वा तु तौ यथान्यायं यथार्हं तेन संविदम् उपविष्टौ कथाः काश्चिच्चक्रतुर्वैश्यपार्थिवौ
२८ राजोवाच भगवंस्त्वामहं प्रष्टुमिच्छाम्येकं वदस्व तत् दुःखाय यन्मे मनसः स्व-
चित्तायत्ततां विना २९ ममत्वं गतराज्यस्य राज्यांगेष्वखिलेष्वपि जानतोपि यथा
ज्ञस्य किमेतन्मुनिसत्तम ३०

रूपे आयत्ततां निरोधं विना दुःखाय यदित्यन्वयः संकल्पवि
कल्पात्मकमेवमंतःकरणं न निश्चयात्मकमतो न मे तन्निर्णयेऽधिकार इति भावः २९ दुःखहेतुत्वमाह ममत्वमिति राज्यस्येति सप्तम्यर्थस्य शेषत्वविवक्षायां षष्ठी राज्ये इत्यर्थः तेष्वमदीयत्वं जानतोपि मम यथा अज्ञस्य
अज्ञस्येव राज्यादिषु ममत्वं एतत्किंनिबंधनमित्यर्थः स्वाम्यमात्यसुहृत्कोशराष्ट्रदुर्गबलानि च राज्यांगानि-

प्रकृतयः पौराणांश्रेणयोपिच एषुस्वाम्यंप्राधान्यं३० नाहमेवतथा अयमपीत्याह अयंचनिकृतइतिनिकृ-
तः तिरस्कृतः उज्झितः त्यक्तः नील्युपसर्गपूर्वात्तुकृञ्क्तः तथेतिसमुच्चये ३१ एवमितिविषयेराज्यपुत्रा-
दौममत्वेनाकृष्टंविषयाधीनंकृतंमानसमंतःकरणंययोस्तौ ३२ तत्केनेति ज्ञानिनोर्विषयेदोषवत्त्वज्ञानवतो

अयंचनिकृतः पुत्रैर्दारैर्भृत्यैस्तथोज्झितः स्वजनेनचसंत्यक्तस्तेषुहार्दीतथाप्य-
ति ३१ एवमेषतथाहंचद्वावप्यत्यंतदुःखितौ दृष्टदोषेपिविषयेममत्वाकृष्टमान-
सौ ३२ तत्केनैतन्महाभागयन्मोहोज्ञानिनोरपि ममास्यचभवत्येषाविवेकांध-
स्यमूढता ३३ ऋषिरुवाच ज्ञानमस्तिसमस्तस्यजंतोर्विषयगोचरे विषयश्चमहा
भागयातिचैवंपृथक्पृथक् ३४

रपिममास्यचेतिसर्वान्वयि उभयनिष्ठमोहस्यायुक्तत्वमाह यत्
यतः एषाएतज्जातीयामूढता अविवेकांधस्य अविवेकवतः भवति नतुदोषज्ञानरूपविवेकवतइति आवयोः ९
सायुक्तेतिभावः ३३ अत्रोत्तरमाह ऋषिरुवाच ज्ञानमिति ननुज्ञानमात्रस्यमोहवैयधिकरण्यंतवाभि

मतंज्ञानविशेषस्यवानाद्यः सर्वस्यैवनिर्मोहत्वप्रसंगादित्याह ज्ञानमिति अंत्यस्तुतथापीत्यनेनखंड-
यिष्यतोविषयिणः अतिबध्नातीतिविषयोबंधकः तद्रूपेगोचरविषयेज्ञानंसर्वस्यजंतोरस्ति नचमोहाभा
वइत्याह विषयश्चेति एवंवक्ष्यमाणप्रकारेणपृथक्पृथक् भिन्नप्रकारेणज्ञानंविषयत्वंयातीत्यर्थः ३४ न

दिवांधाः प्राणिनः केचिद्रात्रावंधास्तथापरे केचिद्दिवातथारात्रौप्राणिनस्तुल्य-
दृष्टयः ३५ ज्ञानिनोमनुजाः सत्यंकिन्तुतेनहिकेवलम् यतोहिज्ञानिनः सर्वेपशु
पक्षिमृगादयः ३६ देवाह दिवांधाइति केषांचिदुलूकादीनांदिवाज्ञानाभावः केषांचि-
त्काकादीनांरात्रौकेषांचि किंचुलुकादीनांसर्वदातथातथातुल्यदृष्टयः अंधाअनंधाइत्यर्थः एवंचज्ञान-
मात्रस्यमोहवैयधिकरण्येदिनादौउलूकादीनांमोहोनस्यादितिभावः किंच राक्षसादीनांदिवारात्रौच
विषयज्ञानवतांनकदाचिदपिमोहः स्यात् किंचुलुकादीनांसर्वदैवमोहप्रसंगइति तेषामपिकिंचिद्विषये-
मोहदर्शनात् एवंचतज्ज्ञानमात्रस्यमोहवैयधिकरण्यम् नापिज्ञानाभावस्यमोहसामानाधिकरण्यमित्युक्तं
भवति अत्रतथेतिराशिसमुच्चये ३५ ननुमनुष्याएवज्ञानि

त्वेनाभिमताइतिचेत्तत्राह ज्ञानिनइति मनुजाज्ज्ञानिनइतितेमतंसत्यंपृच्छति तेकेवलंज्ञानिनः ज्ञानिनएव
किंतुस्वयमेवविंतर्क्योत्तरयति नहिकिंत्वज्ञानसंवलितज्ञानिनइत्यर्थः एवंज्ञानेनज्ञानित्वाभिमानस्त्वयुक्तः
यतःसर्वेपश्वादयोपिएवंसातेज्ञानिनएवस्युः हिंगुरिवार्थेभिन्नक्रमश्चपक्षत्वेनैवसिद्धेमृगग्रहणंतद्विशेष
प्रतिपत्त्यर्थमित्यर्थः ३६ तमेवार्थमनुष्याणांपश्वादिभिस्तुल्यत्वप्रतिपादनेनद्रढयति ज्ञानंचेति यत्यादृशं

ज्ञानंचतन्मनुष्याणांयत्तेषांमृगपक्षिणाम् मनुष्याणांचयत्तेषांतुल्यमन्यत्तथोभ
योः ३७ ज्ञानेपिसतिपश्यैतान्पतंगांश्छावचंचुषु कणमोक्षादृतान्मोहात्पीड्यमा
नानपिक्षुधा ३८ मानुषामनुजव्याघ्रसाभिलाषाःसुतान्प्रति लोभात्प्रत्युपकाराय
नन्वेतेकिन्नपश्यसि ३९

तत् तादृशंमनुष्याणांचयत्तेषांमृगादीनामित्यर्थः अन्यदाहारभयमै
थुननिद्रारूपमितिउभयोस्तुल्यंसाधारणमित्यर्थः ३७ अर्थक्रियासाम्यमपितयोरस्तीत्याह ज्ञानेपीति त-
द्भोजनेननास्माकंतृप्तिरितिज्ञानेसत्यपिपतंगानितिनिरनुस्वारम् ३८ स्वशरीरापेक्षयाबहिरंगेष्वपि अ

त्तिभीतिरितितेषुमोहज्ञानयोः सामानाधिकरण्यमुपपादयन्मनुष्येष्वप्याह मानुषाइति व्याघ्रशब्दः श्रेष्ठ वाची मानुषाः लोभात् प्रत्युपकारलोभात्सुतान्प्रतिसाभिलाषाः एतेसुताश्चखलुनिश्चयेनप्रत्युपकारायन भवंतिइदंकिन्नपश्यसीत्यर्थः एवंपूर्वपूर्वव्यवहारंपश्यंतोपिअग्रेअग्रेपुनः सुताभिलाषाइति मोहज्ञान-योः सामानाधिकरण्यम् तेष्वपीतिभावः ३९ नन्वेवंविधव्यवहारदर्शिनांसंसाराद्विरक्तिः कुतोनेत्य-

तथापिममतावर्त्ते मोहगर्तेनिपातिताः महामायाप्रभावेनसंसारस्थितिकारिणः
४० तन्नात्रविस्मयः कार्योयोगनिद्राजगत्पतेः महामायाहरेश्चैतत्तयासंमोह्यते-
जगत् ४१

तआह तथापीति एवंविधलोकव्यवहारसाक्षात्कारोयद्यप्यस्तितथापीत्यर्थः महा-मायाप्रभावेनकर्त्राममतामेदमितिबुद्धेरेवभ्रामकत्वादावर्तइवावर्तः संसारेपुनःपुनरावर्तकः यत्रतादृशे मोहगर्तेनिपातिताः संसारस्थितिं तामेवकुर्वंति नतुततोविरज्यंतइत्यर्थः आवर्तोंभसांभ्रमः ४०ननुमाया याआश्चर्येयंशक्तिरतआह तदिति योगनिद्रातमःप्रधानाशक्तिः एतज्जगत्तयासंमोह्यतइत्यन्वयः ज-

गत्मतित्वेनतस्यमोत्यकोटिबहिर्भावःसूचितः ४१ भवादृशानांसंसारिणांकावार्ता अपक्वकषायाणां-
योगिनामपिसामोहिकेत्याह ज्ञानिनामपीति आकृष्येत्यस्यविवेकादित्यादि मोहायप्रयच्छति मोहवं
तिकरोतीत्यर्थः एवंचस्वकर्तव्यसृष्टिरन्दूयेएवंप्रभावासेत्यर्थः ४२ विश्वंसमस्तंनन्वेवंमुक्तिर्दुर्लभैव-

ज्ञानिनामपिचेतांसिदेवीभगवतीहिसा बलादाकृष्यमोहायमहामायाप्रयच्छति
४२ तयाविसृज्यतेविश्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् सैषाप्रसन्नावरदानृणांभवतिमुक्त
ये ४३ साविद्यापरमामुक्तेर्हेतुभूतासनातनी संसारबंधहेतुश्चसैवसर्वेश्वरे-
श्वरी ४४

स्यात्तदाह सैषेति मोहकारणमपिसाउपासनादिभिःस्वार्पितनित्यकर्मादिभिश्चप्र
सन्नामोक्षायवरदाभवति ४३ नन्वेकस्यैववस्तुनः बंधमोक्षोभयहेतुतानुपपन्नेत्यतआह साविद्येति
सर्वेश्वरस्येश्वरीईश्वरत्वसंपादिकाअतोनकाचिदसंभावनातस्यामित्यर्थः किंचविद्याविद्योभयरूपत्वाद
पिनैतदसंगतिरित्याहपरमाउत्तमपुरुषार्थसाधनीभूताविद्याब्रह्मज्ञानरूपासैवसनातनीअनाद्यनंताच सं

सारबंधहेतुरविद्याच्चसैवेत्यर्थः एवंच्चचिज्जडप्रकृत्युभयात्मकत्वादुभयहेतुताउपपन्नेतिभावः ४४ वि-
शेषजिज्ञासयापुनःपृच्छति राजोवाच भगवन्निति काकिंजातीया कथंकेनप्रकारेण अस्याःकर्मंचकिम्
४५ यत्स्वभावेत्यादिनास्वभावस्वरूपोत्पत्तिकारणप्रश्नत्रयं ब्रह्मविदांवर इत्यनेन ऋषिप्रोक्तसर्वप्रकर

राजोवाच भगवन्काहिसादेवीमहामायेतियांभवान् ब्रवीतिकथमुत्पन्नासाकर्मा
स्याश्चकिंद्विज ४५ यत्स्वभावाचसादेवीयत्स्वरूपायदुद्भवा तत्सर्वंश्रोतुमिच्छा
मित्वत्तोब्रह्मविदांवर ४६ ऋषिरुवाच नित्यैवसाजगन्मूर्तिस्तयासर्वमिदंतत
तं तथापितत्समुत्पत्तिर्बहुधाश्रूयतांमम ४७

णस्यश्रुतिशिरोनुयायित्वंस्फुटितम् ४६
उत्तरयति ऋषिरुवाच नित्यैवेति जगन्मूर्तिरित्यनेनजगदतिरिक्तमुख्यशरीराभावोध्वनितः जगदा
श्रयभूताशक्तिरित्यर्थः तेनजातिप्रश्नोत्तरंस्वरूपप्रश्नोत्तरंच तयासर्वमिदंततमित्यनेनस्वभावोत्तरम्
सृष्टिस्वभावासेत्यर्थः ततंविस्तारितमित्यर्थः व्याप्तमितिचइत्यर्थंकस्यचित्स्वभावाचेत्यर्थः सृष्टी-

त्युपलक्षणम् नित्येत्यनेनमुख्योत्पत्तेरभावात्कारणस्यस्तरामभावेनगौण्यैकारणोत्पत्तीतिदर्शितम् तेउत्पत्तितत्कारणप्रश्नोत्तरंतत्समुत्पत्तिः गौरीसा मत्तेत्यपादानस्यशेषत्वविवक्षायांषष्ठीमत्तइत्यर्थः ४७ देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमितिसर्वकर्मप्रश्नोत्तरम् अनेनैवदेवप्रार्थनयाआविर्भावस्यध्वननात् कथमु त्पन्नेत्युत्तरमपि ४८ कथंदेवप्रार्थनयातत्कार्यसिद्ध्यर्थमवतारइतिजिज्ञासायांतांनिवर्तयितुंमोहकार

देवानांकार्यसिद्ध्यर्थमाविर्भवति सायदा उत्पन्नेतितदालोकेसानित्याप्यभिधीयते ४८ योगनिद्रांयदाविष्णुर्जगत्येकार्णवीकृते आस्तीर्यशेषमभजत्कल्पांते भगवान्प्र भुः ४९

णस्यैवचराज्ञः पृष्टत्वेनादौमोहिकायास्तमोगुणप्रधानायाअवतारंवक्तुमितिहास माह योगनिद्रामिति कल्पांतेब्रह्मदिनांतेयोगनिद्रांतामसींशक्तिंभगवान् उत्पत्तिंप्रलयंचैव भूतानामा गतिंगतिम् वेत्तिविद्यामविद्यांचसवाच्योभगवानितिउक्तलक्षणःतेनभूतानांप्रलयकालंज्ञात्वासेयंपा १२ लनव्यवहारातिरोधानमंतरातदसंभवंमत्वास्वपालनव्यवहारतिरोधायिकांतामसींशक्तिमभजतृपटेने

वतयात्मानमावृतवानित्यर्थः प्रभुरित्यनेनस्वेच्छयातदंगीकारः नतुतयाबलादस्यावरणमितिध्वनितम् अतएवयोगनिद्रेत्युक्तं इतरजननिद्रावत् मोहपारवश्यापादनीभवति लीलयासखीवल्लोचनपिधानमात्रंकरोति तदुक्तंहरिवंशे सखीसर्वसहस्येषामायाविष्णोःशरीरजा सैषानारायणमुखेस्थिताकमललोचनेति

तदाद्वावसुरौघोरौविख्यातौमधुकैटभौ विष्णुकर्णमलोद्भूतौहंतुंब्रह्माणमुद्यतौ ५०
सनाभिकमलेविष्णोःस्थितोब्रह्माप्रजापतिः दृष्ट्वातावसुरौचोग्रौप्रसुप्तंचजनार्दनम् ५१ तुष्टावयोगनिद्रांतामेकाग्रहृदयस्थितः विबोधनार्थायहरेर्हरिनेत्रकृतालयाम् ५२

तेनअंतःस्वस्वरूपज्ञानावरकत्वंप्रदर्शितम् ४९ तदेति मलोद्भूताविसनेनानयोरतितामसत्वंसूचितमितरत्स्पष्टम् ५० तत्रब्रह्माक्वेत्यतआह सनाभिकमलेद्वाभिप्रजापतिर्नियंतेतिब्रह्मणोविशेषणम् प्रसुप्तंत्यक्तपालनव्यवहारम् ५१ तुष्टावेति सएकाग्रमनवच्छिन्नंहृदयंयस्यसतादृशः स्थितः सन्नित्यर्थः हृदयास्थित इत्यत्रः शर्परेखरिवाविसर्गलोपःविबोधनार्थायपालनव्यवहारप्रवृत्त्यर्थंनेत्रे-

त्युपलक्षणं सर्वांगस्थितत्वात्तस्याः लोके नेत्रयोरेव भूयो निद्राभिव्यक्तिमत्वात् नेत्रेत्युक्तिः ५२ योगनिद्रायाः
मूलशक्त्यभेदं मत्वा विशेषयति विश्वेश्वरीमिति तत्वमेव विविच्याह जगद्धात्रीमित्यादि धात्रीं जननीं अनेन-
जगदुत्पत्तिस्थितिलयकर्तृत्वं ब्रह्मलिंगं दर्शितम् अतुलामित्यंतानि विष्णुनिद्राविशेषणानि तेजसः प्रभुरिति
ब्रह्मविशेषणम् तत्कृत्यत्वेनात्युत्कर्षोस्या ध्वनितः विष्णुमोहकतया इतरमोहकत्वमनाश्चर्यमित्यपि ध्व

विश्वेश्वरीं जगद्धात्रीं स्थितिसंहारकारिणीम् निद्रां भगवतीं विष्णोरतुलां तेजसः प्र
भुः ५३ ब्रह्मोवाच त्वं स्वाहा त्वं स्वधा त्वं हि वषट्कारः स्वरात्मिका सुधा त्वमक्षरे नि
त्ये त्रिधामात्रात्मिका स्थिता ५४

नितम् आयातोर्थः वस्तुतो विष्णोरिति राहोः शिरइतिवत्‌ष-
ष्ठी विष्णुरूपां निद्रामित्यर्थः ब्रह्मापि सर्वेश्वरः सर्वशक्तिमान् लोकानुग्रहाय स्वयं मोहित इव दुःखनिवृत्तये इत्थं भ
गवतीं स्तौति ऋषेः सर्वज्ञादिवैषां सर्वात्मत्वं सर्वशक्तीनामुपक्रमे दर्शितमेवेति न कश्चिद्विरोधः ५३ कथं तु १३
ष्टावेत्यत आह ब्रह्मोवाच त्वमिति स्वाहा देवदानमंत्रोग्निपत्नी च स्वधा पित्र्यदानमंत्रः पितृपत्नी च वषट्कि

यतेयन्नसवषट्कारोयज्ञः यज्ञदेवाव्हानमंत्रश्चस्वराः षोडश आदयस्तदात्मिकाचस्कधादेवान्नंअक्षरे उपच
यापचयपरिणामहीनेआभ्यांसत्तामात्ररूपत्वम् त्रिधामात्रात्मिकाऱ्हस्वदीर्घप्लुतरूपा अर्धमात्राव्यंजनरूपा
अविशेषकलाध्वनालिंगितया अनुच्चार्यत्वं तदालिंगितानुत्तथेतिबोध्यम् त्रिधेत्यत्तोविशेषतइत्यंतेनप्रणवरूप
ताचोक्ता मात्रात्रयमकारोकारमकारात्मकम् तदूर्ध्वमर्धमात्रा तत्रमात्रात्रयम् जाग्रत्स्वप्नसुषुप्त्यभिमानि-

अर्धमात्रास्थितानित्यायानुच्चार्याविशेषतः त्वमेवसात्वंसावित्रीत्वंदेवीजननी
परा ५५ त्वयैतद्धार्यतेसर्वंत्वयैतत्सृज्यतेजगत् त्वयैतत्पाल्यतेदेवित्वमत्स्यंतेच
सर्वदा ५६

विश्वतैजसप्राज्ञाभिधेयं अर्धमात्रातुवेदांतवाक्यार्थभूतनित्यमुक्ततुरीयाभिधे-
या तदुक्तम् व्यक्तातु प्रथमा मात्राद्वितीयाव्यक्तसंज्ञितामात्रा तृतीयाचिच्छक्तिरर्धमात्रापरंपदमिति त्वमे-
वेति सात्वमेवेतिपूर्वान्वयित्वम् सावित्री तत्सवितुरितिऋक् तदधिष्ठात्री तद्वाच्याचेत्यर्थः हेदेवित्वं पराउ
त्कृष्टाजननीसर्वजनकत्वात् सर्ववाग्जननीपराच ५४ ५५ सर्वंजगत्त्वयैवधार्यते सर्वसाधारणशक्तिम-

तीत्वमेव अथएतत्सदानिसर्वपरामर्शकानि अस्ति आत्मसात्करोषि तैश्चब्रह्मलिंगंदर्शितम् ५६ त्वयैत
साल्यतेसृष्ट्यादिक्रियारूपापित्वमेवेत्याह विसृष्टाविति सप्तम्यंतानितत्काललाक्षणिकानि तथेति जगन्-
द्रूपेइत्यर्थके जगन्मयेइत्यत्रछांदसत्वात्ङीबभावः ५७ महाविद्यामहावाक्यलक्षणामहामायासच्चिदा

विसृष्टौसृष्टिरूपात्वंस्थितिरूपाचपालने तथासंहृतिरूपांतेजगतोस्यजगन्मये-
५७ महाविद्यामहामायामहामेधामहास्मृतिः महामोहाच भवतीमहादेवीमहा-
सुरी ५८ प्रकृतिस्त्वंहिसर्वस्यगुणत्रयविभाविनी कालरात्रिर्महारात्रिर्मोहरात्रि
श्चदारुणा ५९

नंदे आत्मनिसंसारत्वरूपानर्थावभासहेतुमूलविद्यामहामेधा भगवतःसर्व-
त्वशक्तिःमहास्मृतिःविधेःसृष्ट्यनुकूलातीतकल्पगतसकलवस्तुस्मृतिरूपादेवरूपाच महामोहेति संसा
रसमूलकारणरागरूपमोहस्वरूपा महादेवीसकलदेवशक्तिरूपा महासुरीहिरण्याक्षादिशक्तिरूपा ५८ स
त्वरजस्तमोगुणत्रयैर्विभाव्यतेयासर्वस्यजडवर्गस्यप्रकृतिः मूलंप्रधानतत्वाख्यंत्वमेव एतेनपरमाण्वा- १४

दीनांमूलकारणत्वनिरासः कालरात्रिरिति ब्रह्मलयोपलक्षितामहारात्रिः प्रलयरात्रिः मोहरात्रिः ममतावर्त-
मोहगर्तपातिनीमहामायाख्यासंसृतिकर्त्री उक्तंच दंष्ट्राकरालकालाग्निरुद्रकल्पादिदारुणा मोहरात्रिर्मोह-
तनुर्जगत्सूतेजगत्करीतिदारुणत्वंचास्याः ब्रह्मज्ञानातिरिक्तानिवर्त्यत्वेनमोहरात्रिर्निशाच अस्यास्तनुस्तमो
द्वारानिशादिवसनाशिनीतिहरिवंशोक्तेः ५९ श्रीः संपत्लक्ष्मीः बीजंच ईश्वरीऐश्वर्यशक्तिः कामराजबीजं

त्वंश्रीस्त्वमीश्वरी त्वंह्रीस्त्वंबुद्धिर्बोधलक्षणा लज्जापुष्टिस्तथातुष्टिस्त्वंशांतिः क्षां
तिरेवच ६० खड्गिनीशूलिनीघोरागदिनीचक्रिणीतथा शंखिनीचापिनीबाणभुशुं
डीपरिघायुधा ६१

च ह्रीः भुवनेशीबीजंच उभयत्राप्यनुनासिकलोपः छांदसः बोधोनिर्णयात्म
कंज्ञानलक्षणंस्वरूपंयस्यास्तादृशीबुद्धिरंतः करणम् त्वमेवेत्यर्थः लज्जेति अंतः करणवृत्तिविशेषः पुष्टिः
रूपचयः तुष्टिरधिगतार्थादन्यत्रतुच्छत्वबुद्धिः शांतिः विषयेभ्यइंद्रियोपरमः क्षांतिः सत्यांशक्तौ परापरा-
धसहिष्णुता एवकारस्त्वमित्यनंतरेयोज्यः ६० घोराएकहस्तस्थशिरसाभयंकरी शंखिनीति बाणभुशुं

डीपरिघाश्चायुधानियस्याः सा अनेनास्याः काल्याः दशभुजात्वंसूचितम् तदुक्तंवैकृतिरहस्ये योगनिद्राहरे रुक्ता महाकालीतमोगुणा मधुकैटभनाशार्थयांतुष्टावाम्बुजासनः दशवक्त्रा दशभुजा दशपादांजनप्रभा विशालया राजमाना त्रिंशल्लोचनमालया स्फुरद्दशनदंष्ट्रा सा भीमरूपापि भूमिप रूपसौभाग्यकांतीनांसा प्रतिष्ठा महाश्रियां खड्गबाणगदाशूलशंखचक्रभुशुंडिभृत् परिघंकार्मुकंशीर्षंनिश्च्योतद्रुधिरंदधौ एषासावै

सौम्यासौम्यतराशेषसौम्येभ्यस्त्वतिसुंदरी परापराणांपरमात्वमेवपरमेश्वरी ६२
यच्चकिंचित्क्वचिद्वस्तुसदसद्वाखिलात्मिके तस्यसर्वस्ययाशक्तिःसात्वंकिंस्तूयसेतदा ६३

ष्णवीमाया महाकालीदुरत्यया आराधितावशीकुर्यात्पूजाकर्तुश्चराचरमिति उड्डीयोड्डीयच्चप्राप्यनदंतीदशकर्तिका क्रमतेगानतांगीवासाभुशुंडीनिगद्यते परिघोलोहबद्धोलगुडः ६१ सौम्या अक्रूरा भक्तेषु असौम्यतरा दैत्येषु अशेषसौम्येभ्यः सकलसुंदरेभ्यस्तु अतिसुंदरीत्यर्थः परेति इदमुपलक्षणं पश्यंतीमध्यमावैखरीणांपराबीजरूपाच्च पराणां उत्कृष्टानां परमा प्रधानं त्वमेव यतस्त्वंपरमेश्वरी ६२ सत् ब्रह्मवर्गः असत् जडवर्गः तस्यसर्वस्य १५

याशक्तिः सायदात्वंतदात्वंकथंस्तव्येत्यर्थः पदपदार्थस्तोत्रस्कल्यतच्छक्तिस्कतीनांत्वत्तोन्यत्वाभा ववच्छेदनिबंधनात्स्कतिःकथंस्यादितिभावः ६३ स्तुत्यत्वाभावमेवाह पुनःयया ब्रह्मविष्णुरुद्रात्मना-जगत्सृष्टिस्थितिलयकर्तापिनिद्रावशंनीतः प्रापित इत्यर्थः पातिपालकः अत्तिस्वस्मिन् लयंप्रापयति

यया त्वया जगत्स्रष्टा जगत्पात्यत्तियोजगत् सोपिनिद्रावशंनीतःकुस्त्वांस्तोतु मिहेश्वरः ६४ विष्णुः शरीरग्रहणमहमीशानएवच कारितास्तेयतोतस्त्वांकः स्तोतुंशक्तिमान्भवेत् ६५ सात्वमित्थंप्रभावैःस्वैरुदारैर्देविसंस्तुता मोहयैतौ दुराधर्षावसुरौमधुकैटभौ ६६

तमोगुणप्रधानमायायाःसंबंधादेवभगवतःसर्वोप संहारेणस्वस्वरूपेवस्थानमितिभावः ६४ अहंब्रह्माशरीरग्रहणंकारिताः केवलमायिकत्वाच्छरीराणा-मितिभावः ६५ सानंतरोक्तस्वभावात्त्वमित्थमेवंविधैरुदारैरसाधारणैः स्वैःप्रभावैर्माहात्म्यैःसंस्तु ताएतौमोहयइत्यर्थःमोहश्चभगवंतंप्रतिवरदानूरूपः ६६ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७

प्रबोधंजागरणंपालनोद्यमरूपम् हंतुंबोधःप्रवृत्तिः प्रवृत्तिस्वभावत्वात्तवेतिभावः ब्रम्हणःस्रष्टृत्वेनविषदृ
क्षोपीतिन्यायेननहननेप्रवृत्तिः विष्णूपरियद्यपिपालनप्रधानंतथापिसतांपालनस्यदुष्टहननंविनाऽसंभवात् पा
लनानुगुणंनैवकदाचिद्धंतृत्वमपितस्यनानुपपन्नम् एवंचभगवत्कृतेपिमधुकैटभवधेमाणवककर्तृकाध्यय
नेआचार्येणकार्यमाणे करीषाग्नेरिवतत्सामर्थ्याचरणेनभगवतस्तद्वधविषयकप्रवृत्तिसंपादकत्वेनप्रेरकत-

प्रबोधंचजगत्स्वामीनीयतामच्युतोलघु बोधश्चक्रियतामस्यहंतुमेतौमहासुरौ
६७ ऋषिरुवाच एवंस्तुतातदादेवीतामसीतत्रवेधसा विष्णोःप्रबोधनार्थाय-
निहंतुंमधुकैटभौ ६८ नेत्रास्यनासिकाबाहुहृदयेभ्यस्तथोरसः निर्गम्यदर्शने
तस्थौब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ६९

यातद्धंतृत्वंदेव्याअपीतिबोध्यं ६७ ऋषिरुवाच एवंस्तु
तेति तामसी आवरकत्वेनतमःप्रधानाइयंशक्तिः मधुकैटभौ एतौनिहंतुंचेत्यर्थः ६८ नेत्रास्येति विष्णोरि १६
त्यादि उरोवक्षः प्राण्यंगत्वेपिनैकवद्भावश्छांदसत्वात् अव्यक्तादीश्वरात् जन्मप्रादुर्भावोयस्यतस्यब्रम्हणः
दर्शनेचक्षुर्विषयेतस्थावित्यन्वयः ६९

उत्तस्थौचेति तयामुक्तस्त्यक्तइत्यर्थः अहिशयनात् शेषशयनात् सः तौददृशे अर्थात्तावपिददृशातेइतिकर्मव्यतिहारेआत्मनेपदम् ७० तौविशेषयति मधुकैटभाविति आद्यपादेनवाक्षरत्वंछांदसत्वात् वीर्यमुत्साहः पराक्रमः शक्त्यातिशयः अत्तुंग्रसितुं अनेनप्रबुद्धस्यतमसोविभावकत्वंसूचितम् ७१ ७२

उत्तस्थौचजगन्नाथस्तयामुक्तोजनार्दनः एकार्णवेहिशयनात्ततःसददृशेच
तौ ७० मधुकैटभौदुरात्मानावतिवीर्यपराक्रमौ क्रोधरक्तेक्षणावत्तुंब्रह्माणंज
नितोद्यमौ ७१ समुत्थायततस्ताभ्यांयुयुधेभगवान्हरिः पंचवर्षसहस्राणिबाहु
प्रहरणोविभुः ७२ तावप्यतिबलोन्मत्तौमहामायाविमोहितौ उक्तवंतौवरोस्मत्तो
व्रियतामितिकेशवम् ७३ श्रीभगवानुवाच भवेतामद्यमेतुष्टौममवध्यावुभावपि
किमन्येनवरेणात्रएतावद्धिवृतंमम ७४

तावपीति वरइष्टोर्थः व्रियतांगृह्यताम् ७३ श्रीभगवानुवाच भवेतामिति यत्रयदि तदेवपूरणीयम् यदितुष्टौतदातर्हिवध्यौभवेतामित्यन्वयः वृतमितिनपुंसकेभावेक्तः ममेतिकर्तृः शेषत्वविवक्षायांषष्ठी ७४

ऋषिरुवाच वंचिताभ्यामिति तदातस्मिन्समयेइति एवंवरप्रार्थनयावंचिताभ्यांभगवतीकृतमोहवश्यात् सर्वंजगत् आपोमयंविलोक्यताभ्यांभगवान्गदितइत्यर्थः आपोमयइत्यत्रापशब्दसमादानात् प्रकृतिकारकानंतापशब्दान्मयट् आपोमयमिदंसर्वमापोमूर्तिः शरीरिणामितिवत् ७५ किंगदितंतत्राह आवामिति नय

ऋषिरुवाच वंचिताभ्यामितितदासर्वमापोमयंजगत् विलोक्यताभ्यांगदितोभगवान्कमलेक्षणः ७५ आवांजहिनयत्रोर्वीसलिलेनपरिप्लुता ७६ ऋषिरुवाच तथेत्युक्त्वाभगवताशंखचक्रगदाभृता कृत्वाचक्रेणवैछिन्नेजघनेशिरसीतयोः ७७

त्रोर्वीयत्रवा सलिलेनपरिप्लुता तत्रावांजहीत्यर्थः ७६ ऋषिरुवाच तथेति पूर्ववर्तमानकथाभिप्रायेणऋषिरुवाचेत्युक्तिः अत्रभूयउपहाराभिप्रायेण वस्तुतः सप्तशतीत्वव्यवहारप्रयोजकसप्तशतमंत्रसंख्यापूरणीयतयाउक्तिः यथाचैतत्तथा कात्यायनिसंमतिपूर्वकंसर्वांतेउपपादयिष्यामः तत्रनयत्रोर्वीत्येवंसंपादयन् तयोःशिरसीजघनेउपस्थादूर्ध्वंनाभेरधोभागेकृत्वाचक्रेणछिन्नवान् ७७ ६५ ६५

एतेन भगवद्देहस्यशङ्ख्मायिकत्वेनापांचभौतिकतयाजघनेमारणेपिसलिलप्लुतत्वाभावविशिष्टोर्थो
प्रार्थितस्यवधस्याधृतिरितिपरास्तमुपहरति एवमेषेति समुत्पन्नाप्रादुर्भूता अस्यादेव्याइति अधिक
रणेषष्ठी अस्याः तामस्याः मूलभूतायाः त्रिगुणामहालक्ष्मीः तस्याइत्यर्थः अतएवतुशब्दसंगतिः भूयः प्रभावंपुनः प्रादुर्भा
वंभूयइत्युक्तिरुक्तामस्यास्तस्याअंशाभेदात् पूर्वोक्तप्रभावोपितस्याएवध्वनयितुम् यद्वाप्राधानिकरहस्यो-

एवमेषासमुत्पन्नाब्रह्मणासंस्तुतास्वयम् प्रभावमस्यादेव्यास्तुभूयः शृणुवदामि
ते ७८ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमा० मधुकैटभवधोनाम
प्रथमोऽध्यायः १

क्तआद्यचतुर्भुजप्रादुर्भावापेक्षयामध्यमचरित्रवक्ष्यमाणाष्टादशभुजाप्रादु
र्भावस्यपुनस्त्वमादायतदुक्तिः तदुक्तंलक्ष्मीतंत्रे योगनिद्राहरेरुक्तायासादेवीदुरत्यया महाकाल्यास्तनुं विद्धि-
तांमांदेवींसनातनीं मधुकैटभनाशार्थमहितोचवदातया जघ्नातेवरलाभेनदेवदेवेनविष्णुनाएषासावैष्णवी
मायामहाकालीदुरत्यया स्तुत्यावशीकृताकुर्यात्दिशःश्रोतुश्चराचरमिति स्तुताविश्वेश्वर्यादिसूक्तरूपया-

तदुक्तं विश्वेश्वर्यादिकंसूक्तं दृष्टंतद्ब्रह्मणातदा स्तुतयेयोगनिद्रायाःसमदेव्याःपुरंदरः अस्यादेव्याःसमुत्प
त्तीश्वरितंस्तोत्रमित्यपि हितायसर्वभूतानांधार्यंतेब्रह्मवादिभिरिति विश्वेश्वर्यादिसूक्तमेवरात्रिसूक्त
मितिव्यवह्रीयते कालरात्रिर्महारात्रिरिति तत्ररात्रिपदाभ्यासादितिबोध्यम् विश्वेश्वरीपदेनोपक्रमात्वि
श्वेश्वरीसूक्तमपि ७८ समासौसावर्णेः कः भकाशोयत्रतादृशेमन्वंतरेतद्वर्णनेइत्यर्थः इतिशिवभट्टसुत
सतीगर्भजनागोजीभट्टकृतसप्तशतीव्याख्यानेप्रथमोऽध्यायः १ भूयःशृण्वित्युक्तंतत्रेतिहासमाह

ऋषिरुवाच देवासुरमभूद्युद्धंपूर्णमब्दशतंपुरा महिषेसुराणामधिपेदेवानांच
पुरंदरे १ तत्रासुरैर्महावीर्यैर्देवसैन्यंपराजितम् जित्वाचसकलान्देवानिंद्रोभून्म
हिषासुरः २

ऋषिरुवाच देवासुरमिति असुराणामधिपेमहिषेचसतिपुनर्देवानामधिपे
पुरंदरेइंद्रेसति देवाअसुराश्चप्रहर्तारोयत्रतादृशंयुद्धमब्दशतमासीदित्यर्थः देवासुरमित्यत्रार्शआदित्वाद १८
नुरंभासुरतपस्ययांप्रसन्नस्यशिवस्यांशोयंतत्सुतोमहिषःसचतपसादेवीनिकटेममसायुज्यंभवत्वितिवरंप्रार्थि
तवानितिकालीपुराणेस्पष्टम् १तत्रेति इंद्रःसुरराट् २ ६९ ६९

ततइतिपद्मयोनिंब्रह्माणंप्रजापतिमिति तस्यविशेषणम् ब्रह्मणःप्रजासृष्टृत्वेनसिद्धसंबंधत्वात् आदौदेवा नांतत्रगमनंततःपालनसंहारयोः शिवविष्णवोरेवाधिकारात्सब्रह्माणंतयोःसमीपेगमनम् ३ यथावृत्तमि ति देवानामभिभवस्यविस्तरः प्रपंचोयत्रेतिचेष्टितविशेषणम् ४ सूर्येंद्रेति सस्वयमित्यत्रएतत्तदोरितिसु

ततःपराजितादेवाःपद्मयोनिंप्रजापतिम् पुरस्कृत्यगतास्तत्रयत्रेशगरुडध्वजौ
३ यथावृत्तंतयोस्तद्वन्महिषासुरचेष्टितम् त्रिदशाःकथयामासुर्देवाभिभवविस्तरम् ४ सूर्येंद्राग्न्यनिलेंदूनांयमस्यवरुणस्यच अन्येषांचाधिकारान्सस्वयमेवाधितिष्ठति ५ स्वर्गान्निराकृताःसर्वेतेनदेवगणाभुवि विचरंतियथामर्त्यामहिषेणदुरात्मना ६ एतद्वःकथितंसर्वममरारिविचेष्टितम् शरणंचप्रपन्नाःस्मोवधस्तस्यविचिंत्यताम् ७

लोपः स्वयमितिहिसकारपाठस्तुअनचिचेतिद्वित्वेनबोध्यः ५ स्वर्गादिति निराकृतानिःसारिताः ६ एतद्वइति वःइति द्वयोर्बहुवचनम् गौरवात्चपरंशरणंप्रपन्नाःआगताःस्मोभवामः ७

इत्थमिति भ्रुवोः कुटिकौटिल्यंतेन कुटिले भ्रुणी आननेयद्योस्तौ भ्रुशब्दस्यपृषोदरादित्वात्ह्रस्वः कुटेरिक् प्रत्ययांतात् कृदिकारादितिङीप्ब्रह्मणः कोपेपिरजआधिक्येनशिवस्यतमोगुणप्राधान्येनकोपेपि तमोगुणस्याधिक्येन विष्णुकोपस्यपालकमूलकत्वेनमत्वाधिक्यवत्तयात्रिगुणाएषाइतिध्वन्यतेअतएवोक्तंवैकृतिकरहस्ये

इत्थंनिशम्यदेवानांवचांसिमधुसूदनः चकारकोपंशंभुश्चभृकुटीकुटिलाननौ ८
ततोतिकोपपूर्णस्यचक्रिणोवदनात्ततः निश्चक्रामममहत्तेजोब्रह्मणःशंकरस्यच ९
अन्येषांचैवदेवानांशक्रादीनांशरीरतः निर्गतंसुमहत्तेजस्तच्चैक्यंसमगच्छत १०
अतीवतेजसः कूटंज्वलंतमिवपर्वतम् ददृशुस्तेसुरास्तत्रज्वालाव्याप्तदिगंतरम् ११

सर्वदेवशरीरेभ्योयाविर्भूतामितप्रभा त्रिगुणासामहालक्ष्मीः साक्षान्महिषमर्दिनी तत्रापिरजःसत्त्वयोराधिक्यंदेवानांरजःसत्त्वमयत्वात् ८ ततइतिद्वितीयंततइतिप्रसिद्धादित्यर्थकं वदनादित्यस्यविशेषणम् ९ अन्येषांचेति कुपितानामितिशेषः यत्तेजःनिर्गतंतच्चब्रह्मादीनांतेजश्चैक्यंएकत्वंसमगच्छत छांदसस्तङ् १० अतीवेति तत्रेत्यस्यकालेइतिदेशेइतिवाविशेषः ११ ६२

अतुलमिति नत् ततः तत्रपुराणांतरप्रसिद्धेकात्यायनाश्रमेतत्तेजः एकस्थंसन्नारीअभूत्त्विषादीप्त्या १२ तेजोविभागेनांगविभागमाह यदिति शंभोः श्वेतांगतयातत्तेजसायातंमुखंश्वेतमित्यर्थः विष्णोर्नीलवर्णतयाबाहवोष्टादशनीलाः १३ सौम्येनेति सोमसंबंधिनेत्यर्थः छांदसत्वादिदमर्थोपियप् अतएव श्वेतस्त

अतुलंतत्रतत्तेजःसर्वदेवशरीरजम् एकस्थंतदभून्नारीव्याप्तलोकत्रयंत्विषा १२
यदभूच्छांभवंतेजस्तेनाजायततन्मुखम् याम्येनचाभवन्केशाबाहवोविष्णुतेजसा
१३ सौम्येनस्तनयोर्युग्मंमध्यमैंद्रेणचाभवत् वारुणेनचजंघोरूनितंबस्तेजसाभुवः १४ ब्रह्मणस्तेजसापादौतदंगुल्योर्कतेजसा वसूनांचकरांगुल्यःकौबेरेणचनासिका १५

नीऐंद्रेणमध्यंरक्तंजंघोरूइत्यत्र पूर्वनिपातेकचद्भावविधेरनित्यात्दोषः भिन्नपदेवाजंघेऊरूचवारुणेनेत्यन्वयः भुवः पृथ्व्याः नितंबः कटिपश्चाद्भागः १४ ब्रह्मणइति अतएवपादौरक्तौ एतदुक्तं वैकृतिकरहस्ये श्वेताननानीलभुजासुश्वेतस्तनमंडला रक्तमध्यारक्तपादानीलजंघोरुरुन्मदा सुचित्रज-

घनाश्चित्रमाल्यांबरविभूषणा चित्रानुलेपनाकांतिरूपसौभाग्यशालिनीति एवंचरूपेणापित्रिगुणात्वं
सूचितं स्वस्यचित्रत्वात् चित्रमाल्यादिधारणम् वसूनामित्यस्यतेजसेतिशेषः एवमन्यत्रापि १५ तस्याइति
प्राजापत्येनदक्षादितेजसा तेनब्रह्मणस्तेजसापादाविवत्यनेननविरोधः पावकोग्निः १६ भ्रुवौचेति संध्ययो

तस्यास्तु दंताः संभूताः प्राजापत्येन तेजसा नयनत्रितयंजज्ञेतथापावकतेजसा १६
भ्रुवौचसंध्ययोस्तेजः श्रवणावनिलस्यच अन्येषांचैवदेवानांसंभवस्तेजसांशि
वा १७ ततः समस्तदेवानांतेजोराशिसमुद्भवाम् तांविलोक्यमुदंप्रापुरमरामहिषा
र्दिताः १८ शूलंशूलाद्विनिष्कृष्यददौतस्यैपिनाकधृक् चक्रंचदत्तवान्कृष्णः स
मुत्पाद्यस्वचक्रतः १९

स्तेजः भ्रुवावभूतामित्यन्वयः करणस्यैवकर्तृत्वविवक्षा पुंनपुंसकयोः
कर्णः श्रवणः श्रवणंश्रुतावितिहेममाली अन्येषांचदेवानांसंबंधितेजसांशिवाचंडीसंभवः एकीभावः कार्य
वेत्यर्थः एवप्रसिद्धौ १७ ततइति तेजोराशिसमुद्भवामितिसापेक्षत्वेविरामकत्वात्समासः मुदंहर्षम् १८ ब्रह्मारिषु

विद्यमानस्वतेजसैव भगवती आविर्भूतेतितात्पर्यम् एवमायुधदानमपिबोध्यं शूलमिति विनिष्कृष्य आकृ-
ष्येत्यर्थः समुत्पाद्यजनयित्वेत्यर्थः पदेर्य्यंतस्यरूपं एवमग्रेपि अत्रचक्रंचेतिद्वाददात् १९ शंखंचेति व
रुणाच्छंखस्य अग्नेः शक्तेः वायोश्चापबाणयोर्लाभइत्यर्थः शंखंचेति-चकारोवक्ष्यमाणपाशसमुच्चयेइ

शंखंचवरुणः शक्तिंददौतस्यैहुताशनः मारुतोदत्तवांश्चापंबाणपूर्णोतथेषुधी
२० वज्रमिंद्रः समुत्पाद्यकुलिशादमराधिपः ददौतस्यैसहस्राक्षोघंटामैरावता
द्गजात् २१ कालदंडाद्यमोदंडंपाशंचांबुपतिर्ददौ प्रजापतिश्चाक्षमालांददौब्र-
ह्माकमंडलुम् २२ समस्तरोमकूपेषुनिजरश्मीन्दिवाकरः कालश्चदत्तवान्खड्गं
तस्याश्चर्मचनिर्मलम् २३

त्पर्थेवा २० वज्रमिति देयभेदादेकस्यैवधातुः क्वचिद्गुनरुपा-
दानेपिनदोषः २१ कालेति उत्पाद्येतिशेषः प्रजानांपतिर्ब्रह्मा अक्षमालांकमंडलुम् चददावित्यन्वयः ब्र-
ह्माक्षमालाकमंडलुमिति वामनपुराणात् २२ समस्तेति कालस्तदभिमानिनीदेवता तस्याइति संबंधत्वेनवि-
वक्षायांषष्ठी २३

क्षीरोदश्चेति अंगुलीयरत्नदानांतं क्षीरोदः कर्ता २४ विश्वकर्मणः प्रश्वस्त्रकवचदातृत्वं चूडामण्या दिकवचदानांतं विश्वकर्मकर्तृत्वमित्यन्वयः तन्मते अर्धचंद्रशब्देन तदाकारो ललाटभूषणविशेषः २५

क्षीरोदश्चामलं हारमजरे चैव तथांबरे चूडामणिं तथा दिव्यं कुंडले कटकानि च २४
अर्धचंद्रं तथा दिव्यं केयूरान्सर्वबाहुषु नूपुरौ विमलौ तद्वद्ग्रैवेयकमनुत्तमम् २५ अं
गुलीयकरत्नानि समस्तास्वंगुलीषु च विश्वकर्मा ददौ तस्यै परशुं चातिनिर्मलम् २६
अस्त्राण्यनेकरूपाणि तथाभेद्यं च दंशनम् अम्लानपंकजां मालां शिरस्युरसि चाप
राम् २७ अददज्जलधिस्तस्यै पंकजं चातिशोभनं हिमवान्वाहनं सिंहं रत्नानि-
विविधानि च २८ ददावशून्यं सुरया पानपात्रं धनाधिपः शेषश्च सर्वनागेशो महा
मणिविभूषितम् २९ २६ अम्लानेत्यारभ्य पंकजदानांतं जलधिः कर्ता तत्र पंकजं हस्ते रत्नसिंहयो-
र्दानेहिमवान्ददादिति ददतानेइत्यस्यलडिरूपम् छांदसत्वात्परस्मैपदम् २७ २८ ददाविति अनेनाष्टादश २१

भुजासहस्रभुजाचेषेतिसूचितम् तदुक्तंवैकृतिकरहस्ये अष्टादशभुजापूज्यासासहस्रभुजासती अष्टादशभुजधार्याणांविशिष्योक्ते: २९ सामान्यतः अन्यैरपिदेवैरायुधैरित्युक्तेश्चेतिभावः आयुधान्यत्रवक्ष्यंते दक्षिणाधः करक्रमात् अक्षमालाचकमलंबाणोसिः कुलिशंगदा चक्रंत्रिशूलंपरशुःशंखोघंटाचपाशकः शक्तिर्दंडश्चर्मचापंपानपात्रंकमंडलुः अलंकृतभुजामेभिरायुधैः कमलासनाम् सर्वदेवमयीमीशांमहालक्ष्मीमिमांनृप पूजयन्सर्वलोकानांसदेवानांप्रभुर्भवेदिति एवंस्वरूपायुधैरस्याब्राह्मीत्वंवैष्णवीत्वंचत्रिगुणात्वंच

नागहारंददौतस्यैधत्तेयःपृथिवीमिमाम् अन्यैरपिसुरैर्देवीभूषणैरायुधैस्तथा ३०

सर्वमूलभूतशक्तेरयंप्रादुर्भावस्तत्समानइतिचसूचितम् यद्यप्यत्रब्रह्मादीनामिंद्रादीनांचशरीरान्निष्क्रांततेजोदेवीविग्रहरूपेणाभिव्यक्तमासीत् आयुधानिचदेवैःस्वस्वशूलादिभ्योविनिर्गमय्यदत्तानिइत्येवोक्तम् तथापिदेवीशक्त्यंशाएवतत्तद्देवपालनीयैकदेशपालनशक्तित्वेनयेदेव्यानिवेशितास्तएवमहिषवधेनसर्वलोकरक्षणायपुनरेकीभूयदेवीरूपंप्रापाः एवंतदायुधाःनिजशक्त्यंशाअपीतिबोध्यम् अहं

विभूत्याबहुभिरित्यादि तृतीयचरितगतवचनसमूहात् लक्ष्मीतंत्रेपिशक्रंप्रतिलक्ष्मीवचनानि महालक्ष्मी रहं शक्रपुनः स्वायंभुवेंतरेहितायसर्वदेवानांजातामहिषमर्दिनी मदीयाः शक्तिलेशायेतत्रदेवशरीरगाः घ्तंमयातेः संभूतेरूपंपरमशोभनम् आयुधानिचदेवानांयानियानिसुरेश्वर मच्छक्तयस्तदाकाराण्यायुधानिममाभवन्निति ३० संमानितेति साट्टहासमिति नादक्रियाविशेषणम् साट्टहासोत्यर्थहासः नभइति-

संमानिताननादोच्चैः साट्टहासंमुहुर्मुहुः तस्यानादेनघोरेणकृत्स्नमापूरितंनभः
३१ अमायतातिमहताप्रतिशब्दोमहानभूत् चुक्षुभुः सकलालोकाःसमुद्राश्चच-
कंपिरे ३२ चचालवसुधाचेलुः सकलाश्चमहीधराः जयेतिदेवाश्चमुदातामू-
चुः सिंहवाहिनीम् ३३

भुवर्लोकलक्षणं ३१ अमायतेति मामानेदेवादिकत्थंतानांनञ् समासः तेनअसंभवतेत्यर्थः भस्यन भसीत्यादि ३२ चचालेति महीधराः पर्वताः ३३

तुष्टुवुरितिभक्त्यानम्रः अपकृष्टत्वज्ञानवानात्मा शरीरंनम्रंयेषां संक्षुब्धं आकुलंयातमितिशेषः अम
रारयश्चसंक्षुब्धाइत्यर्थः ३४ सन्नद्धेति युद्धायसज्जानिधृतसन्नाहानि अखिलसैन्यानियेषां आः इति
क्रोधाविष्कारे अनेनचमहिषासुरस्यतमोमयत्वमुक्तम् दूताप्रेरणात् कस्यचित्सैनिकस्यप्रथममप्रेषणा

तुष्टुवुर्मुनयश्चैनांभक्तिनम्रात्ममूर्तयः दृष्ट्वासमस्तंसंक्षुब्धंत्रैलोक्यममरारयः
३४ सन्नद्धाखिलसैन्यास्तेसमुत्तस्थुरुदायुधाः आःकिमेतदितिक्रोधादाभा
ष्यमहिषासुरः ३५ अभ्यधावततंशब्दमशेषैरसुरैर्वृतः सददर्शततोदेवींव्या
प्तलोकत्रयांत्विषा ३६ पादाक्रांत्यानतभुवंकिरीटोल्लिखितांबराम् क्षोभिताशेष
पातालांधनुर्ज्यानिःस्वनेनताम् ३७ दिशोभुजसहस्रेणसमंताद्व्याप्यसंस्थि
ताम् ततःप्रववृतेयुद्धंतयादेव्यासुरद्विषाम् ३८

च्च स्वयमेवक्रोधजमाह नप्रथममेवयुद्धार्थंधाव
मानाच्च रूपेणार्पितमोमयत्वाच्च अतएवरजःसत्वाधिकदेव्यास्तद्युद्धंतूक्तम् ३५ अभ्यधावतेतित्वरितेन ३६ देवींविशे
षयतिसार्द्धेनपादेति धनुषोज्यायाश्चनिस्वनेनधनुषःकेंकारः ज्यायाष्टंकारः ३७ दिशइति-

समंतात्सर्वतः ३८ शस्त्रास्त्रैरिति शस्त्रंकेवलंमंत्रस्तस्त्युक्तमस्त्रम् ३९ युयुधेति अन्यैःप्रधानदैत्यैः सहितः चामराख्यःविक्षुराख्यश्च रथनागहयपादातरूपचतुरंगसेनायुतोयुयुधेइत्यर्थः ४० अयुध्यतेति अयुतानामितिनियुतैरितिच्च तद्गतबहुत्वविवक्षयाबहुवचनम् एवमग्रेपि एकंदशशतंचैवसहस्रमयुतंतथा लक्षंच

शस्त्रास्त्रैर्बहुधामुक्तैरादीपितदिगंतरम् महिषासुरसेनानीश्चिक्षुराख्योमहा
सुरः ३९ युयुधेचामरश्चान्यैश्चतुरंगबलान्वितः रथानामयुतैःषड्भिरुदग्राख्यो
महासुरः ४० अयुध्यतायुतानांचसहस्रेणमहाहनुः पंचाशद्भिश्चनियुतैरसि-
लोमामहासुरः ४१ अयुतानांशतैःषड्भिर्बाष्कलोयुयुधेरणे गजवाजिसहस्रौघैर
नेकैःपरिवारितः ४२

नियुतंचैवकोटिरर्बुदमेवचअब्जंखर्वोनिखर्वश्च
शंखपद्मोचसागरः अंत्यमध्यपरार्द्धंचदशवृद्ध्यायथाक्रममितिब्रम्हांडे ४१ अयुतानामिति गजवा- २३
जीत्यतोबिडालसैन्यम् ४२ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९

वृतइति अथतेषांवधानंतरम् अयुतानां पंचाशद्भिःरथैः परिवारितोबिडालनामातत्रसंयुगे युयुधे इत्य
न्वयः श्लोकेनान्वयः दुर्धरोदुर्मुखश्चैवबिडालनयनस्तथेति वामनपुराणेपिबिडालनयनशब्दोयोगरूढोनके
वलंयौगिकः प्रकृतेच नामैकदेशेनामग्रहणं अतएवबिडालस्यासिनेति वक्ष्यमाणंसंगच्छते ४२ युयुधेइ

वृतोरथानांकोट्याचयुद्धेतस्मिन्नयुध्यत बिडालाख्योयुतानांचपंचाशद्भिरथा
वृतैः ४३ युयुधेसंयुगेतत्ररथानांपरिवारितः अन्येचतत्रायुतशोरथनागहयैर्वृताः
४४ युयुधुः संयुगेदेव्यासहतत्रमहासुराः कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथानांदंतिनांत
था ४५ हयानांचवृतोयुद्धेतत्राभून्महिषासुरः तोमरैर्भिंदिपालैश्चशक्तिभिर्मु
सलैस्तथा ४६

तिस्पष्टम् ४४ युयुधुरिति अस्यपूर्वेणान्वयः अनुदात्तेत्वलक्षणतङोनित्यत्वासर
स्मैपदम् उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ४५ हयानांचेति रथदंतिहयानांप्रत्येकंकोटिकोटिसहस्रसंख्यायुतोम-
हिषस्तत्राभूदित्यर्थः उत्तरान्वयिभिंदिइतिदंत्यांतः ४६ ६२ ६२ ६२ ६२ ६२

युयुधुरिति केचिद्दैत्या इतिशेषः अपरेइत्युत्तरान्वयि ४७ देवीमिति अपरेतुतेप्रसिद्धदैत्याइत्यर्थः
प्रोपाभ्यामित्यात्मनेपदंनच्छांदसत्वात् ४८ लीलयेव आयासरहितानना ४९ मुमोचेति उत्तरार्द्ध-

युयुधुःसंयुगेदेव्या खड्गैःपरशुपट्टिशैः केचिच्चचिक्षिपुः शक्तीःकेचित्पाशांस्त
थापरे ४७ देवींखड्गप्रहारैस्तुतेतांहंतुंप्रचक्रमुः सापिदेवीततस्तानिशस्त्रा-
ण्यस्त्राणिचंडिका ४८ लीलयेवप्रचिच्छेदनिजशस्त्रास्त्रवर्षिणी अनायस्ता
नननादेवीस्तूयमानासुरर्षिभिः ४९ मुमोचासुरदेहेषु शस्त्राण्यस्त्राणिचे-
श्वरी सोपिकुद्धोधुतसटोदेव्यावाहनकेसरी ५० चचारासुरसैन्येषुवनेष्विवहु
ताशनः निःश्वासान्मुमुचेयांश्चयुध्यमानारणेंबिका ५१ तएवसद्यःसंभूताग
णाःशतसहस्रशः युयुधुस्तेपरशुभिर्भिंदिपालासिपट्टिशैः ५२ मुत्तरान्वयि धुताःकंपि
ताः ५० चचारेति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयियावत् यावतः ५१ तएवेति तावंतएवेत्यर्थःएकैकनिःश्वासादेके
कगणःसंभूतइत्यर्थः तेगणाः ५२

नाशयंतइति देवीप्रभावेणाप्याइताः अ वादयंतः अवादितवंतइत्यर्थः गणाः केचिदितिशेषः ५३ मृदं-
गांश्चेति युद्धमेव महोत्सवोवीराणांहर्षत्वात् शक्तीनांवृष्टिभिर्वर्षैः इत्यर्थः ५४ खड्गेतिस्पष्टम् ५५

नाशयंतोऽसुरगणान्देवीशक्त्युपबृंहिताः अवादयंतः पटहान्गणाः शंखांस्तथा
परे ५३ मृदंगांश्चतथैवान्येतस्मिन्युद्धमहोत्सवे ततोदेवीत्रिशूलेनगदयाशक्ति
वृष्टिभिः ५४ खड्गादिभिश्चशतशोनिजघानमहासुरान् पातयामासचैवान्या
न्घंटास्वनविमोहितान् ५५ असुरान्भुविपाशेनबध्वाचान्यानकर्षयत् केचि
द्विधाकृतास्तीक्ष्णैः खड्गपातैस्तथापरे ५६ विपोथितानिपातेनगदयाभुविशे
रते वेमुश्चकेचिद्रुधिरंमुसलेनभृशंहताः ५७

असुरानिति अकर्षयदिति छांदसो
ऽडागमः अपर इत्यक्षरान्वयि ५६ विपोथिता इति अपरेगदयाविपोथिता अमर्दिताः निपातेन-
निपतनेनभुविशेरत इत्यन्वयः वेमुरितीछांदसम् ५७ ५ ५ ५ ५ ५ ५

 केचिदिति शूलेनवक्षसिभिन्नाः भूमौनिपातिताः निपेतुरित्यन्वयः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ५८ सेनेति सेना
मनुपश्चात्कुर्वतिसेनाग्रगाः शरोघव्याप्तत्वात् सेनाः शल्लक्यस्तत्सदृशाश्च अपरेछिन्नग्रीवाः प्राणान्मुमु

केचिन्निपातिताभूमौभिन्नाःशूलेनवक्षसि निराकुलाःशरौघेणकृताःकेचिद्रणा
जिरे ५८ सेनानुकारिणःप्राणान्मुमुचुस्त्रिदशार्दनाः केषांचिद्बाहवश्छिन्नाश्छिन्न
ग्रीवास्तथापरे ५९ शिरांसिपेतुरन्येषामन्येमध्येविदारिताः विच्छिन्नजंघास्त्व
परेपेतुरुर्व्यांमहासुराः ६० एकबाह्वक्षिचरणाःकेचिद्देव्याद्विधाकृताः छिन्ने
पिचान्येशिरसिपतिताःपुनरुत्थिताः ६१ कबंधायुयुधुर्देव्यागृहीतपरमायुधाः
ननृतुश्चापरेतत्रयुद्धेतूर्यलयाश्रिताः ६२

चुरित्यर्थः ५९ शिरांसीति छिन्नानीतिशेषः ६०
एकइति आशिरःपादपर्यंतं पाटिताइत्यर्थः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ६१ कबंधाइति मनुष्याणांसहस्रेषु
हतेषुहस्तमूर्द्धसु तदावेशात्कबंधःस्यादेकोमूर्द्धाक्रियान्वित इतिलक्षितः अपरेकबंधाश्चयुयुधुः ६२ ६९

कबंधाइति उभयत्रापियुयुधुरितिशेषः छिन्नशिरसइतिस्वरूपकथनम् छिन्नानिशिरांसियेरितिवा ऋष्ट यः उभयतोधाराः खड्गाः भाषंतइति छांदसः ६३ पातितैरिति रथनागसहितै रश्वैरित्यर्थः एवमग्रेपि ६४

कबंधाश्छिन्नशिरसः खड्गशक्त्यृष्टिपाणयः तिष्ठतिष्ठेति भाषंतो देवीमन्येमहासुराः ६३ पातितै रथनागाश्वै रसुरैश्च वसुंधरा अगम्यासा भवत्तत्र यत्राभूत्स महारणः ६४ शोणितौघामहानद्यः सद्यस्तत्र प्रसुस्रुवुः मध्ये चासुरसैन्यस्य वारणासुरवाजिनाम् ६५ क्षणेन तन्महासैन्यमसुराणां तथांबिका निन्ये क्षयं यथा वह्निस्तृणदारुमहाचयम् ६६ सच सिंहो महानादमुत्सृजन्धुतकेसरः शरीरेभ्योऽमरारीणामसूनिव विचिन्वति ६७

शोणितौघेति असुरसैन्यस्य मध्ये वारणासुरवाजिनाम् शोणितस्य ओघः प्रवाहो यासु ताहृश्योनद्यः प्रसुस्रुवुः छांदसत्वात्समासः ६५ ६६ सचेति क्षयंनिन्ये इतिशेषः तत्रोत्प्रेक्षते अमरारीणांशरीरेभ्यो असून्विचिन्वतीव भूतेर्लिङि तियो अडागमः छांदसः ६७

देव्याइति-चोप्यर्थे तुतुषुस्तुष्टाः ६८ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्या नेद्वितीयोध्यायः २ ऋषिरुवाच निहन्यमानमिति १ २ तस्येति उत्करः समूहः वाजिनांयंता

देव्यागणैश्चतैस्तत्रकृतंयुद्धंतथाऽसुरैः यथैषांतुतुषुर्देवाःपुष्पवृष्टिमुचोदिवि ६८ इतिश्रीमा॰ देवीमाहात्म्येमहिषासुरसैन्यवधोनामद्वितीयोऽध्यायः २

ऋषिरुवाच निहन्यमानंतत्सैन्यमवलोक्यमहासुरः सेनानीश्चिक्षुरःकोपाद्ययौयोद्धुमथांबिकाम् १ सदेवींशरवर्षेणववर्षसमरेऽसुरः यथामेरुगिरेःशृंगंतोयवर्षेणतोयदः २ तस्यछित्वाततोदेवीलीलयैवशरोत्करान् जघानतुरगान्बाणैर्यंतारंचैववाजिनाम् ३ चिच्छेदचधनुःसद्योध्वजंचातिसमुच्छ्रितम् विव्याधचैवगात्रेषुछिन्नधन्वानमाशुगैः ४

रंचरथंचजघानेत्यन्वयः ३

चिच्छेदेति आशुगाः बाणाः ५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

५ सिंहमिति सव्येवामे ६ तस्याइति पफालविशीर्णः तस्याभुज इत्यन्वयः ७ चिक्षेपेति तच्छूलंअंब राद्रविबिंबमिव इत्युत्तरान्वयि तेजोभीइत्यत्रइ लोपइतिदीर्घः ८ दृष्ट्वेति तत् एवंसंदरं शूलमापतत् आ

सच्छिन्नधन्वाविरथोहताश्वोहतसारथिः अभ्यधावततांदेवीं खड्गचर्मधरोऽसुरः
५ सिंहमागत्यखड्गेनतीक्ष्णधारेणमूर्द्धनि आजघानभुजेसव्येदेवीमप्यतिवेग
वान् ६ तस्याःखड्गोभुजंप्राप्यपफालनृपनंदन ततोजग्राहशूलंसकोपादरुण
लोचनः ७ चिक्षेपचततस्तत्तुभद्रकाल्यांमहासुरः जाज्वल्यमानंतेजोभीरवि
बिंबमिवांबरात् ८ दृष्ट्वातदापतच्छूलंदेवीशूलममुंचत तेनतच्छतधानीतं
शूलंसचमहासुरः ९ हतेतस्मिन्महावीर्येमहिषस्यचमूपतौ आजगामग
जारूढश्चामरस्त्रिदशार्दनः १० सोपिशक्तिंमुमोचाथदेव्यास्तामंबिकाद्रुतम्
हुंकाराभिहतांभूमौपातयामासनिष्प्रभाम् ११

गच्छत् दृष्ट्वाचेत्यर्थः सचशतधानीतइति शेषः ९ १० सोपीति हुंकारेतिन्हस्वम् ११

१२ ततइतिसमुत्पत्यआप्लुत्यगजकुंभांतरस्थितइत्येकंपदम् १२ युध्यमानाविति नागात् गजात् युयुधाते इत्यत्रगृत्धत्वाभावाच्छांदसः १४ ततइति युद्धानंतरम् वेगात्स्वसमुत्पत्यगत्वापुनस्ततोनिपत्यावतीर्यइत्यर्थः

भग्नांशक्तिंनिपतितांदृष्ट्वाक्रोधसमन्वितः चिक्षेपचामरः शूलंबाणैस्तदपिसा-
च्छिनत् १२ ततः सिंहः समुत्पत्यगजकुंभांतरस्थितः बाहुयुद्धेनयुयुधेतेनो-
च्चैस्त्रिदशारिणा १३ युध्यमानौततस्तौतुतस्मान्नागान्महींगतौ युयुधातेतिसंर
ब्धौप्रहारैरतिदारुणैः १४ ततोवेगात्खमुत्पत्यनिपत्यचमृगारिणा करप्रहारेण
शिरश्चामरस्यपृथक्कृतम् १५ उदग्रश्चरणेदेव्याशिलावृक्षादिभिर्हतः दंतमुष्टि
तलैश्चैवकरालश्चनिपातितः १६ देवीक्रुद्धागदापातैश्चूर्णयामासचोद्धतम् बाष्क
लंभिंदिपालेनबाणैस्ताम्रंतथांधकम् १७

१५ उदग्रश्चेति रणेयुद्धे दंतैर्गजदंतनिर्मितायुधैः मुष्टिभिः तलैश्चपेटैश्चइत्यर्थः यद्वादंतैर्दंतक्षतैरित्यर्थः १६ देवीति उद्धतं तन्नामाभिंदीतिदमध्यः १७

१८ बिडालस्येति यमक्षयंयमगृहं १९ एवमिति गणान्निःश्वाससंभवान् २० कांश्चिदिति खुरःकवर्गा

उग्रास्यमुग्रवीर्यंचतथैवच महाहनुम् त्रिनेत्राच त्रिशूलेनजघानपरमेश्व
री १८ बिडालस्यासिनाकायात्पातयामासवैशिरः दुर्धरंदुर्मुखंचोभौशरै-
र्निन्येयमक्षयम् १९ एवंसंक्षीयमाणेतुस्वसैन्येमहिषासुरः माहिषेणस्वरूपे
णत्रासयामासतान्गणान् २० कांश्चित्तुंडप्रहारेणखुरक्षेपैस्तथापरान् लांगू
लताडितांश्चान्यान्शृंगाभ्यांचविदारितान् २१ वेगेनकांश्चिदपरान्नादेनभ्रमणे
नच निःश्वासपवनेनान्यान्पातयामासभूतले २२ निपात्यप्रमथानीकमभ्य
धावतसोस्करः सिंहंहंतुं महादेव्याःकोपंचक्रेततोंबिका २३ सोपिकोपान्म-
हावीर्यः खुरक्षुण्णमहीतलः शृंगाभ्यांपर्वतानुच्चांश्चिक्षेपचननादच २४

दिः २१वेगेनकां
श्चिदिति वेगयुक्तभ्रमणेनवेगोगतेर्भ्रमणंमंडलाकारगतिः २२ निपात्येति प्रमथाः गणाः २३ २४

वेगेनेति विक्षुण्णा कुट्टिताव्यशीर्यत कर्मकर्तरिरूपम् सर्वतः सार्वविभक्तिकस्तसिः प्लावयामासज- लेनेतिशेषः २५ धुतेति कंपितेत्यर्थः खंडस्यखंडायस्यांक्रियायांश्वासानिलेनाकाशंप्रत्यस्ताः क्षिप्ताः

वेगभ्रमणविक्षुण्णामहीतस्यव्यशीर्यत लांगूलेनाहृतश्चाब्धिः प्लावयामास- सर्वतः २५ धुतशृंगविभिन्नाश्चखंडखंडंययुर्घनाः श्वासानिलास्ताः शतशोनि पेतुर्नभसोचलाः २६ इतिक्रोधसमाध्मातमापततंमहासुरम् दृष्ट्वासाचंडिकाको पंतद्वधायतदाकरोत् २७ साक्षिप्त्वातस्यवैपाशंतंबबंधमहासुरम् तत्याज- माहिषंरूपंसोपिबद्धोमहामृधे २८ ततःसिंहोभवत्सद्योयावत्तस्यांबिकाशि रः छिनत्तितावत्पुरुषःखड्गपाणिरदृश्यत २९ ततएवाशुपुरुषंदेवीचिच्छेदसाय कैः तंखड्गचर्मणासार्द्धंततःसोभूत्महागजः ३०

अचलाः पुनराकाशासेतुरित्यर्थः २६.२७ २८

सेति सातस्योपरिपाशंक्षिप्त्वातंबबंधेत्यन्वयः २८ ततइति तस्यसिंहीभूतस्यअदृश्यतदेव्येतिशेषः २९ त तइति

तंपुरुषंदेवी आश्वेवरखड्गचर्मणेति समाहारद्वंद्वः तत्सहितंसायकैश्चिच्छेदेत्यन्वयः ३० करेणेति महासिंहं देवीवाहनंकर्षत इत्यस्यसिंहमित्यादिनिरकृंततेति छांदसम् ३१ ततइति तथैवप्राग्वदेव ३२ ततइति महिषस्याशिवावतारत्वेनजायमानदयादिविच्छेदायात्रमद्यपानं पानंमद्यं कर्मणिल्युट् पानादरुणलोचना

करेणचमहासिंहं तंचकर्षजगर्जच कर्षतस्तुकरंदेवी खड्गेननिरकृंतत ३१ ततोमहासुरोभूयोमाहिषंवपुरास्थितः तथैवक्षोभयामासत्रैलोक्यंसचराचरम् ३२ ततः क्रुद्धाजगन्माताचंडिकापानमुत्तमम् पपौपुनःपुनश्चैवजहासारुणलोचना ३३ ननर्दचासुरःसोपिबलवीर्यमदोद्धतः विषाणाभ्यांचचिक्षेपचंडिकांप्रतिभूधरान् ३४ साचतान्प्रहितांस्तेनचूर्णयंती शरोत्करैः उवाचतंमदोद्धूतमुखरागाकुलाक्षरम् ३५

पुनःपुनर्जहासेत्यन्वयः ३३ ननर्देति बलंशारीरंवीर्यमुत्साहः ताभ्यांमदोगर्वः ३४ साचेति मदेनोद्धूत अतिशयेनजातो मुखेरागोयस्याःसा आकुलाक्षरमितिवचनंक्रियाविशेषणम् मद्यस्वभावोयम् ३५

देव्युवाच गर्जगर्जेति संभ्रमेण द्विरुक्तिर्मदेनच पिबामीति पूर्वपपाविल्युक्तिः राज्ञांप्रतिक्रमइतिनदोषः ३६
ऋषिरुवाच एवमिति समुत्पत्यकूर्दनंकृत्वा तंसा आरूढा अंथएनं पादेनाक्रम्य दृढंबध्वा कंठेशूलेनाताड

देव्युवाच गर्जगर्जक्षणंमूढमधुयावत्पिबाम्यहम् मयात्वयिहतेत्रैवगर्जिष्यंत्या
शुदेवताः ३६ ऋषिरुवाच एवमुक्त्वासमुत्पत्यसारूढातंमहासुरम् पादेना-
क्रम्यकंठेचशूलेनैनमताडयत् ३७ ततःसोपिपदाक्रांतस्तयानिजमुखात्ततः
अर्धनिष्क्रांतएवातिदेव्यावीर्येणसंवृतः ३८ अर्धनिष्क्रांतएवासौयुध्यमानोम
हासुरः तयामहासिनादेव्याशिरश्छित्वानिपातितः ३९

यदित्यन्वयः ३७ ततइति
तयापादाक्रांतः दृढंधृतोपिसःततः शूलताडनोत्तरं ततः माहिषस्वरूपीयात् निजमुखादर्धनिष्क्रांतः
निःसृतार्धकायः एवदेव्यावीर्येण अति अतिशयेनसंवृतः परिरुद्धः निष्क्रमितुंनाशकदित्यर्थः ३८ अर्धइति
एवंचशिरश्छेदोऽस्वंतंदानवंशूलपाणिनमितिशेषः कल्पांतरायइतिबोध्यम् ३९ ५ ५ ५

ततइति ननाशपलायितं हाहेतिकृतंयेनेतिसैन्यविशेषणम् ४० तुष्टुवुरिति सुराइंद्राद्याः दिव्यैर्ब्रह्मादि-
भिः सहमहर्षिभिश्चसहतुष्टुवुरित्यर्थः ४१ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्या-
ख्यानेमहिषासुरवधोनामतृतीयोऽध्यायः ३ तुष्टुवुः सुराइत्युक्तांतांस्तुतिमाह ऋषिरुवाच शक्रादय

ततोहाहाकृतंसर्वं दैत्यसैन्यंननाशतत् प्रहर्षंचपरंजग्मुःसकलादेवतागणाः ४०
तुष्टुवुस्तांसुरादेवींसहदिव्यैर्महर्षिभिः जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ४१
इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे-देवीभगवतीमहिषासुरवधस्तृतीयोऽध्यायः ३ ऋषिरुवा
च शक्रादयःसुरगणानिहतेतिवीर्येतस्मिन्दुरात्मनिसुरारिबलेचदेव्या तांतुष्टुवुःप्र
णतिनम्रशिरोधरांसावाग्भिः प्रहर्षपुलकोद्गमचारुदेहाः १ देव्याययाततमिदंज
गदात्मशक्त्यानिःशेषदेवगणशक्तिसमूहमूर्त्या तामंबिकामखिलदेवमहर्षिपूज्यांभ
क्त्यानताःस्मविदधातुशुभानिसानः २

इति तस्मिन्महिषासुरेदेव्यानिहतेइत्यन्वयः शिरोधराग्रीवाअं
सःस्कंधः पुलकाःरोमांचाः १ देव्येति आततंव्याप्तं

स॰टी॰ ३० तंसृष्टंच निःशेषदेवगणशक्तीनांसमूहनायत्स्द्वये तच्छक्तिसमूह एवतेजोंशप्रचयएवचमूर्तिर्विग्रहोयस्या अ॰ ४
स्तयेत्यर्थः समूहइतिभावेकः नतास्मेत्यत्रवाशरीतिविसर्गस्यसः २ यस्याइति यस्याअतुलंप्रभावंतेजःबलंशा-
रीरंवक्तुमनंतःसहस्रास्योपि ब्रह्मास्रष्टापि हरःसर्वशक्तिरपिनालंपर्याप्तं असुरेभ्योभयस्येत्यर्थः हूंहूवासमाहारेवा ३

यस्याःप्रभावमतुलंभगवाननंतोब्रह्माहरश्चनहिवक्तुमलंबलंच साचंडिकाखिलज
गत्परिपालनायनाशायचासुरभयस्यमतिंकरोतु ३ याश्रीःस्वयंसुकृतिनांभवनेष्वल-
क्ष्मीःपापात्मनांकृतधियांहृदयेषुबुद्धिः श्रद्धासतांकुलजनप्रभवस्यलज्जातांत्वां-
नताःस्मपरिपालयदेविविश्वम् ४

याश्रीरिति पापात्मनांभवनेष्वलक्ष्मीः कृतधियांनिर्मलां-
तःकरणानांहृदयेबुद्धिःस्वर्गापवर्गसाधनंज्ञानंसतांहृदयेषुश्रद्धा आस्तिक्यबुद्धिः कुलजनप्रभवस्यशु-
द्धजन्मनोहृदयेषुलज्जाकरणीयाप्रवृत्तिलक्षणोंतःकरणवृत्तिविशेषः नताःस्मेतिप्राग्वत् ४ एषाअया ३०
ततः स्तुतिर्वस्तुतस्त्वनिर्वाच्यास्तत्रैवेत्याह किमिति असुरादैत्याःदेवाःशिवादयःगणाःप्रमथाःतत्प्रभृ

तिषु अचिंत्यं सर्वोत्कृष्टत्वाद् निरूपणीयं तत्स्वरूपं अतः किंकेन प्रकारेण वर्णयाम च परं दैत्यनाशकारि भूरिवीर्यं - अति अत्युत्कृष्टं च परं युद्धेषु यानि चरितानि त्वन्यधिकानि अत्युत्कृष्टानि अतः किं वर्णयाम इत्यन्वयः सर्वत्राचिंत्याशनि ५ मूलप्रकृतिस्त्वमेवेत्याह हेतुरिति त्वं समस्तजगतां हेतुर्मूलकारणं तत्र हेतुर्यतः त्रिगुणा सत्वरजस्तमोयुता

किं वर्णयाम तव रूपमचिंत्यमेतत् किंचातिवीर्यमसुरक्षयकारि भूरि किंचाहवेषु चरितानि तवातियानि सर्वेषु देव्यसुरदेवगणादिकेषु ५ हेतुः समस्तजगतां त्रिगुणापि दोषैर्न ज्ञायसे हरिहरादिभिरप्यपारा सर्वाश्रयाऽखिलमिदं जगदंशभूतमव्याकृता हि परमा प्रकृतिस्त्वमाद्या ६

नन्वेवं रागादिसंबंधेन सर्वकारणं न स्यादत आह अपीति त्रिगुणापि दोषैः रागादिभिर्न ज्ञायसे न विषयीक्रियसे यद्वा दोषैर्विशिष्टाकेनापि न ज्ञायसे तदभावादित्यर्थः नन्वेवं परिच्छिन्नतया सर्वहेतुत्वं न स्यादत आह हरिहरादिभिरप्यपारा अज्ञानपरिच्छेदापरिच्छेदाभावादित्यर्थः तत्र हेतुः सर्वाश्रया सर्वमाश्रयं यस्याः सा कार्यं हि कारणमाश्रयते सर्वत्र वर्तमानाच्च यतश्च एव जगत् तवांशभूतं सर्वसमष्टेर्ब्रह्मणस्त्वदंशत्वात् एतद्द्वयं परिच्छिन्नत्वव्याहतं स्यादिति भावः नन्वेवं विकारापत्तिरत आह अव्याकृता हि

स॰टी॰ धविकाररहितत्वात् हियतःसंसारमाद्याप्रथमाप्रकृतिः सत्वरजस्तमसांसाम्यावस्थासि कीदृशीपरमा परमा- अ॰
३१ त्मामीयते जीवभावेनच्छिद्यतेयया परमात्मैवप्रकृतिः धर्माध्यासात् जीवत्वेनाध्यवसीयते ६ यस्याइति- ४
हेदेवियस्याः समुदीरणेनउच्चारणेनसमस्तसुरतासकलसुरसमूहः सर्वयज्ञेषु तृप्तिंप्रयातिसास्वाहा त्वमेवासि-
वेप्रसिद्धं तथापितृगणस्यापितृप्तिहेतुस्त्वमेव अतएवजनैःपितृकर्मणिस्वधाचउच्चार्यसेवास्वाहा ७ प्रकृति

यस्याःसमस्तसुरतासमुदीरणेनतृप्तिंप्रयातिसकलेषुमखेषुदेवि स्वाहासिवैपितृगण
स्यचतृप्तिहेतुरुच्चार्यसेत्वमतएवजनैःस्वधाच ७ यामुक्तिहेतुरविचिंत्यमहाव्रतात्व-
मभ्यस्यसेसुनियतेंद्रियतत्वसारैः मोक्षार्थिभिर्मुनिभिरस्तसमस्तदोषैर्विद्यासिसा
भगवतीपरमाहिदेवी ८

रूपत्वमुक्त्वाब्रह्मापित्वमेवेत्याह येतिहेदेवियाविमुक्तिहेतुः अविचिंत्यम
नुष्ठेयत्वचिंताया अप्यविषयंमहाव्रतं अहिंसासत्यास्तेयब्रह्मचर्यापरिग्रहरूपंयोगशास्त्रप्रसिद्धं साधनंयस्या
ईदृशीचयासाभगवती भगवद्विषयापरमाउत्कृष्टविद्यातद्विषयावरणभंजिका ब्रह्मज्ञानरूपात्वमेवासि हिय- ३१
तः अतस्त्यक्तसमस्तरागादिमोक्षेच्छुभिर्मुनिभिर्वशीकृतेंद्रियैः तत्त्वंब्रह्मैवज्ञेयत्वेनसारोयेषांतैरभ्यस्यसेइ

त्यर्थः अभ्यस्यसेइत्यत्रासंधिः संहितायाअनित्यत्वात् ८ शब्देति ऋक्विमलानामपौरुषत्वेनदोषरहितानांऋ-
चांयजुषांसाम्नांचनिधानमाश्रयः शब्दब्रह्मरूपाभवस्यसंसारस्यभावनायप्रवृत्त्यविच्छेदाययादेवीद्योतन-
शीला त्रयीवेदत्रयीसात्वंभवती भवंतितेभवाःप्राणिनस्तेषांभवायजीवनायवार्ताकृषिवाणिज्यपशुपालत्व
म् ९ तदधिष्ठात्र्यपित्वमेवेत्याह मेधासीति मेधासरस्वतीसैवदुःखप्राप्यत्वेनदुर्गासीत्युच्यते दुर्गसंसारसागरस्य-

शब्दात्मिकासुविमलर्ग्यजुषांनिधानमुद्गीथरम्यपदपाठवतांचसाम्नाम् देवीत्रयीभगव
तीभवभावनायवार्ताचसर्वजगतांपरमार्तिहंत्री ९ मेधासिदेविविदिताखिलशास्त्र-
सारादुर्गासिदुर्गभवसागरनौरसंगा श्रीःकैटभारिहृदयैककृताधिवासागौरीत्वमेव
शशिमौलिकृतप्रतिष्ठा १० ईषत्सहासममलंपरिपूर्णचंद्रबिंबानुकारिकनकोत्तमकां
तिकांतम् अत्यद्भुतंप्रहृतमात्तरुषातथापिवक्त्रंविलोक्यसहसामहिषासुरेण ११

नौः ज्ञानद्वारा
एवंपूर्वार्धेनब्राह्मीत्वंचोक्तम् प्रसिद्धनौतोव्यतिरेकमाह असंगेति साहिकर्णधारादिसंगवती शंभोःकृताप्रतिष्ठा
अस्पदंयया अर्द्धशरीरत्वात् उत्तरार्द्धेनरौद्रीत्ववैष्णवीत्वंचोक्तम् १० ईषदिति ईषत् हाससहितं छांदसःपद्य-

त्ययः पूर्वार्धोक्तगुणविशिष्टं तववक्त्रं विलोक्यापि आम्रसरोषेण प्राप्तरोषेण महिषासुरेण सहसा दर्शनस-
मकालमेव तथातिनिष्ठुरं यत्प्रहृतं तत् दत्याश्चर्यमित्यर्थः जगन्मोहकमिति दृष्ट्वा तत्तस्य मोह इति अतिसुभे
दोयम् तादृशस्यापि वधेन देव्या एवोत्कर्षः सिध्यति ११ दृष्ट्वा त्विति दृष्ट्वापीत्यर्थः भ्रुवोः कुटीव कुत्नातया

दृष्ट्वा तु देवि कुपितं भ्रुकुटीकरालमुद्यच्छशांकसदृशच्छवि यन्नसद्यः प्राणान्मुमोच
महिषस्तदतीव चित्रं कैर्जीव्यते हि कुपितांतकदर्शनेन १२ देवि प्रसीद परमा भवती भ
वाय सद्यो विनाशयसि कोपवती कुलानि विज्ञातमेतदधुनैव यदस्तमेतन्नीतं बलं सुविपु
लं महिषासुरस्य १३

करालं भीषणम् उद्यच्छशांकेत्यनेनातिरक्तता अनेन महिषस्यापि धीर
त्वं देव्युत्कर्षः प्राग्वदेव १२ देवीति देवि प्रसीदेत्युक्त्वा विचार्य व्यर्थमेतद्वचः प्रसन्नत्वादेवतवेत्याह भवती परासा
नुग्रहामा बुद्धिर्यस्यास्सा तादृशी कथमेतत् ज्ञातं तत्राह यतो नो भवाय कोपवती त्वं नो रिपूणां कुलानि सद्यो विना
शयसि तत्र संप्रतिपत्तिमाह विज्ञातमित्यादि एवं च कोपोप्यपररक्षणफलको न तु स्वाभाविक इति सत्वगुणप्र
धानं दर्शितम् १३ ते इति संमताः महाजनांगीकृताः धर्मघटितो वर्गः धर्मार्थकाममोक्षरूपः धन्याः पुण्यवन्तो

नप्रसिद्धाः निभृताः नितरां रोषिताः अभ्युदयदा सर्वमनोरथदा १४ धर्म्याणीति हे दे वि भवती प्रसादात् यः सुकृ
ती प्राग्धर्मार्जित पुण्यवान् सततमेव सुकृत लब्धत्वप्रसादादेव अत्यादृतः नित्यनैमित्तिकादावतिश्रद्धावान् प्रति-
दिनं सदैव षष्टि घटिकावच्छेदेन सकलानि धर्म्याणि कर्माणि करोति पुनस्त्वत्त एव त्वत्प्रीत्युद्देशेन कृतकर्म

ते संमता जनपदेषु धनानि तेषां तेषां यशांसि न च सीदति धर्मवर्गः धन्यास्त एव नि
भृतात्मज भृत्य दारा येषां सदाभ्युदयदा भवती प्रसन्ना १४ धर्म्याणि देवि सकला
नि सदैव कर्माण्यत्यादृतः प्रतिदिनं सुकृती करोति स्वर्गं प्रयाति च ततो भवतिप्रसा
दाल्लोकत्रयेपि फलदाननु देवि तेन १५ दुर्गे स्मृता हरसि भीतिमशेषजंतोः स्वस्थैः स्मृ
ता मतिमतीव शुभां ददासि दारिद्र्य दुःखभयहारिणि का त्वदन्या सर्वोपकारकरणा
य सदार्द्रचित्ता १६

भ्यो लब्धत्वप्रसादादेव स्वर्गं प्रयाति ततः क्रमेण वा मोक्षं च न तु निश्चये
ते न त्वं लोकत्रयेपि फलदा इति शेषः १५ दुर्गेति दुर्गे दुर्गमे संकटे इति यावत् तन्नाम इति च दारिद्र्यश
ब्दः भावे घञ् भयं प्रतिकूल प्रातिसंधानजम् आर्द्रचित्ता स्निग्धचित्ता १६ ६९ ६९ ६९

सन्दी॰ ३३ सर्वोपकारित्वमुपपादयति एभिरिति दैत्यैरित्यर्थः उपैतीतिलट् उपैत्वित्यर्थः एतेदैत्यानामेत्यभ्युपगमेन अ॰ ४
रकायेतितादर्थ्येचतुर्थी तथापिरणेमृत्युंप्राप्यस्वर्गंगच्छंतु इतिहेतुः अयंमनसिकृत्वाजगदहितान्हंसीत्यर्थः
१७ दृष्ट्वेति दर्शनोत्तरमेतावन्मात्रेणैव भस्मकरणयोग्येषुयत्त्वंशस्त्रंपातयसि तत्तेषामुत्तम लोकप्रापये-

एभिर्हतैर्जगदुपैतिसुखंतथैतेकुर्वंतुनामनरकायचिरायपापम् संग्राममृत्युमधिग
म्यदिवंप्रयांतुमत्वेतिनूनमहितान्विनिहंसिदेवि १७ दृष्ट्वैव किंनभवतीप्रकरोतिभ-
स्मसर्वासुरानरिषुयत्प्रहिणोषिशस्त्रम् लोकान्प्रयांतुरिपवोपिहिशस्त्रपूताइत्थंम-
तिर्भवतितेष्वहितेषुसाध्वी १८ खड्गप्रभानिकरविस्फुरणैस्तथोग्रैः शूलाग्रकांति-
निवहेनदृशोसुराणाम् यन्नागताविलयमंशुमदिंदुखंडयोग्याननंतवविलोकयतां
तदेतत् १९ इतितेष्वपि उपकारित्वेवत्वमिति किंवक्तव्यं भक्तेष्वितिभावः १८ खड्गेति निकरः समू
हः विस्फुरणं सर्वत्रप्रसरणम् निवहः समूहः यद्विलयंनागतास्तदेतत् अंशुमदिंदुखंडं तद्योगितद्युक्त ३३
माननंतवविलोकयतांचैषामाश्रयादितिशेषः १९ ६ ६ ६ ६ ६ ६

दुर्वृत्तानांवृत्तंपापंतस्यशमनंतवशीलंस्वाभाविकोगुणः तथान्यैरतुल्यमतएवाविचिंत्यम् कीदृशमितिचिंता-विषयम् दृष्टैवकिन्नेत्यादिनारूपंरूपमाकृतिः-अपरंहृता आत्मसात्कृताः देवायेनईदृशः पराक्रमोयेषांतेषांदैत्यानांहंतृवीर्यंएवंचेदृशरूपेणेदृशाबलेनतेषांशस्त्रतोहननमितितदीयपापशांतयेइतितेषुदैत्येषुदयाकृतेतिभावः

दुर्वृत्तवृत्तशमनंतवदेविशीलंरूपंतथैतदविचिंत्यमतुल्यमन्यैः वीर्यंचहंतृहृतदेवपराक्रमाणांवैरिष्वपिप्रकटितैवदयात्वयेत्थम् २० केनोपमाभवतुतेस्यपराक्रमस्यरूपंचशत्रुभयकार्यतिहारिकुत्र चित्तेकृपासमरनिष्ठुरताचदृष्टात्वय्येवदेविवरदेभुवनत्रयेपि २१ त्रैलोक्यमेतदखिलंरिपुनाशनेनत्रातंत्वयासमरमूर्द्धनितेपिहत्वा नीतादिवंरिपु-गणाभयमप्यपास्तमस्माकमुन्मदसुरारिभवंनमस्ते २२

२० केनेति अतिहारिमनोहरंविरोधात्रालंकारः केनोपमेतितृतीयाआर्षत्वात् चित्तेकृपारिपुष्वप्युपकारित्वात् निष्ठुरतात्वस्पष्टैवअत्रकृपास्वाभाविकीनिष्ठुरतात्वारोपितेतिविरोधपरिहारइतिबोध्यं २१ त्रैलोक्यमिति त्वयेत्यंतमेकान्वयः ततोरिपुगणाइत्यतमपरंवाक्यं भयमित्यतोभवमित्यंतमपरं अनेनचित्तेकृपेत्येतद्विवृतम् नमस्ते इत्यनेननमस्कारात्तिरि

क्षमत्कपकारकरणेनास्माकंसामर्थ्यमितिध्वनितम् २२ २३ प्राच्यामिति दक्षिणेइत्यस्यदिग्भागेइतिशेषः श्रामणेनेत्यत्रन्हस्वाभावः संज्ञापूर्वकविधेरनित्यत्वात् २४ सौम्यानीतिसृष्टिस्थितिव्यापाराणि अत्यर्थघोराणिसंहारव्यापाराणितथाभुवंपृथ्वींचेत्यर्थः २५ खड्गेतिसंगःसंसर्गः २६ ऋषिरुवाच एवमितिनंदनंदेवो

शूलेनपाहिनोदेविपाहिखड्गेनचांबिके घंटास्वनेननःपाहिचापज्यानिस्वनेनच २३
प्राच्यांरक्षप्रतीच्यांचचंडिकेरक्षदक्षिणे भ्रामणेनात्मशूलस्यउत्तरस्यांतथेश्वरि
२४ सौम्यानियानिरूपाणित्रैलोक्येविचरंतिते यानिचात्यर्थघोराणितैरक्षास्मां
स्तथाभुवम् २५ खड्गशूलगदादीनियानिचास्त्राणितेंबिके करपल्लवसंगीनि-
तैरस्मान्रक्षसर्वतः २६ ऋषिरुवाच एवंस्तुतासुरैर्दिव्यैःकुसुमैर्नंदनोद्भवैः
अर्चिताजगतांधात्रीतथागंधानुलेपनैः २७ भक्त्यासमस्तैस्त्रिदशैर्दिव्यैर्धूपैस्तु
धूपिता प्राहप्रसादसुमुखीसमस्तान्प्रणतान्सुरान् २८ घानम् दिव्यैःउत्कृष्टैः गंधाः श्री-

नागादयः अनुलेपनंश्रीचंदनादि २७ भक्त्येतिअंतःकरणेनप्रेमतयाभजनंसेवनंभक्तिः तयाप्रेमलक्षण-

याभक्त्या दिव्यैर्मनोज्ञैः धूपैस्त्विति पाठः २८ देव्युवाच व्रियतामिति देवाऊचुः भगवत्येति २९ यदि
तियतइत्यर्थः पूर्वान्वय्यर्धम् उत्तरार्धमुत्तरान्वयि यदि वापीति वाशब्दएवमर्थेयद्येवंसत्यपिवरोदेयइ-
तितर्वेच्छानेत्तदावक्ष्यमाणमस्त्वित्यर्थः अस्माकमस्मभ्यमित्यर्थः ३० संस्मृतेति हिंसेथाइत्यार्षः उत्तरा-

देव्युवाच व्रियतांत्रिदशाःसर्वेयदस्मत्तोभिवांछितं देवाऊचुः भगवत्याकृतंस
र्वेनकिंचिदवशिष्यते २९ यदयंनिहतःशत्रुरस्माकंमहिषासुरः यदिवापिवरोदेय-
स्त्वयास्माकंमहेश्वरी ३० संस्मृतासंस्मृतात्वंनोहिंसेथाःपरमापदः यश्चमर्त्यःस्त
वैरेभिस्त्वांतोष्यत्यमलानने ३१ तस्यवित्तर्द्धिविभवैर्धनदारादिसंपदाम् वृद्धये-
ऽस्मत्प्रसन्नात्वंभवेथाःसर्वदांबिके ३२ ऋषिरुवाच इतिप्रसादितादेवैर्जगतोऽ
र्थेतथाऽत्मनः तथेत्युक्त्वाभद्रकालीबभूवांतर्हितानृप ३३

ईमुत्तरान्वयि ३१ तस्येति वित्त
र्द्धिविभवैरिति सहयोगे तृतीया भवनेच साहित्यं वित्तंज्ञानं तस्यवृद्धिरुपचयः विभवाऐश्वर्यादयः धनदारा-
दीनांसंपद् अनुरूपाआत्मभावाः आदिनापुत्रादिर्वृद्धयेउपचयाय ३२ ऋषिरुवाच इतीति तथात्मनः आ-

त्मनश्चार्थे इत्यर्थः तथेत्युक्त्वा तथास्त्वित्युक्त्वा भद्रंकालयतीतिभद्रकाली अंतर्हिताऽदृश्याबभूवेत्यन्वयः ३३ इती
तिस्पष्टम् ३४ पुनश्चेति गौरीदेहः कारणंयस्याः इत्यर्थः समुद्भवः प्रादुर्भावः यथातत्रहेतुर्दुष्टवधोदेवलोकरक्षणंवा
३५ ननुतेनाप्यस्याः कोर्थस्तदाह उपकारिणीति उपकारः स्वभावायत्तइत्यर्थः तच्छृणुध्वेत्यार्षस्तङ् तत्प्रकारंम-

इतितत्कथितंभूपसंभूतासायथापुरा देवीदेवशरीरेभ्योजगत्त्रयहितैषिणी ३४ पुन-
श्चगौरीदेहात्सासमुद्भूतायथाभवत् वधायदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोः ३५ रक्ष
णायचलोकानांदेवानामुपकारिणी तच्छृणुध्वमयाख्यातंयथावत्कथयामिते ३६
इतिश्रीमा०श क्रादिकृतस्तुतिर्नामचतुर्थोऽध्यायः ४

यामत्तः निपातोयम् ख्यातंलोकप्र
सिद्धं एतामुपक्रम्य लक्ष्मीतंत्रेलक्ष्मी वाक्यम् अभिष्टुतासुरैः साहं महिषंजघ्नुषीक्षणात् महिषांतकरीसूक्तं
दृष्टंदेवैर्मनीषिभिः उत्पत्तिंसुद्धविक्रांतिस्तोत्रंचेति सुरेश्वर कथयंतिसुविस्तीर्णं ब्राह्मणावेदपारगाः लभंतेच फलं-
शश्वदाधिपत्यमनश्वरम् इतिमहिषांतकरिसूक्तंदेवैर्महर्षीभिश्चदृष्टम् देव्यायथाततमितिश्लोके स्विलदेवम
हर्षिपूज्यत्वविशेषणात् युष्माभिः स्तुतयोयाश्चेतिश्लोकेब्रह्मर्षीणांस्तुतिकर्तृत्वप्रतिपादनाच्चेतिबोध्यम् ३६ इतिश्रि-

वभट्टकृतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेचतुर्थोऽध्यायः ४ यथावत्कथयामीतिप्रतिज्ञात
मितिहासमाह ऋषिरुवाच पुरेतिकश्यपान्दन्वाम्सुत्पन्नौनमुचिज्येष्ठौ शुंभनिशुंभाविमोसत्ताढ्यौचेति वा
मनपुराणेलक्ष्मीतंत्रेपि तामसेत्वंतरेशक्रमहाविद्यांविधायसागौरीदेहात्समुद्भूताकौशिकीतितदात्थहम् वधा
यदुष्टदैत्यानांतथाशुंभनिशुंभयोःमदीयाः शक्तयोयास्तादेवश्रेष्ठशरीरगाः तास्तास्तद्रूपधारिण्यःसाहाय्यं
विदधुर्मम ताभिर्निहतदैत्येंद्रान्हंतव्योमेयथातथा संहृत्यात्मनिताः सर्वामदीयाविप्रुषोखिलाः अहंनिजघ्ने
ऋषिरुवाच पुराशुंभनिशुंभाभ्यामसुराभ्यांशचीपतेः त्रैलोक्यंयज्ञभागाश्चहृतामदबलाश्रयात् १
धीपश्चाद्दैत्योशुंभनिशुंभकाविति नारायणीस्तुतिर्नामसूक्तं परमशोभनम् पुरंदरतदादृष्टं देवैरग्निपुरोगमैः एषा
संपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति कौशिकीसर्वदेवेशासर्वकामप्रदात्थहम् उत्पत्तिर्युद्धविक्रान्तिः स्तुति
श्चेतिपुरातनैः पठ्यतेत्रितयंविप्रैर्वेदवेदांगपारगैः एतासांपरमाप्रोक्ताकूटस्थासामहीयसीमहालक्ष्मीमहा-
भागाप्रकृतिः परमेश्वरि आयुष्यास्तुतये दृष्टब्रह्माद्यैः सकलैः सुरैः नमोदेव्यादिकंदेवीसूक्तंसर्वफलप्र
दम् इमांदेवींस्तुवन्नित्यंस्तोत्रेणानेनमामिह कृशानतीत्यसकलानैश्वर्यंमहदद्भुतम् इतियज्ञस्त्वौवैश्यसुरथोपरां-
सिद्धिमवापतुरिति अग्निमुखदेवगणदृष्टस्तोत्रंनारायणीसूक्तम् तत्रनारायणिनमोस्तुतइतिबहुधाभ्यासात् नमोदे

सप्त० ३६ व्येइत्यादिकंदेवीसूक्तं देवीपदेनोपक्रमात् इतिबोध्यम् मदोगर्वः बलंशक्तिः १ ताविति स्ववतिकर्मणिलोकंप्रेरय तीतिसूर्यस्तस्यभावः सर्वलोककर्मप्रेरकता तद्वदैंद्रमधिकारंतथाकौबेरंवरुणस्यचाधिकारमित्यन्वयः २ अ० ५
ताविति पवनः ऊध्यतेतेनेनेतिकरणेक्विप् तेनतदधिकारमित्यर्थः स्वतेति आत्मसात्कृता इत्यर्थः अधिका

ताबेवसूर्यतांतद्वदधिकारंतथैंद्रम् कौबेरमथयाम्यंचचक्रातेवरुणस्यच २ तावेवप
वनर्द्धिंचचक्रतुर्वन्हिकर्मच ततोदेवाविनिर्धूताभ्रष्टराज्याःपराजिताः ३ ह्वताधिका
रास्त्रिदशास्ताभ्यांसर्वेनिराकृताः महासुराभ्यांतांदेवींसंस्मरंत्यपराजिताम् ४ तया
स्माकंवरोदत्तोयथापत्सुस्मृताखिलाः भवतांनाशयिष्यामितत्क्षणात्परमापदः ५
इतिकृत्वामतिंदेवाहिमवंतंनगेश्वरम् जग्मुस्तत्रततोदेवींविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ६

स्त्रिशदृतादशत्रिदशाः अधिकाराः वृत्तरूपांतभावेनैकार्थाभावः तेनत्रयस्त्रिंशदित्यर्थः तेचार्काद्वादशरुद्राएकाद-
शवसवोष्टौविश्वेदेवौद्वाविति एकएवत्रिशब्दतंत्रेणोभयार्थःनिराकृताः स्वर्गादपिनिराकृताः निःसारिताः संस्मरंतिस्मृत ३६
वंतः वर्तमानसामिप्येभूतेलट् ३ ४ तत्रहेतुमाहतयेति स्मृतासती अखिलाः परमापदाइत्यन्वयः ५ इतीति भवान्या

अभिव्यक्तिस्थानत्वाद्धिमवद्गमनं तत्रहिमवतिशुंभनिशुंभदमन्याः सरस्वती त्वेपियथाविष्णुमायात्वं तथोक्तमु-
पक्रमे ६ द्योतितांसर्वात्म्येनस्तुतिमाह देवाऊचुः नमइतिदेवीद्युत्यादीनि महादेवीमहतांब्रह्मादीनामपिस्व-
र्गादिव्यवहारप्रवर्तयित्रीशिवाकल्याणरूपातद्धेतुत्वात् प्रकृत्यै सृष्टिशक्त्यै भद्रारक्षणशक्तिःनियताःसमाहित-

देवाऊचुः नमोदेव्यैमहादेव्यैशिवायैसततंनमः नमःप्रकृत्यैभद्रायैनियताःप्रणताः
स्मताम् ७ रौद्रायैनमोनित्यायै गौर्यैधात्र्यैनमोनमः ज्योत्स्नायैचेंदुरूपिण्यैसुखायैस
ततंनमः ८ कल्याण्यैप्रणतांवृद्ध्यैसिद्ध्यैकूर्म्यैनमोनमः नैर्ऋत्यैभूभृतांलक्ष्म्यैशर्वाण्यै
तेनमोनमः ९ दुर्गायैदुर्गपारायैसारायैसर्वकारिण्यै ख्यात्यैतथैवकृष्णायैधूम्रायै
सततंनमः १०

चित्ताःप्रणताःस्मस्मेतिपादपूरणे ७ रौद्रायैइति संहारशक्त्यैनित्याकालानवच्छिन्ना
नित्याख्याशक्तिरूपाच गौरीतितन्द्धारणाधात्री जगदाधाराज्योत्स्नाचंद्रकिरणाइंदुश्चंद्रइदमुपलक्षणम् ज्यो
तीरूपस्यसुखापरमानंदरूपा ८ कल्याणीतत्कर्त्री शर्वाणीशिवशक्तिः ९ दुर्गायैइति दुःखज्ञेयायैदुर्गोदुरधिगमः
परिच्छेदोयस्यास्तस्यैदुर्गात्संसारात्पारंकरोतीतिच सारोबलंतद्रूत्यैसर्वकारिण्यैसर्वजननेस्वतंत्रायै प्रकृतिपुरुषयो

सं०दी· ३७ भेदज्ञानंख्यातिस्तद्रूपायैप्रसिद्धेच कृष्णातद्रूपा कृष्णशक्तिश्चधूम्रातद्रूपा १० अतीति विद्यात्वेन संसारता अ·
रकत्वादतिसौम्या अविद्यारूपेणसंसारहेतुत्वादतिरौद्रा नमोनमः इत्येतदुक्तिपूर्वकंनताः नम्राइत्यर्थः जग-
त्प्रतिष्ठाजगदुपादानकारणम् देव्यैदेवशक्त्यैकृतिःक्रिया ११ येति विष्णुमायामूलशाब्दविद्येतिशाब्दिता सं ५

अतिसौम्यातिरौद्रायैनतास्तस्यैनमोनमः नमोजगत्प्रतिष्ठायैदेव्यैकृत्यैनमोनमः ११
यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशाब्दिता नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः १२
यादेवीसर्वभूतेषुचेतनेत्यभिधीयते नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः १३
यादेवीसर्वभूतेषुबुद्धिरूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै० १४ यादेवीसर्वभूतेषुनि-
द्रारूपेणसंस्थिता नमस्तस्यै० १५ यादेवीसर्वभूतेषुक्षुधारूपेणसंस्थिता न
मस्तस्यै० १६ यादेवीसर्वभूतेषुछायारूपे० नमस्तस्यै० १७

वागमेषु प्रतिपादिता न
मस्तस्यैइतित्रिकोणकायिकवाचिकमानसिकरूपंनमस्कारत्रयंदर्शितमेवमग्रेपि १२ चेतनानिर्विकल्पाया-
चिच्छक्तिरित्युच्यते १३ बुद्धिःसविकल्पकज्ञानम् १४ निद्रासुषुप्तिःस्वप्नावस्थावा १५ क्षुधाअभ्यवजिहीर्षा १६ - ३७
छायासं

सारतापाभावः वर्णसादृश्यंच १७ शक्तिः कार्यजननसामर्थ्यम् १८ तृष्णाअनात्मीयस्वीकारेच्छा १९
क्षांतिः सत्यपिसामर्थ्येऽपकाराचिकिर्षा २० जातिः गोत्वादिः २१ लज्जास्वकार्यविषयान्यज्ञानभिन्ना

यादेवी० शक्तिरूपेण० नमस्तस्यै० १८ यादेवी० तृष्णारूपेण० नमस्तस्यै०
१९ यादेवी० क्षांतिरूपेण० नमस्तस्यै० २० यादेवीस० जातिरूपेण० नम-
स्तस्यै० २१ यादेवी० लज्जारूपेण० नमस्तस्यै० २२ यादेवीस० शांतिरू
पेण० नमस्तस्यै० २३ यादेवी० श्रद्धारूपेण० नमस्तस्यै० २४ यादेवीस०
कांतिरूपेण० नमस्तस्यै० २५ यादेवी० लक्ष्मीरूपेणस० नमस्तस्यै० २६
यादेवीस० वृत्तिरूपेणसंस्थिता० नमस्तस्यै० २७ यादेवीस० स्मृतिरूपेण०
नमस्तस्यै० २८ यादेवीस० दयारूपेणसंस्थिता० नमस्तस्यै० २९

२२ शांतिरिंद्रियसंय
मः विषयोपरतिरूपः २३ श्रद्धाश्रुत्या युक्तेर्थेआस्तिकत्वम् २४ कांतिः शोभा २५ लक्ष्मीर्धनादिसंपत् २६
वृत्तिर्जीविकारत्तिश्च २७ स्मृतिरनुभूतविषयज्ञानम् २८ दयापरदुःखापहारेच्छा २९ ६७ ६७

तुष्टिरधिगताधिकानभिलाषः ३० मातापालयित्रीमातृकाधिष्ठात्रीदेवताच ३१ भ्रांतिरतद्वतितद्बुद्ध्यत्ययः ३२ इंद्रियेति याखिलेषुभूतेषु अंतर्यामि या स्थिताइंद्रियाणांज्ञानकारणानांज्ञानविषयाणांसूक्ष्मस्थूलानां अधिष्ठात्रीप्रवर्तिकाच तस्यैव्याप्त्यैदेव्यैव्यापिकायैइत्यर्थः ३३ चितिःचिच्छक्तिः ३४ अन्नार्थं

यादेवीस॰ तुष्टिरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ ३० यादेवीस॰ मातृरूपेण॰ नमस्तस्यै॰ ३१ यादेवीसर्वभूतेषु भ्रांतिरूपेणसंस्थिता नमस्तस्यैनमस्तस्यै॰ ३२ इंद्रियाणामधिष्ठात्री भूतानामखिलेषुया भूतेषुसततंतस्यैव्याप्त्यैदेव्यैनमोनमः ३३ चितिरूपेणयाकृत्स्नमेतद्व्याप्यस्थिताजगत् नमस्तस्यैनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ३४ स्तुतासुरैः पूर्वमभीष्टसंश्रयात्तथासुरेंद्रेणदिनेषुसेविता करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरीशुभानिभद्राण्यभिहंतुचापदः ३५

संग्रहः विष्णुमायाचेतनाच बुद्धिर्निद्राक्षुधातथा छायाशक्तिश्चतृष्णाचक्षांतिर्जातिस्ततःपरम् लज्जाशांतिस्तथाश्रद्धाकांतिर्लक्ष्मीस्ततःपरम् वृत्तिस्मृतिर्दयाचैवतुष्टिर्मातातततःपरम् भ्रांतिर्व्याप्तिश्चितिश्चैवत्रयोविंशतिसंख्यकाः

इत्नोधिकमनार्षंस्यात्तंत्रेकात्यायनेस्फुटम् नवार्णपीठपूजाविधावेताएवत्रयोविंशतिः तत्कथनंव्याप्तिचि-
त्योः त्यागश्चलदयुक्तम् कात्यायनीतंत्रविरोधात् स्फुतेतियाशुभहेतुरीश्वरीस्फुरैर्ब्रह्मादिभिःपूर्वंस्तुता
तथा इंद्रेणचमहिषवधेसत्यभीष्टस्यसंश्रयात् दिनेषुप्रतिदिनंसेवितासानः शुभानि भद्राणि अतिशयि

यासांप्रतंचोद्धृतदैत्यतापितैरस्माभिरीशाचस्फुरैर्नमस्यते याचस्मृतातत्क्षणमे
वहंतिनःसर्वापदोभक्तिविनम्रमूर्तिभिः ३६ ऋषिरुवाच एवंस्तवादियुक्तानां
देवानांतत्रपार्वती स्नातुमभ्याययौतोयेजान्हव्यानृपनंदन ३७ साब्रवीत्ता-
न्सुरान्सुभ्रूर्भवद्भिःस्तूयतेत्रका शरीरकोशतश्चास्याःसमुद्भूताब्रवीच्छिवा
३८

तशुभानिकरोतु आपदश्चहंत्वित्यन्वयः ३५ येति सांप्रतंचयाईशास्फुरैरस्माभिः उद्धृतदैत्यपीडि
तैः नमस्यतेस्तूयतेच करोतुसान इत्यनेनान्वयः ३६ ऋषिरुवाच एवमिति तत्रदेवसन्निहितेहेराजन् पार्वती-
जान्हव्यास्तोयेस्नातुमिवस्वीयस्तवादियुक्तानामभिसंमुखंययावित्यर्थः ३७ तथापितेषामज्ञानंदृष्ट्वाका
स्तूयतइतिपृच्छति सेति कामदन्यास्तूयते यस्मांनाभिभाषथमदन्यायाअभावः ततोप्यज्ञानमेवदृष्ट्वातेषां

दययास्वयमब्रवीत् अस्याइत्युक्तिः राजानंप्रतिऋषेः शरीररूपात्कोशतोगृहात्समुद्भूतासत्वप्रधानांशेन प्रादुर्भूता तएवशिवा अब्रवीदित्यर्थः ३८ किमब्रवीत्तत्राह स्तोत्रमिति समेतैः मिलितैः रणेनिशुंभेन पराजितैः अतएवशुंभेननिराकृतैः स्वर्गादितिशेषः ३९ शरीरेति यतनिर्गतातत्तू कौशिकीतिगीयते इत्यन्वय कौशिकीतिपृषोदरादित्वात्साधुताल्ध्यमिदम् ४० तस्यामिति कृष्णासहोदरीत्वात्तमः प्रधानशिवशक्ति

स्तोत्रंममैतत्क्रियतेशुंभदैत्यनिराकृतैः देवैःसमेतैःसमरेनिशुंभेनपराजितैः ३९
शरीरकोशाद्यत्तस्याःपार्वत्यानिःसृतांबिका कौशिकीतिसमस्तेषुनतोलोकेषुगी
यते ४० तस्यांविनिर्गतायांतुकृष्णाभूत्सापिपार्वती कालिकेतिसमाख्याताहिमा
चलकृताश्रया ४१

त्वाच्च कृष्णवर्णत्वंसरस्वत्याः प्रादुर्भूतत्वाच्चशिवशक्तेस्तएवपुनः सरस्वत्यानिर्ममइतिबोध्यं तदारभ्यशिवः कालीपतिरितिबोध्यम् आश्रयःस्थानं तदुक्तंवैकृतिकरहस्ये गौरी देहात्समुद्भूतायासत्वैकगुणाश्रया साक्षात्सरस्वतीप्रोक्ताशुंभासुरनिबर्हिणी दधौचाष्ट भुजाबाणमुसले शूलचक्रभृत् शंखंघंटांलांगलंचकार्मुकंवसुधाधिप एषासंपूजिताभक्त्यासर्वज्ञत्वंप्रयच्छति शिव ३९

पुराणसंहितायां दैत्यौ शुंभनिशुंभाख्यौ भ्रातरौ संबभूवतुरिति याचितं तपसा ताभ्यां ब्रह्मणः परमेष्ठिनः अ-
वध्यत्वं जगत्यस्मिन् पुरुषैरखिलैरपि अयोनिजा तु या कन्या रुद्रांगकोशसमुद्भवा अजातपुंस्पर्शरतिरविलं-
घ्यपराक्रमा तस्यावध्यावुभौ संख्ये तस्यां कामाभिभूतये इति चाभ्यर्थितो ब्रह्मा ताभ्यां प्राह तथास्त्विति तत
स्ताभ्यां जगति उपद्रुते तयोर्लयाय देवेशं ब्रह्मार्पितवान् शिवम् विनियाप्य रहस्यं वाक्कोधयित्वा यथात-
था तद्वर्णकोशजां शक्तिमकामां कन्यकात्मिकाम् निशुंभशुंभयोर्हन्त्रीं देवेभ्यो दातुमर्हसि एवमभ्य-

ततोंऽबिकां परं रूपं बिभ्राणां सुमनोहरम् ददर्श चंडो मुंडश्च भृत्यौ शुंभनिशुंभयोः ४२

र्थितो धात्रा भगवान्नीललोहितः कालीत्याह रहस्यं वामित्युक्त क्रुद्धां तां दृष्ट्वा क्रीडार्थं काली त्युक्त मिति-
शिवस्योक्तेः भूयसी च तव प्रीतिरगौरमिति मे वपुः क्रीडोक्तिरपि कालीति घटते कथमन्यथेति देवीवचन
मुपन्यस्य कथंचिद्देवी देवाज्ञया गौरी गौतमं प्राप्य तपश्चरित्वा रजोगुणाधिकात् ब्रह्मणो गौररूपं प्राप्य
नीलकोशमुत्सृष्टवती ततः कोशादुद्भूता कौशिकीत्यक्रमम् तत्कोशसदृसोत्सृज्य गौरी सा समजायत
सा तु मायात्मिका शक्तिर्योगनिद्रा हरेः स्मृतेति ततः प्रत्यागतया देव्या देवं प्रति कौशिकीमहिमा कथितः किं

देवेननसादृष्टायासृष्टेकोशिकीमया तादृशीकन्यकालोकेनभूतानभविष्यति अजातपुंस्पर्शारतिरहस्यावाति सुंदरीति ४१ ततोंबिकामिति परमुत्कृष्टम् ४२ ताभ्यामिति शंभायेतिक्रियायोगेचतुर्थीकापिअनिर्वाच्या ४३ नैवेति असोदेवीकापि अतोज्ञायताम् मनुष्यद्वारातत्स्वरूपंविचार्यतां गृह्यतांच अंगीक्रीयतांच ४४

ताभ्यांशंभायचाख्यातासातीवसुमनोहरा काप्यास्तेस्त्रीमहाराजभासयंतीहिमाचलम् ४३ नैवताहक्क्वचिद्रूपंदृष्टंकेनचिदुत्तमम् ज्ञायतांकाप्यसौदेवीगृह्यतांचासुरेश्वर ४४ स्त्रीरत्नमतिचार्वंगीद्योतयंतीदिशस्त्विषा सातुतिष्ठतिदैत्येंद्रतांभवान्द्रष्टुमर्हति ४५ यानिरत्नानिमणयोगजाश्वादीनिवैप्रभो त्रैलोक्येतुसमस्तानिसांप्रतंभांतितेगृहे ४६

नन्विकिमर्थमंगीकारस्तस्याइत्यतआह स्त्रीरत्नमिति उत्तमस्त्रीत्यर्थः भवान्तांद्रष्टुमर्हति सातवदर्शनयोग्या अतोंगीक्रियतामितिभावस्तुहेतो ४५ यदिसारत्नभूताकथमस्माकंस्यादतआह यानीति यानिगजाश्वादीनिरत्नानिस्वजातिश्रेष्ठानि तुहेतौ एवंचसमस्तानिसमस्तरत्नानियतस्तवगृहे अतइयमपितवभविष्यतीतिभावः ४६ ६ ६ ६

तदेवविवृणोति ऐरावतइति ४७ विमानमिति वेधसोवरप्रदस्यापियद्विमानमानीतंतदद्भुतम् एवंचद्योव-
र्तिसकलाजय्यत्वंसूचितम् बलान्नतुदत्तदत्तवरत्वाच्चतेनोपेक्षितंइतिहृदयम् ४८ निधिरिति किंज
ल्किनींतन्नामिकांददावित्यस्यभयादितिशेषः ४९ छत्रमितिकांचनस्रावि स्वर्णवर्षणशीलंप्रजापतेर्द-

ऐरावतःसमानीतोगजरत्नंपुरंदरात् पारिजाततरुश्चायंतथैवोच्चैःश्रवाहयः ४७
विमानंहंससंयुक्तमेतत्तिष्ठतितेंगणे रत्नभूतमिहानीतंयदासीद्वेधसोऽद्भुतम् ४८
निधिरेषमहापद्मःसमानीतोधनेश्वरात् किंजल्किनींददौचाब्धिर्मालामम्लान
पंकजाम् ४९ छत्रंतेवारुणंगेहेकांचनस्रावितिष्ठति तथायंस्यंदनवरोयःपुरा
सीत्प्रजापतेः ५० मृत्योरुत्क्रांतिदानामशक्तिरीशत्वयाहृता पाशःसलिलरा-
जस्य भ्रातुस्तवपरिग्रहे ५१ निशुंभस्याब्धिजाताश्चसमस्तारत्नजातयः वह्नि
श्चापिददौतुभ्यमग्निशौचेचवाससी ५२

क्षस्य अयंरिपूणामजेयः ५० मृत्योरिति उत्क्रां-
तिर्मरणं परिग्रहेपरिजने करणव्युत्पत्त्याहस्तेवा ५१ निशुंभस्येति अब्धिजातारत्नजातयश्चनिशुंभस्य

परिग्रह इत्यर्थः अग्निशौचे अग्निरेव नैर्मल्यकरणं ययोरित्यर्थः कल्पवृक्षोपकल्पितं अग्निप्रक्षेपान्निर्मलं वासोयु ग्मं अग्निशौचाख्यमाहुः ५२ एवमिति ते इति कर्तुः शेषत्वविवक्षायां षष्ठी ५३ ऋषिरुवाच निशम्येति स्रु

एवं दैत्येंद्र रत्नानि समस्तान्याहृतानि ते स्त्रीरत्नमेषा कल्याणि त्वया कस्मान्न गृ-
ह्यते ५३ ऋषिरुवाच निशम्येति वचः शुंभः स तदा चंड मुंडयोः प्रेषयामास
सुग्रीवं दूतं देव्या महासुरम् ५४ इति चेति च वक्तव्या सा गत्वा वचनान्मम यथा चाभ्येति
संप्रीत्या तथा कार्यं त्वया लघु ५५ स तत्र गत्वा यत्रास्ते शैलोद्देशेऽतिशोभने सा देवी तां त
तः प्राह श्लक्ष्णं मधुरया गिरा ५६ दूत उवाच देवि दैत्येश्वरः शुंभस्त्रैलोक्ये परमेश्वरः
दूतोऽहं प्रेषितस्तेन त्वत्सकाशमिहागतः ५७ ६९ ६९ ६९ ६९

ग्रीवं तन्नामानम् ५४ इति चेति चेति इदं चेत्यर्थः वक्ष्यमाणस्य परामर्शः अनेन शुंभनिशुंभयो रजोगुणमय त्वं सूचयति अत एव तद्वधार्थं सत्वगुणप्रधानो वतार इति बोध्यम् लघु शीघ्रम् ५५ स इति सः दूतः ततः शुंभा त्सकाशात् यत्र शैलोद्देशे सा देवी आस्ते तत्र गत्वा श्लक्ष्णमनुत्कटं मधुरया कोमलया गिरा प्राहेत्यन्वयः ५६

दूतउवाच देवीति नकेवलंदैत्येश्वरएवकिंतुत्रैलोक्यस्यपरमेश्वरइत्यर्थः सकाशंसमीपं ५७ तदेवोपपा
दयति अव्याहतेति देवयोनिषुदेवतासुदेवाश्चतेजगद्योनयश्चेत्यर्थात् ५८ तदुक्तिमाहममेति ५९

अव्याहताज्ञः सर्वासुयः सदादेवयोनिषु निर्जिताखिलदैत्यारिः सयदाहशृ-
णुष्वतत् ५८ ममत्रैलोक्यमखिलंममदेवावशानुगाः यज्ञभागानहंसर्वानु
पाश्नामिपृथक्पृथक् ५९ त्रैलोक्यवररत्नानिममवश्यान्यशेषतः तथैवग
जरत्नंचहृतंदेवेंद्रवाहनम् ६० क्षीरोदमथनोद्भूतमश्वरत्नंममामरैः उच्चैःश्र
वससंज्ञंतत्प्रणिपत्यसमर्पितम् ६१ यानिचान्यानिदेवेषुगंधर्वेषूरगेषुच र
त्नभूतानिभूतानितानिमय्येवशोभने ६२ स्त्रीरत्नभूतांत्वांदेविलोकेमन्या-
महेवयम् सात्वमस्मानुपागच्छयतोरत्नभुजोवयम् ६३

अशेषतः अशेषाणि हृत
मित्यन्वयि ६० क्षीरोदेति तदश्वरत्नंहृत्वाइंद्राद्बलात्कारेणगृहीत्वा अमरैः प्रणिपत्यसमर्पितमित्यर्थः
उच्चैःश्रवसेत्यत्रापि अजितियोगविभागादच्समासांतः ६१यानिचेति रत्नभूतानि भूतानिरत्नरूपा-

णिस्थितानीत्यर्थः ६२ स्त्रीति वयमित्यात्मगौरवार्थं बहुवचनम् ६३ मांवेति उरुविक्रमं महाविक्रमम् येप्रसिद्धौ ६४ परमेति प्राप्स्यसइति छांदसस्तङ् मत्परिग्रहात् मदाश्रयात् समालोच्यविचार्य मत्परिग्रहतांमत्पत्नीत्वं ६५ ऋषिरुवाच इत्युक्तेति अंतस्मितत्वेनसावहेलमुत्तरंसूचितम्

मांवाममानुजंवापिनिशुंभमुरुविक्रमम् भजत्वंचपलापांगी रत्नभूतासिवैयतः
६४ परमैश्वर्यमतुलंप्राप्स्यसेमत्परिग्रहात् एतद्बुद्ध्वासमालोच्यमत्परिग्रहतां-
व्रज ६५ ऋषिरुवाच इत्युक्तासातदादेवीगंभीरांतःस्मिताजगौ दुर्गाभग
वतीभद्रायययेदंधार्यतेजगत् ६६ देव्युवाच सत्यमुक्तंत्वयानात्रमिथ्याकिंचि
त्त्वयोदितम् त्रैलोक्याधिपतिःशुंभोनिशुंभश्चापितादृशः ६७ किंत्वत्रयत्प्र-
तिज्ञातंमिथ्यातत्क्रियतेकथम् श्रूयतामल्पबुद्धित्वात्प्रतिज्ञायाकृतापुरा ६८

६६ देव्युवाच सत्यमिति अत्रशुंभविषयेत्रैलोक्याधिपतिरितिसमत्वं ६७ किंत्विति अत्रपरिग्रहविषये अल्पबुद्धित्वादितिसंभवायप्रतिज्ञाहानौचमहादोषःपापंचपुरुषपरिग्रहे ६८ ६९ ७

प्रतिज्ञातमाह योमामिति जयति संग्रामातिरिक्तेनापिप्रकारेणसंग्रामेयोमेदर्पंबलत्वाभिमानंव्यपोहति यश्च
मेप्रतिबलः समानबलः पूर्वपूर्वाभावेउत्तरः तादृशश्चतत्वज्ञएवेतिगूढआशयः ६९ तदिति पाणिग्रहणा

योमांजयतिसंग्रामेयोमेदर्पंव्यपोहति योमेप्रतिबलोलोकेसमेभर्ताभविष्यति
६९ तदागच्छतुशुंभोत्रनिशुंभोवामहासुरः मांजित्वाकिंचिरेणात्रपाणिंगृह्णा-
तुमेलघु ७० दूतउवाच अवलिप्तासिमैवंत्वंदेविब्रूहिममाग्रतः त्रैलोक्येकः
पुमांस्तिष्ठेदग्रेशुंभनिशुंभयोः ७१ अन्येषामपिदैत्यानांसर्वेदेवानवैयुधि तिष्ठं
तिसंमुखेदेवि किंपुनः स्त्रीत्वमेकिका ७२ इंद्राद्याः सकलादेवास्तस्थुर्येषांनसंयु
गे शुंभादीनांकथंतेषांस्त्रीप्रयास्यसिसंमुखम् ७३ ॥ ॥ ॥

सूर्थं ममगमनमनुचितमितिभावः ७० दूतउवाच अवलिप्तेति अवलेपोगर्वः एवंप्रागुक्तं यदग्रेपुमा
न् अपिनतिष्ठेत् तदग्रेस्त्रीनतिष्ठेदेवेतिभावः ७१ नन्वहंदेवीत्यतः स्थास्यामीत्यत आह अन्येषामपी
तिद्वाभ्याम् एकिकेति कुत्सायांअसकृत् ७२ ७३ ॥ ॥ ॥ ॥

उपसंहरति सात्वमिति मयैवेत्यनेनागमनेनतेषांसर्वेषांदुष्टतयागौरवंनतिष्ठेदित्यर्थः तदेवविपक्षेबाधकमाह
केशाकर्षणेननिर्द्धूतंखंडितंगौरवंयस्यास्तादृशीमागमिष्यसि अङ्गिन्मानजो र्थःसकाकुश्च ७४ देव्युवाच

सात्वंगच्छमयैवोक्तापार्श्वंशुंभनिशुंभयोः केशाकर्षणनिर्धूतगौरवामागमि
ष्यसि ७४ देव्युवाच एवमेतद्बलीशुंभोनिशुंभश्चातिवीर्यवान् किंकरोमिप्रति
ज्ञामेयदनालोचितापुरा ७५ सत्वंगच्छमयैवोक्तंयदेतत्सर्वमादृतः तदाचक्ष्वा-
सुरेंद्रायसचयुक्तंकरोतुतत् ७६ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे॰ देवीमाहात्म्येदेवी
दूतसंवादेपंचमोऽध्यायः ५ ऋषिरुवाच इत्याकर्ण्यवचोदेव्याःसदूतोऽम
र्षपूरितः समाचष्टसमागम्यदैत्यराजायविस्तरात् १ तस्यदूतस्यतद्वाक्यमाक
र्ण्यासुरराट् ततः सक्रोधःप्राहदैत्यानामाधिपंधूम्रलोचनम् २ एवमेतदिति सोपहासंयत्

यतः प्रतिज्ञेत्यस्यकृतेतिशेषः ७५ सत्वमिति मयायदेतदुक्तंतत्सर्वमादृतः सन्तस्मैआचक्ष्वसः युक्तंतत्करोतु ४३
चेत्यन्वयः आदृतइत्यनेनन्यूनातिरिक्तंवदेतिसूच्यते ७६ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेस-
सशतीव्याख्यानेपंचमोऽध्यायः ५ ऋषिरुवाच इतीति अमर्षःकोपः

समाचष्टउक्तवान् १ तस्येति दैत्यानामधिपंसेनापतिम् २ हेइति दुष्टांदुर्वचनाम् विह्वलामाकुलाम् ३ ४
ऋषिरुवाच तेनेति सहस्त्राणामसुराणांषष्ट्यावृतइत्यन्वयः ५ सदृष्ट्वेति तुहिनंहिमम् मूलंसमीपम् ६

हेधूम्रलोचनाशुत्वंस्वसैन्यपरिवारितः तामानयबलाद्दुष्टांकेशाकर्षणविह्वलाम् ३
तत्परित्राणदःकश्चिद्यदिवोत्तिष्ठतेपरः सहंतव्योमरोवापियक्षोगंधर्वएववा ४
ऋषिरुवाच तेनाज्ञप्तस्ततःशीघ्रंसदैत्योधूम्रलोचनः वृतःषष्ट्यासहस्राणा-
मसुराणांद्रुतंययौ ५ सदृष्ट्वाताततोदेवींतुहिनाचलसंस्थिताम् जगादोच्चैः
प्रयाहीतिमूलंशुम्भनिशुम्भयोः ६ नचेत्प्रीत्याद्यभवतीमद्भर्तारमुपैष्यसि त
तोबलान्नयाम्येषकेशाकर्षणविह्वलाम् ७ देव्युवाच दैत्येश्वरेणप्रहितोब
लवान्बलसंवृतः बलान्नयसिमामेवंततःकिंतेकरोम्यहम् ८

विपक्षेबाधकमाह नचेदिति तर्हीत्यर्थः ७ देव्युवाच दैत्येश्वरेणेति एवंकेशाकर्षणविह्वलाम् ब-
लान्सामर्थ्यसत्ता अवज्ञताच सावष्टंभोक्तिरेषा ८ ६९ ६९ ६९ ६९

ऋषिरुवाच इतीति तंसाभस्मचकारेत्यन्वयः ९ अथेति अंबिकाकर्त्री अतएवतथास्वारस्यम् १० निर्नायकसैन्येदेव्याःप्रयासोव्यर्थइतिमत्वासिंहोयुयुधे ततइति तत्रहेतुगर्भविशेषणम् स्ववाहनइति अर्धच्यादि-

ऋषिरुवाच इत्युक्तःसोभ्यधावत्तामसुरोधूम्रलोचनः हुंकारेणैवतंभस्मसाचकारांबिकाततः ९ अथक्रुद्धंमहासैन्यमसुराणांतथाम्बिका ववर्षसायकैस्तीक्ष्णैस्तथाशक्तिपरश्वधैः १० ततोधुतसटःकोपात्कृत्वानादंसुभैरवम् पपातासुरसेनायांसिंहोदेव्याःस्ववाहनः ११ कांश्चित्करप्रहारेणदैत्यानास्येनचापरान् आक्रांत्याचाधरेणान्यान्जघानसमहासुरान् १२ केषांचित्पाटयामासनखैःकोष्ठानिकेसरी तथातलप्रहारेणशिरांसिकृतवान्पृथक् १३ विच्छिन्नबाहुशिरसःकृतास्तेनतथापरे पपौचरुधिरंकोष्ठादन्येषांधुतकेसरः १४

त्यात्पुंस्त्वं स्वीयवाहनइत्यर्थः पपातप्राविशत् ११ कांश्चिदिति ससिंहः आक्रांतिराक्रमणंतेनच अधरेण अधरकायेनाधरोष्ठेनच अन्यान्महासुरान्दैत्यान्जघानेत्यन्वयः १२ केषामिति कोष्ठानितुउदरमध्यानितलोविस्तृतांगुलिःपाणिः १३ १४ ४४

१५ श्रुत्वेति क्षयितमिति क्षयशब्दादाख्यातसनंतात्क्तः कृतक्षयमिति १६ तौपूर्वौ १७ हेचंडेति बहुलैर्ब
हुभिरित्यर्थः गच्छत गच्छतं छंदोनुरोधाद्बिंदुलोपः लघुशीघ्रम् १८ आनयनेप्रकारद्वयमाह केशेष्वि
ति आकर्षणमात्रादनागमनेबंधनंचइतिगौरवाद्बहुवचनम् तृतीयासहत्वयुधियुद्धेप्रसक्तेयदितथानयनेसंदे

क्षणेनतद्बलंसर्वंक्षयंनीतंमहात्मना तेनकेसरिणादेव्यावाहनेनातिकोपिना १५ श्रु
त्वातमसुरंदेव्यानिहतंधूम्रलोचनम् बलंचक्षयितंकृत्स्नंदेवीकेसरिणाततः १६
चुकोपदैत्याधिपतिःशुंभःप्रस्फुरिताधरः आज्ञापयामासचतौचंडमुंडौमहासुरौ
१७ हेचंडहेमुंडबलैर्बहुलैःपरिवारितौ तत्रगच्छतगत्वाचसासमानीयतांलघु १८
केशेष्वाकृष्यबध्वावायदिवःसंशयोयुधि तदाशेषायुधैःसर्वैरसुरैर्विनिहन्यता
म् १९ तस्यांहतायांदुष्टायांसिंहेचविनिपातिते शीघ्रमागम्यतांबध्वागृहीत्वाता
मथांबिकाम् २०

हस्तदासैर्वैदैत्यैः सकलायुधैः साविशेषेणनिहन्यतांमार्यतामित्यर्थः १९ उपसंहर
तिआगम्यतामित्यंतेनसर्वथागृहीतुमशक्त्याचेदेवंहंतव्यानान्यथेत्याह बध्वेति अथेति पक्षांतरेयदाशक्य-

तेनर्हि बध्वातांगृहीत्वैवागंतव्यमित्यर्थः २० इतिशिवभट्टसु० सप्तशतीव्याख्यानेषष्ठोऽध्यायः ६ ऋषिरु
वाच आज्ञप्ताइतिशैलेंद्रशृंगेहिमाचलशृंगेसिंहस्योपरिस्थितामित्यन्वयः १ २ तेइति चंडादयः समग्र
धानाः समादातुंगृहीतुंउद्यमंउद्योगंउद्यताः उत्साहवंतः आकृष्टं आकर्णांतकृष्टंचापंयेस्तेकोशोधृतासय-

इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरे० धूम्रलोचनवधोनामषष्ठोऽध्यायः ६
ऋषिरुवाच आज्ञप्तास्तुततोदैत्याश्चंडमुंडपुरोगमाः चतुरंगबलोपेतायय्युरभ्यु
द्यतायुधाः १ ददृशुस्तेततोदेवीमीषद्धासांव्यवस्थिताम् सिंहस्योपरिशैलेंद्रशृंगे
महतिकांचने २ तेदृष्ट्वातांसमादातुमुद्यमंचक्रुरुद्यताः आकृष्टचापासिधरा-
स्तथान्येतत्समीपगाः ३ ततःकोपंचकारोच्चैरंबिकातानरीन्प्रति कोपेनचास्यावदनंमषी
वर्णमभूत्तदा ४

अतत्समीपगाः गृहीतुमुद्यनानांरक्षणार्थंसमीपगाइत्यर्थः ३ अनेन-
चंडादीनामितितामसत्वंसूचितम् अतस्तद्वधार्थंतामसीप्रादुर्भावमाह ततइति मषीलिपिसाधनद्रव्यं तद्व
त् श्यामवर्णानिःसरमाणकालीप्रतिबिंबादितिभावः ४ ६२ ६२ ७ ६२

भ्रुकुटीति तस्याः कुपितदेव्याः विनिष्क्रांतानिःसृता ५ विचित्रेति खट्वांगंपट्टिकाकंकालपंजरस्थंवा न
रमालेत्यत्रनरशब्दस्तन्मुंडलाक्षणिकः द्वीपीव्याघ्रः शुष्कमांसानिर्मांसदेहा अतएवातिभैरवा ६ अतीति

भ्रुकुटीकुटिलात्तस्याल्ललाटफलकाद्द्रुतम् कालीकरालवदनाविनिष्क्रांतासिपा-
शिनी ५ विचित्रखट्वांगधरानरमालाविभूषणा द्वीपीचर्मपरीधानाशुष्कमांसा
तिभैरवा ६ अतिविस्तारवदनाजिव्हाललनभीषणा निमग्नारक्तनयनानादापू
रितदिङ्मुखा ७ सावेगेनाभिपतिताघातयंतिमहासुरान् सैन्येतत्रसुरारीणामभ
क्षयततद्बलम् ८ पार्ष्णिग्राहांकुशग्राहियोधघंटासमन्वितान् समादायैकहस्तेन
मुखेचिक्षेपवारणान् ९ तथैवयोधंतुरगैरथंसारथिनासह निक्षिप्यवक्त्रेदशनैश्च-
र्वयंत्यतिभैरवम् १०

अतिशयितोविस्तारोयस्यतादृशंवदनंयस्याइत्यर्थः ललनंचालनंनिमग्नातिनि
म्नप्रविष्टानि आरक्तानिनयनानियस्यास्त्रिनेत्रत्वात् ७,८ पार्ष्णीति पार्ष्णिग्राहोगजपार्ष्णिरक्षकः अंकुशग्राही
महामात्रःयोधोगजारूढोवीरः ९ तथैवेति योधमिति जातावेकवचनम् एवंरथमपरमन्यमित्यादानम् चर्वयं

तीति वर्तमानसामीप्येभूतेलट् अतिभैरवमितिक्रियाविशेषणम् १० एकमिति अपोथयत् अवधीत् ११ तैरिति मथितान्यपि मथितानि चकारेत्यन्वयः १२ बलिनामिति महात्मनांमहादेहानाम् १३ १४ १५

एकंजग्राहकेशेषुग्रीवायामथचापरम् पादेनाक्रम्यचैवान्यमुरसान्यमपोथयत् ११ तैर्मुक्तानिचशस्त्राणिमहास्त्राणितथासुरैः मुखेनजग्राहरुषादशनैर्मथितान्यपि १२ बलिनांतद्बलंसर्वमसुराणांमहात्मनाम् ममर्दाभक्षयच्चान्यानन्यांश्चाताडयत्तथा १३ असिनानिहताःकेचित्केचित्खट्वांगताडिताः जग्मुर्विनाशमसुरादंताग्राभिहतास्तथा १४ क्षणेनतद्बलंसर्वमसुराणांनिपातितम् दृष्ट्वाचंडोभिदुद्राव तांकालीमतिभीषणाम् १५ शरवर्षैर्महाभीमैर्भीमाक्षींतांमहासुरः छादयामासचक्रैश्चमुंडःक्षिप्तैःसहस्रशः १६ ६९ ६९ ६९ ६९

शरवर्षैरिति चंडः शरवर्षैः मुंडः सहस्रशः क्षिप्तैश्चक्रैः च्छादयामासइत्यन्वयः एवंपूर्वश्लोकेचंडग्रहणं मुंडस्याप्युपलक्षणम् १६ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९

तानीति मुखंविशमानानिच घनोदरंविशमानान्यर्कबिंबानीवबभुः शानच् छांदसः १७ ततइति भीम-
मितिक्रियाविशेषणम् वक्त्रांतेवक्त्रमध्येविकटदंतत्वात् दुर्दर्शाः येदशनाः तेषांतेजसाऽऽज्ज्वलातेजो

तानिचक्राण्यनेकानिविशमानानितन्मुखम् बभुर्यथार्कबिंबानिसुबहूनिघनोद
रम् १७ ततोजहासातिरुषाभीमंभैरवनादिनी कालीकरालवक्त्रांतर्दुर्दर्शदश-
नोज्ज्वला १८ उत्थायचमहासिंहंदेवीचंडमधावत गृहीत्वाचास्यकेशेषुशिरस्ते
नासिनाच्छिनत् १९ अथमुंडोभ्यधावत्तांदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् तमप्यपातयद्भूमौ
साखड्गाभिहतंरुषा २० हतशेषंततःसैन्यंदृष्ट्वाचंडंनिपातितम् मुंडंचसुमहा-
वीर्यंदिशोभेजेभयातुरम् २१

मया १८ उत्थायचेति महासिंहं महाखड्गं उत्थाय उत्थाप्य उद्यमसकोपवारणंयथास्यात्तथाहमित्युक्त्वा
देवीचंडमधावत अस्यचंडस्यतेनोद्यतेन १९ अथेति खड्गादिभिर्हतंपूर्वोद्यतखड्गाभिहतंअस्यशिरोनाच्छिन्नं-
खड्गप्रहारमात्रं २० २१

स॰टी॰ शिरइति मुंडंसशिरस्कंसदेहमित्यर्थः प्रचंडाट्टहासेनमिश्रंयुक्तंयथाभवतितथा चंडिकांयल्ललाटफलका- अ॰
५७ न्निर्गतांदेवींप्राहेत्यर्थः २२ मयेति अत्रयुद्धयज्ञेमहापशूइतिरूपकं उपहृतौप्रधानांगद्वारेणचंडस्योपहा- ७

शिरश्चंडस्यकालीचगृहीत्वामुंडमेवच प्राहप्रचंडाट्टहासमिश्रमभ्येत्यचंडिका
म् २२ मयातवात्रोपहृतौचंडमुंडौमहापशू युद्धयज्ञेस्वयंशुंभंनिशुंभंचह-
निष्यसि २३ ऋषिरुवाच तावानीतौततोदृष्ट्वाचंडमुंडौमहासुरौ उवाचका
लींकल्याणीललितंचंडिकावचः २४ यस्माच्चंडंचमुंडंचगृहीत्वात्वमुपागता चा
मुंडेतिततोलोकेख्यातादेविभविष्यसि २५ इतिश्रीमार्कं॰ चंडमुंडवधोनामसप्त
मोऽध्यायः ७

रः २३ ऋषिरुवाच ताविति कालींललाटभवांकल्याणीतिकर्तृविशेषणम् चंडिकाकौ
शिकी २४ यस्मादिति चंडंशिरोद्वारहेदेविख्याताभविष्यसीत्यन्वयः चामुंडेति पृषोदरादित्वात्साधुः अनेने ५७
यंतामसीकौशिकीजन्याकालीकौशिकीनियम्याभवतीत्याहुः २५ इतिशिवभट्टसुतनागोजी॰ सप्तमोऽध्या॰
७

चंडेति क्षयितेषु कृतक्षयेषु १ ततइति तेषांवधजकोपेनास्वाधीनचेताः अतएवस्त्रीवधेप्यस्यप्रवृत्तिरि-
तिभावः सर्वसैन्यानामितिदैत्यानांविशेषणम् २ अद्येति उदायुधास्तत्संज्ञकाश्च कंबूनांतन्नाम्नाम् चतुरा

ऋषिरुवाच चंडेचनिहतेदैत्येमुंडेचविनिपातिते बहुलेषुचसैन्येषुक्षयितेष्वसु-
रेश्वरः १ ततः कोपपराधीनचेताः शुंभः प्रतापवान् उद्योगंसर्वसैन्यानांदैत्याना-
मादिदेशह २ अद्यसर्वबलैर्दैत्याःषडशीतिरुदायुधाः कंबूनांचतुराशीतिर्निर्या-
तुस्वबलैर्वृताः ३ कोटिवीर्याणिपंचाशदसुराणांकुलानिवै शतंकुलानिधौम्राणां
निर्गच्छंतुममाज्ञया ४ कालकादौर्हृदामौर्याः कालकेयास्तथासुराः युद्धायस-
ज्जानिर्यांतुचाज्ञयात्वरितामम ५ इत्याज्ञाप्यासुरपतिः शुंभोभैरवशासनः निर्जगा-
ममहासैन्यःसहस्रैर्बहुभिर्वृतः ६

शीतिर्दैत्याइतिशेषः ३ कोटीति कोटिवीर्याणितन्नामानि-
धौम्राः धूम्रवंश्याः ४ कालकाः तन्नामानः दौर्हृताःदुर्हृदोपत्यानिमौर्याः तन्नामानः तथाकालकाया-
अपत्यानिकालकेयाः असुराः सज्जाः ससामग्रीकाः ५ इतीति भैरवमुग्रम् ६ ६९ ६९

आयांतमिति आगतमित्यर्थः अंतरंमध्यम् ७ ततइति तन्नादानिति बहुवचनंमहानादमित्येकत्वाविवक्ष- या अतीवेत्यस्यानेकवारमित्यर्थेवाउपबृंहयदित्यत्रागमशास्त्रस्यानित्यत्वात् अडभावः ८ धनुरिति ना- दैः स्वीयैरापूरितदिङ्मुखाकाली धनुर्ज्यासिंहघंटानांभीषणैर्नादैर्जिग्ये जितादेव्याधनुरादिशब्दैः का-

आयांतंचंडिकादृष्ट्वातत्सैन्यमतिभीषणम् ज्यास्वनैःपूरयामासधरणीगगनांत- रम् ७ ततःसिंहोमहानादमतीवकृतवान्नृप घंटास्वनेनतन्नादानंबिकाचोपबृंह- यत् ८ धनुर्ज्यासिंहघंटानांनादापूरितदिङ्मुखा निनादैर्भीषणैःकालीजिग्येविस्ता- रितानना ९ तन्निनादमुपश्रुत्यदैत्यसैन्यैश्चतुर्दिशम् देवीसिंहस्तथाकालीसरोषैः परिवारिताः १० एतस्मिन्नंतरेभूपविनाशायसुरद्विषाम् भवायामरसिंहानामति- वीर्यबलान्विताः ११ ब्रह्मेशगुहविष्णूनांतथेंद्रस्यचशक्तयः शरीरेभ्योविनिष्क्रम्य- तद्रूपैश्चंडिकांययुः १२

लीशब्दोजितइतिभावः ९ तदिति कालीचंडीललाटजासरोषैःसक्रो- धैः १० एतस्मिन्निति देवीदानवसंपातावसरेभवायसंपदे ११ ब्रह्मेति विष्णुशब्देनवराहनृसिंहावपि-

शक्तयः स्वातिरेकिण्योदेवताः शक्तिशक्तिमतोस्तादात्म्यात् १२ ब्रह्मादिरूपैरित्यर्थकं तद्रूपैरितिव्याचष्टे य स्येति तद्वत् तथाविधरूपभूषणवाहनेत्यर्थः १३ हंसेति विमानाग्रेइत्यस्यस्थितेतिशेषः अक्षसूत्रंजपमाला ब्रह्माणी ब्रह्माणमानयति वेश्यतीतिव्युत्पत्त्यायंशब्दःसाधुः १४ माहेश्वरीति महाहीतक्षकान्तं तौवलयौचं

यस्यदेवस्ययद्रूपंयथाभूषणवाहनम् तद्वदेवहितच्छक्तिरसुरान्योद्धुमाययौ१३
हंसयुक्तविमानाग्रेसाक्षसूत्रकमंडलुः आयाताब्रह्मणःशक्तिर्ब्रह्माणीसाभिधी
यते १४ माहेश्वरीवृषारूढात्रिशूलवरधारिणी महाहिवलयाप्राप्ताचंद्ररेखाविभू
षणा १५ कौमारीशक्तिहस्ताचमयूरवरवाहना योद्धुमभ्याययौदैत्यानंबिकागु
हरूपिणी १६ तथैववैष्णवीशक्तिर्गरुडोपरिसंस्थिता शंखचक्रगदाशार्ङ्गखड्ग-
हस्ताभ्युपाययौ १७

द्ररेखाचंद्रकलासैवविभूषणंयस्याः १५ कौमारीति गुहरूपिणी गुह समानाकारा कुमारसंबंधिनीशक्तिरायथयावित्यर्थान्नपौनरुक्त्यम् ऐंद्रीत्युक्तापियथाशक्रस्तथैववसेतिवत् अं बिकापदेनगुहस्यशिवव्यूहत्वंसूचयति १६ तथैवेति अत्रशार्ङ्गपदेनबाणोप्युपलक्ष्यते बाहुभिर्गरुडारूढा

स॰टी॰ शंखचक्रगदासिनी शार्ङ्गबाणधराजालावैष्णवीरूपशालिनीतिवामनपुराणात् एतेनास्याःषड्ङ्गत्वंसूचितम् अ॰
४१ १७ यज्ञेति यज्ञांगकल्पितंवराहाकारंबिभ्रतोहरेरित्यनेनास्याः विष्णुत्वमेवेतिसूचितम् एवंनृसिंह्यपि त- ८
त्रैवकालीपुराणेशरभवराहयुद्धे विष्णोः शरभपक्षपातित्वंवराहबलहारकत्वमुक्तम् नृसिंहस्यचवराहानुया

यज्ञवाराहमतुलंरूपंयाबिभ्रतीहरेः शक्तिःसाप्याययौतत्रवाराहींबिभ्रतीतनु
म् १८ नारसिंहीनृसिंहस्य बिभ्रतीसदृशंवपुः प्राप्तातत्रसटाक्षेपक्षिप्तनक्षत्रसंह
तिः १९ वज्रहस्तातथैवैन्द्रीगजराजोपरिस्थिता प्राप्तासहस्रनयनायथाशक्रस्त
थैवसा २० ततःपरिवृतस्ताभिरीशानोदेवशक्तिभिः हन्यंतामसुराःशीघ्रंमम
प्रीत्याहचंडिकाम् २१

यित्वमुक्तंविरुध्यतेतिवाच्यंतस्यलीलामात्रत्वात् १८ १९ वज्रेतियथा
शक्रइत्याकारपरम् एवंचसर्वास्तत्तदाकारताद्रष्टव्या गजराजऐरावतः २० अतिविशिष्टतेजसः कौशिक्याःस
विधे गंतुमशक्तास्तादेवशक्तीरीशानोदेव्येदर्शितवानित्याह ततइति ताभिः परिवृतः ईशानः ममप्रीत्या एता ४१
भिर्देवशक्तिभिः सहासुराहन्यंतामितिचंडिकामाहेत्यन्वयः स्वशक्तेः पार्वत्याः प्रादुर्भूतत्वेन दृष्टतयाईशान-

एवंतयोक्तवानितिभावः अंडाधिकारिण इमे ब्रह्मादयः अंडांतराधिकारिणां शुंभादिजितत्वेन दृष्टत्वा-
संभवात् २१ स्वस्यापिसहायप्रदर्शनेनैषादृष्टाभगवतीत्यस्योत्तरमाह किंतु काचिन्न शक्तिरित्याह त
तइति अतिभीषणादर्शनमात्राद्भयकरी अत्युग्रारौद्रस्वभावाशिवानां शृगालीनांशतेननिनादिनी श

ततोदेवीशरीरात्तुविनिष्क्रांतातिभीषणा चंडिकाशक्तिरत्युग्राशिवाशतनिना
दिनी २२ साचाहधूम्रजटिलमीशानमपराजिता दूतत्वंगच्छभगवन्पार्श्वंशुंभ
निशुंभयोः २३ ब्रूहिशुंभंनिशुंभंचदानवावतिगर्वितौ येचान्येदानवास्तत्रयु-
द्धायसमुपस्थिताः २४ त्रैलोक्यमिंद्रोलभतांदेवाःसंतुहविर्भुजः यूयंप्रयात
पातालंयदिजीवितुमिच्छथ २५

तशब्दोनंतवाचीनिनदस्तंतशिवाद्वता २२ साचेति धूम्रज
टिलंधूम्रवर्णजटावंतं अपराजितातदाख्या अपरैरजितावादूतभावंवार्तावहत्वंगच्छ शुंभनिशुंभयोः
पार्श्वेचगच्छेत्यन्वयःआहेतिनिपातः कालमात्रेतेनाब्रवीदित्यर्थः त्रिमूर्त्यंतशिवापेक्षयायस्याः कौशिक्या
स्वप्रादुर्भावकसमस्तयाआधिक्येनतस्यदूत्येतत्प्रेषणंनानुचितं २३ ब्रूहीतियेचतत्रशुंभांतिकेन्येदानवास्तां-

ब्रूहीत्यन्वयः युद्धाययुद्धंकर्तुम् २४ वचनमाह त्रैलोक्यमितिस्पष्टम् २५ बलेति अवलेपोगर्वः मच्छिवाः यामयासहनिनदंत्यः प्रादुर्भूताः पिशितंमांसम् २६ यनइति दूतमेवदौत्यम् प्रज्ञाद्यण्शिवदूतीगौरादित्वात्ङी प् आर्शांगपूर्वपदादितिवा २७ तेपीति अमर्षेणसर्वतः पूरिताः यतः यंदेशमाक्रम्यकात्यायनीस्थितातंदेशंजग्मुरित्यन्वयः मूलशास्त्यपेदेलस्या अपिकात्यायनीत्वोक्तिः २८ तइति प्रथममादौ अग्रेसंमुखेववर्षुरितिगु-

बलावलेपादथचेद्भवंतोयुद्धकांक्षिणः तदागच्छततृप्यंतुमच्छिवाःपिशितेनवः २६ यतोनियुक्तोदौत्येनतयादेव्याशिवःस्वयम् शिवदूतीतिलोकेस्मिंस्ततःसा ख्यातिमागता २७ तेपिश्रुत्वावचोदेव्याःशर्वाख्यातंमहासुराः अमर्षापूरिताजग्मुर्यतःकात्यायनीस्थिता २८ ततःप्रथममेवाग्रेशरशक्त्यृष्टिवृष्टिभिः ववर्षुरुद्धतामर्षास्तांदेवीममरारयः २९

णश्छांदसःउद्धतःप्रकटः अनेनस्त्रीप्रथमतोहंतुमयोग्येतिविवेकराहित्येनरौद्रावेिष्टत्वंसूचितम् २९

३० तस्येति अस्याअग्रतइतिच्छेदः छांदसः संधिः तथाचंडीवत् तदादेव्याशस्य छेदोखट्वांगम् कंकालपंजरम् पट्टिकावाकालीललाटजा कुर्वतीनुतच्छास्त्राभावात् ३१ कमंडल्विति आक्षेपः वीर्यबलम् हततेजसः धावती तस्मियोगेभूतेलट् येनयेनप्रदेशेन ३२ माहेश्वरीति स्पष्टम् ३३ ऐंद्रीति दैत्यदानवयोर्मातृतो-

साचतान्प्रहितान्बाणान्शूलशक्तिपरश्वधान् चिच्छेदलीलयाध्मातर्धनुर्मुक्तैर्महेषुभिः ३० तस्याग्रतस्तथाकालीशूलपातविदारितान् खट्वांगपोथितांश्चान्यान्कुर्वती व्यचरत्तदा ३१ कमंडलुजलाक्षेपहतवीर्यान्हतौजसः ब्रह्माणीचाकरोच्छत्रून्येनयेनस्मधावति ३२ माहेश्वरीत्रिशूलेनतथाचक्रेणवैष्णवी दैत्यान्जघानकौमारीतथाशक्त्यातिकोपना ३३ ऐंद्रीकुलिशपातेनशतशोदैत्यदानवाः पेतुर्विदारिताभूमौरुधिरौघप्रवर्षिणः ३४ तुंडप्रहारविध्वस्तादंष्ट्राग्रक्षतवक्षसः वाराहमूर्त्यान्यपतंश्चक्रेणचविदारिताः ३५

भेदः ऐंन्द्याःकुलिशपातेनेत्यर्थः ३४ तुंडेति वाराहीचासौमूर्तिश्चवाराहमूर्तिस्तयाचक्रेणेत्यनेनवाराह्यासुखमेववराहसदृशंनत्वन्यत् एवंशक्तिमतोवराहस्यापि बोध्यम् ३५

नरवैरिति आजौरणे अंबरमाकाशम् ३६ चंडेति चंडउत्कटः सकोपोवा शिवदूत्यभिदूषिता इतितृतीयासमा
सः प्रापितमूर्च्छासाशिवदूती ३७ इतिपूर्वोक्तैरभ्युपायैः संग्रामसाधनैः दैत्यान्मर्दयंतंमातृगणंदृष्ट्वाने-

नरवैर्विदारितांश्चान्यान्भक्षयंतीमहासुरान् नारसिंहीचचाराजौनादापूर्णदिगंब
रा ३६ चंडाट्टहासैरसुराः शिवदूत्यभिदूषिताः पेतुर्विदारिताभूमौतांश्चखादा-
थसातदा ३७ इतिमातृगणंक्रुद्धंमर्दयंतंमहासुरान् दृष्ट्वाभ्युपायैर्विविधैर्नेशुर्देवा
रिसैनिकाः ३८ पलायनपरान्दृष्ट्वादैत्यान्मातृगणार्दितान् योद्धुमभ्याययौक्रु
द्धोरक्तबीजोमहासुरः ३९ रक्तबिंदुर्यदाभूमौपतत्यस्यशरीरतः समुत्पतति-
मेदिन्यास्तत्प्रमाणोमहासुरः ४०

शुः पलायिता इत्यन्वयः ब्रह्माण्याद्याअष्टमातरः ब्राह्मीमाहे
श्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा वाराहीनारसिंहीचैंद्रीचामुंडामातरःस्मृताइतिडामरतंत्रेनवार्णविधानेउक्ताः ३८
पलायनेति रक्तंबीजंकारणंयस्यसः रक्तबीजः ३९ तदेवाह रक्तेति अस्य रक्तबीजस्यमेदिन्याः मेदिन्यांस्थिले

त्यर्थः ल्यब्लोपे पंचमी ४० सरक्तबीजः ४१ कुलिशेनेति तस्य रक्तबीजस्य ४२ यावंत इति वीर्यं प्रभावः ब
लं शारीरं विक्रमः उत्साहरूपः ४३ तइति समं सह अत्युग्रेति शस्त्रविशेषणम् समस्तं ४४ पुनश्चेति ववाहे

युयुधे स गदापाणिरिंद्रशास्त्या महासुरः ततश्चैंद्री स्ववज्रेण रक्तबीजमताडयत् ४१
कुलिशेनाहतस्याशु बहुसुस्राव शोणितम् समुत्तस्थुस्ततो योधास्तद्रूपास्तत्परा
क्रमाः ४२ यावंतः पतितास्तस्य शरीराद्रक्तबिंदवः तावंतः पुरुषा जातास्तद्वीर्य बल
विक्रमाः ४३ ते चापि युयुधुस्तत्र पुरुषा रक्तसंभवाः समं मातृभिरत्युग्रशस्त्रपाता
तिभीषणम् ४४ पुनश्च वज्रपातेन क्षतमस्य शिरो यदा ववाह रक्तं पुरुषास्ततो
जाताः सहस्रशः ४५ वैष्णवी समरे चैनं चक्रेणाभिजघान ह गदया ताडयामास ऐं
द्री तमसुरेश्वरम् ४६ वैष्णवीचक्रभिन्नस्य रुधिरस्रावसंभवैः सहस्रशो जग-
द्व्याप्तं तत्प्रमाणैर्महासुरैः ४७ ति बहिर्गतावित्यस्य रूपम् ४५ वैष्णवीति ऐन्द्याः शक्तेरितंप
राङ्मुखं स्वसंमुखं प्राप्तं एनं वैष्णवी चक्रेणाभिजघान गदया च ताडयामासेत्यन्वयः ४६ ४७ ६५

शक्त्येति ४८ सचापीति अह्ननदिति छांदसंदितेरपत्यंदैत्यःमहांतोसुराः यस्मादितिनपौनरुक्त्यम् ४९ ५०
तैश्चेति उत्तमंनिरतिशयंसकलंजगदित्यतिशयोक्तिः ५१ तानिति तान्विषण्णान्दृष्ट्वासत्वरात्वरयासहिता

शक्त्याजघानकौमारीवाराहीचतथासिना माहेश्वरीत्रिशूलेनरक्तबीजंमहासुरम्
४८ सचापिगदयादैत्यःसर्वाएवाहनत्पृथक् मातॄःकोपसमाविष्टोरक्तबीजोम-
हासुरः ४९ तस्याहतस्यबहुधाशक्तिशूलादिभिर्भुवि पपातयोवैरक्तौघस्ते
नासन्शतशोऽसुराः ५० तैश्चासुरासृक्संभूतैरसुरैःसकलंजगत् व्याप्तमासी
त्ततोदेवाभयमाजग्मुरुत्तमम् ५१ तान्विषण्णान्सुरान्दृष्ट्वाचंडिकाप्राहसत्वरा
उवाचकालींचामुंडेविस्तीर्णंवदनंकुरु ५२ मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदून्म-
हासुरान् रक्तबिंदोःप्रतीच्छत्वंवक्त्रेणानेनवेगिना ५३

चंडिकासुरान्प्राह यूयमावि
षीदतेतिशेषः ५२ एवंसुरानाश्वास्यविस्तीर्णवदनेरक्तबिंदोरितिजात्यपेक्षयाततोजातान्महासुरान्- ५२
मच्छस्त्रपातसंभूतान्रक्तबिंदूंश्चभूमिमप्राप्तानेवप्रतीच्छगृहाण ५३ ६५ ६६ ६७

किंच पानसमयेत्वद्वक्त्रेसमुत्पन्नान्महासुरान्भक्षयंतीरणेचर एवंप्रकारेणैवदैत्यः क्षयंगमिष्यति ५४ भक्ष्यमाण
इति उत्पत्स्यंतीति अनुदात्तेत्त्वलक्षणंतङोनित्यत्वान्नतङ् ५५ मुखेनेतिशोणितंभूगतमेववि स्तीर्णत्वा द्वदनस्य

भक्षयंतीचररणेत्वदुत्पन्नान्महासुरान् एवमेषःक्षयंदैत्यःक्षीणरक्तोगमिष्यति ५४
भक्ष्यमाणस्त्वयाचोग्रानचोत्पत्स्यंतिचापरे इत्युक्त्वातांततोदेवीशूलेनाभिजघानतम्
५५ मुखेनकालीजगृहेरक्तबीजस्यशोणितम् ततोसावाजघानाथगदयातत्रचंडिका
म् ५६ नचास्यावेदनांचक्रेगदापातोल्पिकामपि तस्याहतस्यदेहात्तुबहुसुस्रावशो
णितम् ५७ यतस्ततस्तद्वक्त्रेणचामुंडासंप्रतीच्छति मुखेसमुद्गतायेस्यारक्तपातान्म
हासुराः ५८ तांश्चखादाथचामुंडापपौतस्यचशोणितम् देवीशूलेनवज्रेणबाणैरसि
भिर्ऋष्टिभिः ५९

असोरक्तबीजः तत्रयुद्धे ५६ नचेति चिदानंदात्मत्वादितिभावः ५७ यतस्ततइति
सर्वतइत्यर्थः अतिविस्तीर्णत्वात् हतस्यउत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि ५८ तांश्चेति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि असिभिरि-
तिक्रियापेक्षंबहुवचनम् ऋष्टिभिरित्यप्येवं ऋष्टिरुभयतोधारोऽसिः ५९

सं॰टी॰ जघानेति शस्त्रसंघैः समूहैः समाहतइतितृतीयातत्पुरुषः ६० नीरक्तश्चेति कातर्यात् निःशेषरुधिरत्वात्नीरक्त- अ॰
५३ श्चसन् मातृगणोब्रह्माण्यादिसमूहोननर्तेत्यर्थः ६१ ६२ इतिशिवभट्टकृत॰ अष्टमोऽध्यायः ८ राजोवाच ९

जघानरक्तबीजंतंचामुंडाऽऽकृष्टशोणितम् सपपातमहीपृष्ठेशस्त्रसंघसमाहतः ६० नीर
क्तश्चमहीपालरक्तबीजोमहासुरः ततस्तेहर्षमतुलमवापुस्त्रिदशानृप ६१ तेषांमातृगण
स्तस्मिन्ननर्त्तासृङ्मदोद्धतः ६२ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे॰देवीमाहात्म्येरक्तबीजवधो
नाम अष्टमोऽध्यायः ८ राजोवाच विचित्रमिदमाख्यातंभगवन्भवतामम
देव्याश्चरितमाहात्म्यंरक्तबीजवधाश्रितम् १ भूयश्चेच्छाम्यहंश्रोतुंरक्तबीजेनिपातिते
चकारशुंभोयत्कर्मनिशुंभश्चातिकोपनः २ ऋषिरुवाच चकारकोपमतुलंरक्तबीजे
निपातितेशुंभासुरोनिशुंभश्चहतेष्वन्येषुचाहवे ३ ६५ ६८ ६७

विचित्रमिति राजास्फुरथः चरितंकर्ममाहात्म्यंप्रभावः समाहारद्वंद्वः आश्रितंजनकं १ २ ऋषि ५३
रुवाच चकारेति आहवेरणे ३ ६५ ६६ ६७ ६७

हन्यमानमिति ३ उद्वहन् धारयन् ४ संदष्टौष्ठपुटाः दंताभ्यामंतः संधृतौष्ठाः तथासति पुटाकारताभवति ५
६ ततइति देव्याइति सहार्थे तृतीया ७ चिच्छेदेति ताभ्यामस्तान्क्षिप्तानित्यन्वयः ८ ९ ताडितइति

हन्यमानंमहासैन्यंविलोक्यामर्षमुद्वहन् अभ्यधावन्निशुंभोथमुख्ययासुरसेनया
४ तस्याग्रतस्तथापृष्ठेपार्श्वयोश्चमहासुराः संदष्टौष्ठपुटाःक्रुद्धाहंतुंदेवीमुपाययुः ५
आजगाममहावीर्यःशुंभोपिस्वबलैर्वृतः निहंतुंचंडिकांकोपात्कृत्वायुद्धंतुमातृभिः ६
ततोयुद्धमतीवासीद्देव्याशुंभनिशुंभयोः शरवर्षमतीवोग्रंमेघयोरिववर्षतोः ७ चि
च्छेदास्तांच्छरांस्ताभ्यांचंडिकास्वशरोत्करैः ताडयामासचांगेषुशस्त्रौघैरसुरेश्व
रौ ८ निशुंभोनिशितंखड्गंचर्मचादायसुप्रभम् अताडयन्मूर्ध्निसिंहंदेव्यावाहनमुत्त
मम् ९ ताडितेवाहनेदेवीक्षुरप्रेणासिमुत्तमम् निशुंभस्याशुचिच्छेदचर्मचाप्य
ष्टचंद्रकम् १० छ छ छ छ छ

क्षुरविशेषः चर्मबालकं अष्टसंख्याकरलादिघटितंचंद्राकारसहितम् १० छ छ छ

छिन्नेइति शक्तिक्षेपोदेवींप्रति अभिमुखागतांतांदेवीचिच्छेदेत्यर्थः ११ कोपेति जग्राहग्रहणपूर्वकंप्रक्षेपं-
त्रग्रहिः आयांतंतच्छूलं १२ आविध्यभ्रामयित्वादेव्याकर्त्रीत्रिशूलेनकरणेनसापिगदाभिन्नाभस्मत्वमाग-

छिन्नेचर्मणिखड्गेचशक्तिंचिक्षेपसोऽसुरः तामप्यस्यद्विधाचक्रेचक्रेणाभिमुखा
गताम् ११ कोपाध्मातोनिशुंभोथशूलंजग्राहदानवः आयांतंमुष्टिपातेनदेवीतच्चा
प्यचूर्णयत् १२ आविध्याथगदांसोपिचिक्षेपचंडिकांप्रति सापिदेव्यात्रिशूलेनभिन्ना
भस्मत्वमागता १३ ततःपरशुहस्तंतमायांतंदैत्यपुंगवम् आहत्यदेवीबाणौघैर
पातयत्भूतले १४ तस्मिन्निपतितेभूमौनिशुंभेभीमविक्रमे भ्रातर्यतीवसंक्रुद्धः-
प्रययौयोद्धुमंबिकाम् १५ ६२ ६२ ६२ ६२ ६२

ता आपातिताच अंतर्भाविण्यर्थात्तः १३ पुंगवंश्रेष्ठं अत्रनिशुंभस्यमूर्छासंपादनेनपातन
मू १४ तस्मिन्निति प्रययौ शुंभइतिशेषः १५ ६२ ६२ ६२ ६२ ६२

सङ्गति यथासामुद्रिक प्रकारेणात्युच्चैर्भुजैर्नभोव्याप्यबभावित्यर्थः १६ आयांतमागच्छंतम् १७ स्वनेनचेति
चेनशंखज्याशब्दयोः समुच्चयः वधोनाशः विधायिनेतिस्वनविशेषणम् १८ उपदिशः सामान्यदिगाक्षेपोपदिक्

सरथस्थस्तथात्युच्चैर्गृहीतपरमायुधैः भुजैरष्टाभिरतुलैर्व्याप्याशेषंबभौनभः १६
तमायांतंसमालोक्यदेवीशंखमवादयत् ज्याशब्दंचापिधनुषश्चकारातीवदुःसहम्
१७ पूरयामासककुभोनिजघंटास्वनेनच समस्तदैत्यसैन्यानांतेजोवधविधायिना
१८ ततःसिंहोमहानादैस्त्याजितेभमहामदैः पूरयामासगगनंगांतथोपदिशोदश
१९ ततःकालीसमुत्पत्यगगनंक्ष्मामताडयत् कराभ्यांतन्निनादेनप्राक्स्वनास्ते-
तिरोहिताः २० अट्टाट्टहासमशिवंशिवदूतीचकारह तैःशब्दैरसुरास्त्रेसुःशंभःको
पंपरंययौ २१ दुरात्मंस्तिष्ठतिष्ठेतिव्याजहाराम्बिकायदा तदाजयेत्यभिहितंदेवैरा
काशसंस्थितैः २२

त्वंपूर्वादीनांदशानांतदाहदशेति १९ समुत्पत्यउत्प्लुत्यपुनरवतीर्यपृथ्वीं २० अट्टाट्टहा-
संशकंध्वादित्वात्पररूपम् अशिवंरिपूणांभयदम् २१ आकाशेसंस्थितैः देवैःदानवसंग्रामदर्शनायतत्रस्थितैः २२

महोल्कयेति महाज्वालावत्याशक्त्येत्यर्थकं यद्वा तन्नामकशक्त्येत्यर्थकं २३ सिंहेति उत्तरार्द्धस्यतथापीत्यादि निर्घातनिःस्वनः उत्पातध्वनिः जितवानित्यस्यशुंभनादमितिशेषः २४ शुंभेति अनेनदेवीशुंभयोः समयु-

शुंभेनागत्ययाशक्तिर्मुक्ताज्वालातिभीषणा आयांतीवन्हिकूटाभासानिरस्तामहोल्कया २३ सिंहनादेनशुंभस्यव्याप्तंलोकत्रयांतरम् निर्घातनिःस्वनोघोरोजितवानवनीपते २४ शुंभमुक्तांच्छरान्देवीशुंभस्तत्प्रहितांच्छरान् चिच्छेदस्वशरैरुग्रैः शतशोथसहस्रशः २५ ततःसाचंडिकाक्रुद्धाशूलेनाभिजघानतम् सतदाभिहतोभूमौमूर्च्छितोनिपपातह २६ ततोनिशुंभःसंप्राप्यचेतनामात्तकार्मुकः आजघानशरैर्देवींकालींकेसरिणंतथा २७ पुनश्चकृत्वाबाहूनामयुतंदनुजेश्वरः चक्रायुधेनदितिजश्छादयामासचंडिकाम् २८

द्धमुक्तम् २५ ततइति अभिहतः समंतादुतोभिहतः २६ ततइति शुंभमूर्च्छानंतरंनिशुंभोयः पूर्वमूर्च्छितः आत्तंगृहीतम् २७ पुनरीति दनोः पुत्रोपिदितिजसमानशी- ५५

ललाट्टितिजः २८ ततइति दुर्गेसंकटेआर्तेः पीडायाः नाशिनीतिणिनिप्रत्ययः २९ ततइतिदैत्यसेनयास
मावृतः ३० ३१ शूलेति समायांतम् संमुखमायांतम् वेगाविद्धेनवेगाक्षिप्तेन ३२ ३३ स्वनवदि

ततोभगवतीक्रुद्धादुर्गादुर्गार्तिनाशिनी चिच्छेदतानिचक्राणिस्वशरैःसायकांश्चता
न् २९ ततोनिशुंभोवेगेनगदामादायचंडिकाम् अभ्यधावतवैहंतुंदैत्यसेनासमावृतः
३० तस्यापततएवाशुगदांचिच्छेदचंडिका खड्गेनशितधारेणसचशूलंसमाददे
३१ शूलहस्तंसमायांतंनिशुंभममरार्दनम् हृदिविव्याधशूलेनवेगाविद्धेनचंडिका
३२ भिन्नस्यतस्यशूलेनहृदयान्निःसृतोपरः महाबलोमहावीर्यस्तिष्ठेतिपुरुषोवद
न् ३३ तस्यनिष्क्रामतोदेवीप्रहस्यस्वनवत्ततः शिरश्चिच्छेदखड्गेनततोसावपतद्भुवि
३४ ततःसिंहश्चखादोग्रदंष्ट्राक्षुण्णशिरोधरान् असुरांस्तांस्तदाकालीशिवदूती
तथापरान् ३५

तिप्रहस्येत्यस्यविशेषणम् ३४ ततइति उग्रमिति
क्रियाविशेषणम् कालीशिवदूतीचचखादेत्सन्वयः ३५ ५ ५ ५ ५

निराकृताः ध्वस्ताः मंत्रोत्र प्रणवः ३६ ३७ खंडंखंडं खंड प्रकाराः खंडस्य खंडावायस्यांक्रियायांतथाकृ- अ॰
ताः आद्येप्रकारे गुणवचनस्येतिद्विःत्वम् वज्रेणचखंडंखंडंकृत्वाइत्येव ३८ विनेशुः मृताः नष्टाः पलायिताः ३९ १०

कौमारीशक्तिनिर्भिन्नाःकेचिन्नेशुर्महासुराः ब्रह्माणीमंत्रपूतेनतोयेनान्येनिराकृताः ३६
माहेश्वरीत्रिशूलेनभिन्नाःपेतुस्तथापरे वाराहीतुंडघातेनकेचिच्चूर्णीकृताभुवि ३७
खंडंखंडंचचक्रेणवैष्णव्यादानवाःकृताः वज्रेणचैंद्रीहस्ताग्रविमुक्तेनतथापरे ३८
केचिद्विनेशुरसुराःकेचिन्नष्टामहाहवात् भक्षिताश्चापरेकालीशिवदूतीमृगाधिपैः ३९
इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेदेवीमाहात्म्येनिशुंभवधोनामनवमोऽध्यायः ९ ऋषिरुवा
च निशुंभंनिहतंदृष्ट्वाभ्रातरंप्राणसंमितम् हन्यमानंबलंचैवशुंभःक्रुद्धोब्रवीद्वचः १
बलावलेपाद्दुष्टेत्वंमादुर्गेगर्वमावह अन्यासांबलमाश्रित्ययुद्ध्यसेयातिमानिनी २ ६२

५६

इतिश्रीशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्यानेनवमोऽध्यायः ९ ऋषिरुवाच निशुंभमिति १ बलेति

बलगर्वेणदुर्विनीतेदुर्गेमागर्वमावह यात्वमतिमानिनीसती अन्यासांबलमाश्रित्ययुद्धसेइत्यन्वयः २ देव्युवाच-एकैवेति एकस्वगतसजातीयभेदहीनापरमात्मस्वरूपत्वात् अपरान्याममसहायभूताद्वितीयाकास्तिनकापीत्यर्थः

देव्युवाच एकैवाहंजगत्यत्रद्वितीयाकाममापरा पश्यैतादुष्टमय्येवविशंत्योमद्विभूतयः ३ ततःसमस्तास्तादेव्योब्रह्माणीप्रमुखालयम् तस्यादेव्यास्तनौजग्मुरेकैवासीत्तदांबिका ४ देव्युवाच अहंविभूत्याबहुभिरिहरूपैर्यदास्थिता तत्संहृतंमयैकैवतिष्ठाम्याजौस्थिरोभव ५ ऋषिरुवाच ततःप्रववृतेयुद्धंदेव्याःशुंभस्यचोभयोः पश्यतांसर्वदेवानामसुराणांचदारुणम् ६ शरवर्षैःशितैःशस्त्रैस्तथास्त्रैश्चैवदारुणैः तयोर्युद्धमभूद्भूयःसर्वलोकभयंकरम् ७

अनुभूयमानस्तुभेदोनवास्तवइत्याह पश्येति वाक्यार्थस्यकर्मत्वंमद्विभूतयइत्यनेनभेदंनिरस्यति ३ ततइति तनौशरीरेलयं अपृथक्भावं अनेनब्रह्मादिभ्यःआविर्भूतानामप्यत्रलयदर्शनेनसमस्तोपादानत्वमस्याएवेतिदर्शयति तच्चमूलशक्त्यभेदादित्युक्तम् ४ देव्युवाच अहमिति अहंविभूत्यैश्वर्येणबहुभिःरूपैःय दहत्वमास्थितातद्बहुत्वंमयासंहृततस्मादहमेकैवतिष्ठामित्यमपिरणेस्थिरोभवेत्यर्थः अनेनापितदेवदृढीकृतम् ५ ततइति पश्यतामित्यनादरेषष्ठी ६ भूयः महत् ७

८ उग्रंचतत् हुंकारोच्चारणंचतदादिभूतंयेषामस्त्राणां ९ ततस्तस्मात्कुपिताधनुः इषुभिःसह १० छिन्ने इति त-
थातेनप्रकारेणछिन्ने धनुषीत्यन्वयः ११ ततइति चर्मन्वेति चेनाश्वसारथ्योः समुच्चयः १२ १३ तदाह हताश्वइ

दिव्यान्यस्त्राणिशतशोमुमुचेयान्यथांबिका बभंजतानिदैत्येंद्रस्तत्प्रतीघातकर्तृभिः
८ मुक्तानितेनचास्त्राणिदिव्यानिपरमेश्वरी बभंजलीलयैवोग्रहुंकारोच्चारणादि-
भिः ९ ततःशरशतैर्देवीमाच्छादयतसोऽसुरः सापितत्कुपितादेवी धनुश्चिच्छेदचे
षुभिः १० छिन्ने धनुषिदैत्येंद्रस्तथाशक्तिमथाददे चिच्छेददेवीचक्रेणतामप्यस्यकर
स्थिताम् ११ ततःखड्गमुपादायशतचंद्रंचभानुमत् अभ्यधावततांदेवींदैत्यानामधि
पेश्वरः १२ तस्यापततएवाशुखड्गंचिच्छेदचंडिका धनुर्मुक्तैःशितैर्बाणैश्चर्मचार्क
करामलम् १३ हताश्वःसतदादैत्यश्छिन्नधन्वाविसारथिः जग्राहमुद्गरंघोरमंबिका
निधनोद्यतः १४

ति १४ ६२ ६२ ६२ ६२ ६२ ६२

१५ समुष्टिमिति देव्याः हृदयेइत्यन्वयः तलंप्रसृतंचपेटः १६ १७ उच्चैर्गगनंइत्यन्वयः आस्थितः आश्रितवान् निराधारास्वप्रयत्नेतरपाताभावहेतुहीनातेनशंभेन १८ नियुद्धंबाहुयुद्धंतद्विशेषणम् प्रथममितिमु

च्चिच्छेदापततस्तस्यमुद्गरंनिशितैःशरैः तथापिसोभ्यधावत्तांमुष्टिमुद्यम्यवेगवान्
१५ समुष्टिंपातयामासहृदयेदैत्यपुंगवः देव्यास्तंचापिसादेवीतलेनोरस्यताडयत्
१६ तलप्रहाराभिहतोनिपपातमहीतले सदैत्यराजःसहसापुनरेवततोत्थितः १७
उत्पत्यचप्रगृह्योच्चैर्देवींगगनमास्थितः तत्रापिसानिराधारायुयुधेतेनचंडिका १८
नियुद्धंखेतदादैत्यश्चंडिकाचपरस्परम् चक्रतुःप्रथमंसिद्धमुनिविस्मयकारकम् १९
ततोनियुद्धंसुचिरंकृत्वातेनांबिकासह उत्पात्यभ्रामयामासचिक्षेपधरणीतले २०
संक्षिप्तोधरणींप्राप्यमुष्टिमुद्यम्यवेगतः अभ्यधावतदुष्टात्माचंडिकानिधनेच्छया २१

स्यार्थकं सिद्धाः देवयोनिविशेषाःमुनयोऋषयः १९ उत्पात्यकंदुकवदुपरिक्षिप्त्वापतनसमयेचरणमुद्धृत्यभ्रामयामास धरणीतलेचिक्षेपचेत्यर्थः २० २१

२२ २३ उत्पातेति उत्पातसूचकामेघाः शंभादेवा शंभेच उल्कादिव्यतेजाप्राक् शंभवधात् तथानद्यस्सरितोमा
र्गवाहिन्यः नपूर्ववदुत्पथगामिन्यः आसन् तत्रशुंभे २४ २५ २६ पुण्याः अनुकूलाः २७ जज्वलुरि

तमायांतंततोदेवीसर्वदैत्यजनेश्वरम् जगत्यांपातयामाससभित्वाशूलेनवक्षसि २२
सगतासुः पपातोर्व्यांदेवीशूलाग्रविक्षतः चालयन्सकलांपृथ्वींसाब्धिद्वीपांसपर्वताम्
२३ उत्पातमेघाःसोल्काये प्रागासंस्तेशमंययुः सरितोमार्गवाहिन्यस्तथासंस्तत्रपातिते
२४ ततः प्रसन्नमखिलंहतेतस्मिन्दुरात्मनि जगत्स्वास्थ्यमतीवाप निर्मलंचाभवन्नभः
२५ ततोदेवगणाःसर्वेहर्षनिर्भरमानसाः बभूवुर्निहतेतस्मिन् गंधर्वाललितंजगुः २६
अवादयंस्तथैवान्येननृतुश्चाप्सरोगणाः ववुः पुण्यास्तथावाताःसुप्रभोभूद्दिवाकरः
२७ जज्वलुश्चाग्नयःशांताःशांतादिग्जनितस्वनाः २८

ति अग्नयः आहवनीयादयः शांताः सौ-
म्याः संतोजज्वलुः शांताः दिक्षुजनिताः स्वनाः उत्पातसूचकस्फुरणादिशब्दायेषांते २८ ६९ ६९

इतिशिव० नागोजीभट्टकृते दशमोऽध्यायः १० ऋषिरुवाच देव्येति तत्रयुद्धेवह्निपुरोगमाः वह्निमुख्याः का
त्यायनी मित्यनेन परस्परमासामैक्यंसूचयति इष्टस्यशक्रभादिवधस्यलाभात्प्रासेः नुमागमः विकाशीनि विकस्व-

इतिश्रीमार्कण्डेयपुराणेशुंभवधोनामदशमोऽध्यायः १० ऋषिरुवाच देव्याहतेतत्रमहा
सुरेंद्रे सेंद्राः सुरावह्निपुरोगमास्ताम् कात्यायनींतुष्टुवुरिष्टलाभाद्विकाशिवक्त्रास्तु
विकाशिताशाः १ देविप्रपन्नार्तिहरे प्रसीदप्रसीद मातर्जगतोखिलस्य प्रसीदविश्वे
श्वरिपाहिविश्वंत्वमीश्वरीदेविचराचरस्य २ आधारभूता जगतस्त्वमेकामहीस्वरू
पेणयतः स्थितासि अपांस्वरूपस्थितयात्वयैतदाप्यायतेकृत्स्नमलंघ्यवीर्ये ३
त्वंवैष्णवीशक्तिरनंतवीर्याविश्वस्यबीजंपरमासिमाया संमोहितंदेविसमस्तमेतत्त्वं
वैप्रसन्नाभुविमुक्तिहेतुः ४

शाणिवक्त्राणियेषांतेतु पादपूरणे विकाशिताः आशाः यैः १ देवीति
प्रपन्नाभक्ताः आदरेप्रसीदेतीद्विरुक्तिः चराचरस्यमध्येत्वमीश्वरीस्वतंत्राइतरत्सर्वंत्वत्परतंत्रमितिभावः २ आ
धारभूतेति तत्रहेतुः महीस्वरूपेणेतिस्थितिः अपांस्वरूपस्थितया अवभिन्नस्वरूपेणेतिस्थितयागमकत्वात्समासः

आप्यायतेप्यायीत्यतः कर्मणीयकौ अनेनोक्तलक्षणेन सर्वात्म्यं विवक्षितम् ३ त्वमिति आद्यपादे पालनशक्तिम-
त्वं द्वितीये कारणशक्तिस्त्वं माया अविद्या त्वयैवैतत्सं मोहितं संसारगर्ते पातितम् तर्हि मोक्षो नास्त्येवेत्यत आह
त्वंप्रसन्नाकृतप्रसादा वैप्रसिद्धम् भुवि जगति मुक्तिहेतुः ४ विद्या इति अंगानि ६ वेदाश्चत्वारो ४ मीमांस ११ न्याय
विस्तरः १२ पुराणं १३ धर्मशास्त्रंच १५ विद्यात्येताश्चतुर्दश आयुर्वेद धनुर्वेदगंधर्वार्थशास्त्रैः सहाष्टादशभे

विद्याः समस्तास्तवदेवि भेदाः स्त्रियः समस्ताः सकलाजगत्सु त्वयैकया पूरितमंबयैत
त्कातेस्तुतिः स्तव्यपरापरोक्तिः ५ सर्वभूतायदादेवी स्वर्गमुक्तिप्रदायिनी त्वंस्तुतास्तु-
तयेकावाभवंतुपरमोक्तयः ६

दाः अंशाः सकलाश्चतुः षष्टिकलोपेनाः पातिव्रत्यसौंदर्यता
रुण्याद्युपेताः समस्ताः स्त्रियोपितवांशाः त्वयैकयेनत्पूरितम् अंतर्बहिश्च व्याप्तम् एवंच त्वत्तः पृ-
थग्भूतस्याभावात् अतस्ते स्तुत्येविषयेपरापरा गौणी मुख्या च यथा उक्तिस्तद्रूपा स्तुतिः कातेइत्यर्थः यद्वा उक्ति
रूपा त्वमेवातः कातेस्तुतिः ५ पुनरपिस्तुतेरघटनामाह सर्वेति सर्वभूता विश्वात्मिका देवी द्योतनशीला स्वर्ग-
मुक्त्योः प्रकर्षेण दात्रीति यदा त्वं स्तुता तदा वास्तुतये परमा अधिका उक्तयः का भवंतु न का अपीत्यर्थः

तथाप्युपगम्याप्याह सर्वस्येति बुद्धिर्निश्चयात्मकं ज्ञानंतद्द्वारैवस्वर्गापवर्गदात्वं नारायणस्य विष्णोः शक्तिः नारा-
यणीत्तत्संबोधनेशब्दसत्वप्रधानावैष्णवीत्वमितिध्वन्यते तेवुभ्यं यद्वानार स्य जीवसमूहस्याय तीस्थानभूतात-
द्रूपातत्साधनं ७ कलेति कलेति त्रिंशत्काष्ठाःअष्टादशनिमेषाः काष्ठा आदिनाक्षणमुहूर्तादयः परिणामोजना

सर्वस्यबुद्धिरूपेणजनस्यहृदिसंस्थिते स्वर्गापवर्गदेदेविनारायणिनमोस्तुते ७ कला
काष्ठादिरूपेणपरिणामप्रदायिनी विश्वस्योपरतौशक्ते नारायणिनमोस्तुते ८ सर्वमंग-
लमांगल्येशिवेसर्वार्थसाधिके शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोस्तुते ९ सृष्टिस्थितिवि
नाशानांशक्तिभूतेसनातनि गुणाश्रयेगुणमयेनारायणिनमोस्तुते १०

नामवस्थाविशेषः

तेनाःखंडकालरूपत्वं तदेवपुनराह विश्वस्योपरतौनाशेशक्तिर्नाशक्तिमतीत्यर्थः कालस्यैवजगद्भक्षक
त्वात् ८ सर्वेति सर्वमंगलानांमंगलरूपेशिवेकल्याणकर्त्रि शरण्येशरणार्हे त्र्यंबकेत्रिनेत्रे गौरिगौरवर्णे अने
नशैवीत्वमस्याः ध्वनितम् ९ सृष्टीति आद्यार्धेनब्रह्मादीनांसृष्ट्यादिशक्तिः त्वमेवेत्युक्तम् सनातनिनित्ये-

सं॰टी॰ गुणानांमहदादीनांआश्रयभूतेअगुणमये अविद्यामानगुणकृतविकारे १० शरणेति दीनाःसर्गादिकदुःखभा अ॰
६० जः आर्ताः तस्करादिपीडिताः परायणस्तत्परः तदुपपादकमार्तिहरेइतिनियतःआर्तेःपीडयाःइंत्रीत्यर्थः ११ ११
हंसेति हंसयुक्तविमानस्थितेब्रह्माणीरूपधारिकेकुशंजलंतस्यायंकोशः कमंडलुः तदंभसःक्षुरिकेसेचिके १२

शरणागतदीनार्तपरित्राणपरायणे सर्वस्यार्तिहरेदेविनारायणिनमोस्तुते ११ हंस
युक्तविमानस्थेब्रह्माणीरूपधारिणि कोशांभःक्षरिकेदेविनारायणिनमोस्तुते १२ त्रि
शूलचंद्राहिधरेमहावृषभवाहिनि माहेश्वरीस्वरूपेणनारायणिनमोस्तुते १३ मयूरकु
क्कुटवृतेमहाशक्तिधरेनघे कौमारीरूपसंस्थानेनारायणिनमोस्तुते १४

त्रिशूलेतिमाहेश्वरीस्वरूपेणेतिपूर्वार्द्धेनान्वयि १३ मयूरेति मयूरकुक्कुटं तल्पिच्छंतेनवृतेकुक्कुटःकुकुभेपि
ध्वजेनशिखिबर्हाणामुछितेनसमावृतेतिहरिवंशोक्तेः अनघे अघरहितेकुमारशक्तिरिवरूपंसंस्थाने अ॰ ६०
वयवसन्निवेशाश्रयस्याः १४ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९

शंखेति शंखादीनिगृहीतानिपरमायुधानियया १५ १६ नृसिंहेति त्रैलोक्यत्राणायसम्यक्हितेलोपः १७ महावज्रे महत् वज्रंयस्याः १८ शिवेति हतं दैत्यानां महाबलंययासा १९ २० हेलक्ष्मीः

शंखचक्रगदाशार्ङ्गगृहीतपरमायुधे प्रसीदवैष्णवीरूपे नारायणिनमोस्तुते १५
गृहीतोग्रमहाचक्रे दंष्ट्रोद्धृतवसुंधरे वराहरूपिणिशिवे नारायणिनमोस्तुते १६
नृसिंहरूपेणोग्रेणहंतुंदैत्यान्कृतोद्यमे त्रैलोक्यत्राणसहितेनारायणिनमोस्तुते १७ किरीटिनिमहावज्रेसहस्रनयनोज्ज्वले वृत्रप्राणहरेचैंद्रिनारायणिनमोस्तुते १८ शिवदूतीस्वरूपेणहतदैत्यमहाबले घोररूपेमहारावेनारायणिनमोस्तुते १९ दंष्ट्राकरालवदने शिरोमालाविभूषणे चामुंडेमुंडमथनेनारायणिनमोस्तुते २० लक्ष्मीलज्जेमहाविद्ये श्रद्धेपुष्टिस्वधेध्रुवे महारात्रिमहामायेनारायणिनमोस्तुते २१

महाविद्या उपनिषत् श्रद्धा आस्तिक्य बुद्धिः पुष्टि सहित स्वधेमहती अविद्या सर्वावरणसमर्था महामोहःतद्रूपे २१ ६५ ६५

स॰टी॰ मेधेइति मेधाधारणावती बुद्धिः सरस्वती वाग्देवता वरेश्रेष्ठेभूति सत्वप्रधाने छांदसोगुणाभावः अ अ॰
६१ नेन सात्विकीत्वम् बभ्रूरजोगुणः तद्युक्ते तामसि तमोगुणयुक्ते इदं मूलशक्त्यपि प्रासिणनियतिरू ११
ष्टं तद्रूपेईशेसमर्थे २२ सर्वेति देवीत्यस्यद्विरुक्तिः प्रसादनेत्राहीत्यार्षम् २३ सर्वभूतेभ्यः सर्व-

मेधेसरस्वतिवरेभूतिबाभ्रवितामसि नियतेत्वंप्रसीदेशेनारायणिनमोस्तुते
२२ सर्वस्वरूपेसर्वेशेसर्वशक्तिसमन्विते भयेभ्यस्त्राहिनोदेविदुर्गेदेविनमो-
स्तुते २३ एतत्तेवदनंसौम्यंलोचनत्रयभूषितम् पातुनःसर्वभूतेभ्यः कात्यायनि
नमोस्तुते २४ ज्वालाकरालमत्युग्रमशेषासुरसूदनम् त्रिशूलंपातुनोभीतेर्भ
द्रकालिनमोस्तुते २५ हिनस्तिदैत्यतेजांसिस्वनेनापूर्ययाजगत् साघंटापातु
नोदेविपापेभ्योनःसुतानिव २६

भूतविकारेभ्यः प्राणिभ्यश्चकात्यायनी तदाश्रमभावे
२४ ज्वालेति नोस्मान्भीतेर्भयात् २५ हिनस्तीति अतः प्राणिमातावासुतानिवनोस्मान्पापे- ६१
भ्यः पालित्यर्थः अतितेः पचाद्यच् २६ ६७ ६७ ६७ ६७ ६७

असृकरेति चर्चितोलिप्तः करंहस्तंउज्ज्वलयति करैः किरणै रुज्ज्वलोवा २७ रोगानिति अभीष्टान् अपह्नु सील्याकृष्यतइतियत् इष्टवियोगलक्षणाविपत्तिः यतस्त्वामाश्रिता अन्येषामाश्रयतांप्रयांति २८ एत दितिकदनंनाशः धर्मद्विषोसुराः अद्यअधुना आत्ममूर्तिमेवअनेकैः रूपैः ब्रह्मण्यादिकाल्यादिलक्षणैः

असृग्रासृग्वसापंकचर्चितस्तेकरोज्ज्वलः शुभायखड्गोभवतुचंडिकेत्वांनताव-
यम् २७ रोगानशेषानपहंसितुष्टारुष्टातुकामान्सकलानभीष्टान् त्वामाश्रिता
नांनविपन्नराणांत्वामाश्रिताह्याश्रयतांप्रयांति २८ एतत्कृतंयत्कदनंत्वयाद्य
धर्मद्विषांदेविमहासुराणाम् रूपैरनेकैर्बहुधात्ममूर्तिंकृत्वांबिकेतत्प्रकरोतिका
न्या २९ विद्यासुशास्त्रेषुविवेकदीपेष्वाद्येषुवाक्येषुचकात्वदन्या ममत्वगर्तेति-
महांधकारेविभ्रामयत्येतदतीवविश्वम् ३०

अपेदेत्तृतीया बहुधाबहुप्रकाराअन्यात्वदि तराकानकापीत्यर्थः २९ विद्यास्विति विद्यासुज्ञानेषुउपायभूतानियानि शास्त्रादीनि तेषुमन्वाद्युक्तेषुवि वेकदीपेषुउपनिषत्सु आद्येषुवाक्येषु कर्मकांडपरवेदवाक्येषुच सत्स्वेवं ममत्वगर्ते तदाश्रये महांधकारेसं

सन्दी॰ सारे एतद्विश्वं त्वदन्याका अतीवविभ्यामयस्तिनकापीत्यर्थः ३० रक्षांसीति नागाः सर्पाः अत्रयत्रेत्यनु अ॰
६२ वृष्यतेदस्यवः चोराः दावोवनम् तथाब्धिमध्येयत्रौर्वाग्न्यादयः तत्रत्वमेवव्यापकत्वात्स्थिताविश्वंप ११
रिपासीत्यन्वयः ३१ यतस्त्वंविश्वेश्वरीअतोविश्वंपरिपासि यतःत्वंविश्वात्मिका अतस्त्वंतद्धारयसि

रक्षांसियत्रोग्रविषाश्चनागायत्रारयोदस्युबलानियत्र दावानलोयत्रतथाब्धिमध्ये
तत्रस्थितात्वंपरिपासिविश्वम् ३१ विश्वेश्वरीत्वंपरिपासिविश्वंविश्वात्मिकाधारयसी
तिविश्वं विश्वेशवंद्याभवतीभवंतिविश्वाश्रयायेत्वयिभक्तिनम्राः ३२ देविप्रसीद
परिपालयनोरिभीतेर्नित्यंयथासुरवधादधुनैवसद्यः पापानिसर्वजगतांशमनं
नयाशुउत्पातपाकजनितांश्चमहोपसर्गान् ३३

यतोभवतीविश्वेशानांइंद्रब्रह्मा-
दीनामपिस्तुत्या अतस्त्वयिभक्तिनम्रायेते विश्वाश्रया भवंति ३२ देवीति हेदेविनोऽस्मान् सद्यः क्ष ६२
णमात्रेणशत्रुभीतेःपालययथाधुनैवसम्प्रत्येवासुरवधात् पालितवत्यसि तथेत्यर्थः सर्वजगतांपा

पानि आशुशीघ्रंप्रशमंनयउत्सातानांपाकःफलदानकालस्तेनजनितान्महोपसर्गान्मार्यादींश्चप्रशमंनये
ति ३३ प्रणतानामितिईड्येस्तव्ये ३४ देव्युवाच वरदेति यंवरम् अभीप्सितार्थं वृणुध्वंप्रार्थयध्वं ३५

प्रणतानांप्रसीदत्वंदेविविश्वार्तिहारिणि त्रैलोक्यवासिनामीड्येलोकानांवर-
दाभव ३४ देव्युवाच वरदाहंसुरगणावरंयंमनसेच्छथ तंवृणुध्वंप्र-
यच्छामिजगतामुपकारकम् ३५ देवाऊचुः सर्वाबाधाप्रशमनंत्रैलो-
क्यस्याखिलेश्वरि एवमेवत्वयाकार्यमस्मद्वैरिविनाशनम् ३६ देव्युवाच
वैवस्वतेंतरेप्राप्तेअष्टाविंशतिमेयुगे शुंभोनिशुंभश्चैवान्यावुत्पत्स्येते-
महासुरौ ३७ नंदगोपगृहेजातायशोदागर्भसंभवा ततस्तौनाशयिष्यामिविं-
ध्याचलनिवासिनी ३८

देवाऊचुःसर्वाबाधेति सर्वाचासौबाधाचेत्यर्थः इदंवैरिविनाशनस्यवि-
शेषणम् एवमेवशुंभादिनाशनवद्देव ३६ देव्युवाच वैवस्वतइति अंतरेमन्वंतरे अष्टाविंशतिमे अष्टा-
विंशतिसंख्याकेयोमडागमश्छांदसः युगेचतुर्युगेतत्रकलिद्वापारसंधावनयोरुत्पत्तिः ३७ नंदेति नंदगो

स॰टी॰ ६२ पस्य एषामहालक्ष्म्यंशभूता नंदाभगवती नामयाभविष्यतिनंदजा कनकोत्तमकांतिः साकुकांतिकनकांब- अ॰
रा कमलांकुशपाशाब्जैरलंकृतचतुर्भुजा इंदिराकमलालक्ष्मीः साश्रीरुक्मांबुजासनेति रहस्योक्तेः ३८ ११
पुनरपीति इयमपिद्वापरेऽतीते तत्रैवचतुर्युगेऽवतीर्णे त्याहुः वैप्रचित्तान् विप्रचित्तिवंशीयान् ३९ ४०

पुनरप्यतिरौद्रेणरूपेणपृथिवीतले अवतीर्यहनिष्यामि वैप्रचित्तांश्चदानवान्
३९ भक्षयंत्याश्चतानुग्रान्वैप्रचित्तान्महासुरान् रक्तादंताभविष्यंति दाडिमी
कुसुमोपमाः ४० ततोमांदेवताः स्वर्गेमर्त्यलोकेचमानवाः स्तुवंतोव्याहरिष्यंति
सततरक्तदंतिकाम् ४१ भूयश्चशतवार्षिक्यामनावृष्ट्यामनंभसि मुनिभिःसं
स्मृताभूमौसंभविष्याम्ययोनिजा ४२

ततइति एषारक्तदंतिका काल्यंशभूता अत्र
दंते त्युपलक्षणम् केशायुधसर्वावयवेषुरक्तत्वमस्या अतएवास्यारक्तचामुंडात्वेन व्यवहारः अत्रसर्व ६२
त्राहमितिनिर्देशः परस्परमपिशक्तीनां अभेदाभिप्रायेण ४१ भूयश्चेति अनंभसिकूप्यादिजलशून्या

यामपीत्यर्थः अयोनिजायथेदानीं पार्वतीदेहाविर्भावएवमपिन्चेत्यर्थः ४२ ततइति यत्यस्मान्मुनीन्निरी-
क्षिष्यामितत्तस्मात् ४३ वैवस्वतमन्वंतरएकचत्वारिंशत्तमेयुगेशताक्षीशाकंभर्यवतारःतस्मिन्नेवांतरेशकचत्व-
त्वारिंशत्तमेयुगइतिलक्ष्मीतंत्रोक्तेः तत्रैवदुर्गमासुरवधः शाकंभरींस्तुवन् ध्यायन् शक्रसंपूजयन्नमन् अक्षय्या

ततःशतेननेत्राणांनिरीक्षिष्यामियन्मुनीन् कीर्तयिष्यंतिमनुजाःशताक्षीमितिमांततः
४३ ततोहमखिलंलोकमात्मदेहसमुद्भवैः भरिष्यामिसुराःशाकैरावृष्टेःप्राणधारकैः
४४ शाकंभरीतिविख्यातिंतदायास्याम्यहंभुवि तत्रैवचवधिष्यामिदुर्गमाख्यंमहा
सुरम् ४५ दुर्गादेवीतिविख्याततन्मेनामभविष्यति पुनश्चाहंयदाभीमंरूपंकृत्वाहि
माचले ४६

मन्श्रुतेभूतिमन्नंपानंभवांतरइतिच तत्रैव ४४ शाकंभरीति एषापार्वत्यंशाएवशाकं
भरीनीलवर्णेत्युक्तेः दुर्गमनामाऽसुरः तत्रैवशाकंभर्यवतारएव शाकंभरीशताक्षीसासैवदुर्गाप्रकीर्तितनाउमागौरीसती
चंडीकालिकेशाचपार्वतीति पत्रमूलकरीराग्रमूलकांडाधिरूढकाःत्वक्पुष्पंकवचंचेतिशाकंदशविधंस्मृतम् ४५ दुर्गे-
तिभीमंभयंकरम् ४६ ६२

 भक्षयिष्यामीत्यंतस्य पदद्वयविशिष्टम् ४७ भीमेति भीमापिनीलवर्णैर्वदंष्ट्रादशनभासुरा चंद्रहासंचडमरुं शिरः
पात्रंचबिभ्रती एकवीराकालरात्रिर्निद्रातृष्णादुरत्ययेत्युक्तेरियंकाल्यंशाएव पंचाशत्तमेचतुर्युगेवैवस्वतमन्वंतरे-
एकभीमावतारइति लक्ष्मीतंत्रे अरुणाख्योरुणोनाम ४८ तदेति भ्रामरं पाणिधृतभ्रमरं असंख्येयाः षट्

रक्षांसिभक्षयिष्यामिमुनीनांत्राणकारणात् तदामांमुनयःसर्वेस्तोष्यंत्यानम्रमूर्तयः
४७ भीमादेवीतिविख्यातंतन्मेनामभविष्यति यदारुणाख्यस्त्रैलोक्येमहाबाधांक-
रिष्यति ४८ तदाहंभ्रामरंरूपंकृत्वासंख्येयषट्पदम् त्रैलोक्यस्यहितार्थायवधि
ष्यामिमहासुरम् ४९ भ्रामरीतिचमांलोकास्तदास्तोष्यंतिसर्वतः इत्थंयदायदा-
बाधादानवोत्थाभविष्यति ५०

पदाः यस्मिन्रूपेतत् ४९ भ्रामरीति तेजो-
मंडलदुर्धर्षाभ्रामरीचित्रकांतिभृत् चित्रभ्रमरपाणिःसामहामारीतिगीयते महामायामहाकालीमहामा-
रीक्षुधातृषाइत्युक्तेरियमपिकाल्यंशाएवसर्वतः सर्वत्रवैवस्वतेंतरे एवषष्टितमेचतुर्युगेभ्रामर्यवतारइ
तिलक्ष्मीतंत्रे इत्थमित्याद्युत्तरान्वयि ५० ६७ ६७ ६७ ६७ ६७

तदेतिस्पष्टम् ५१ इतिशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्याने एकादशोऽध्यायः ११
देव्युवाच एभिरिति मधुकैटभवधादिलक्षणैरित्यर्थः सकलाऐहिकींपारलौकिकीम् समाहितोनन्यमनाः १

तदातदावतीर्याहंकरिष्याम्यरिसंक्षयम् ५१ इतिश्रीमार्कंडेयपुराणे सावर्णिकेम-
न्वंतरे देवीमाहात्म्ये देवैःकृतानारायणीस्तुतिर्नाम एकादशोऽध्यायः ११ देव्युवा
च एभिःस्तवैश्चमांनित्यंस्तोष्यतेयःसमाहितः तस्याहंसकलांबाधांनाशयिष्याम्य
संशयम् १ मधुकैटभनाशंचमहिषासुरघातनम् कीर्तयिष्यंतियेतद्वद्वधंशुंभनि
शुंभयोः २ अष्टम्यांचचतुर्दश्यांनवम्यांचैकचेतसः श्रोष्यंति चैवयेभक्त्यामममा
हात्म्यमुत्तमम् ३ नतेषांदुष्कृतंकिंचिद्दुष्कृतोत्थानचापदः नभविष्यतिदारिद्र्यंन-
चैवेष्टवियोजनम् ४

तद्वधाहमधिति २ श्रोष्यंति चासष्ठिष्यंनि अष्टम्यामित्यादिमुख्यकालकथनं ३ नते-
षामिति दुष्कृतंपापंदरिद्रशब्दात् घञिदारिद्र्यम् ४ ६५ ६५ ६५ ६५ ६५

शत्रुतइति नशस्त्रेति संग्राम भीरु विषयम् ५ सदानित्यम् ह्रियतः तत् माहात्म्यं स्व स्तिकल्याणं तस्यायनं- मार्गः ६ उपसर्गानिति माहात्म्यंकर्ता महामारीजनक्षयकरीदेवतातस्याः समुद्भवोयेषां तान्नुपसर्गानुपद्रवान् तथात्रि

नशत्रुतोभयंतस्यदस्युतोवानराजतः नशस्त्रानलतोयोघात्कदाचित्संभविष्य-
ति ५ तस्मान्ममैतन्माहात्म्यंपठितव्यंसमाहितैः श्रोतव्यंचसदाभक्त्यापरंस्वस्त्य
यनंहितत् ६ उपसर्गानशेषांस्तुमहामारीसमुद्भवान् तथात्रिविधमुत्पातंमा-
हात्म्यंशमयेन्मम ७ यत्रैतत्पठ्यतेसम्यङ्नित्यमायतनेमम सदानतद्विमोक्ष्या
मिसान्निध्यंतत्रमेस्थितम् ८

विधंव्याधिरागद्वेषादिरूपम् आध्यात्मि कं भूतप्रेतादिजंभयञ्चमाद्यधि भौतिकम् दैवकृतवज्रपातदारिद्र्याद्यधिदैविकं तद्रूपमुत्पातं अ निष्टंदिव्यंभौममांतरिक्षंचेतित्रिविधमुत्पातंच ७ यत्रेति यत्रायतनेगृहे ममममत्संबंध्ये तत्सम्यगर्थाऽ वधारणपूर्वकं अस्खलितवर्णादिच ८

बलीति बलिप्रदानं देवतोद्देशेन पश्वाद्युपहारः पूजा गंधादिनार्चनम् अग्निकार्यं देवीदेवत्यो होमः महोत्सवः पुत्रजन्मविवाहादिः उच्चार्यं द्विजविषयम् ९ तत्फलमाह जानतेति जानता विधिज्ञेन अजानता तदन्येन बलिसहितां पूजां तथा वेद्यावेद्यप्रकारेण मन्माहात्म्योदीरणादौ सति यथाकथंचिदपि कृतमेतत् प्रतीक्षिष्यामि अंगी

बलिप्रदाने पूजायामग्निकार्ये महोत्सवे सर्वं ममैतच्चरितमुच्चार्यं श्राव्यमेव च ९
जानताजानता वापि बलिपूजां तथा कृताम् प्रतीक्षिष्याम्यहं प्रीत्या वह्निहोमं तथा कृतम् १० शरत्काले महापूजा क्रियते या च वार्षिकी तस्यां ममैतन्माहात्म्यं श्रुत्वा भक्तिसमन्वितः ११ सर्वबाधाविनिर्मुक्तो धनधान्यसुतान्वितः मनुष्यो मत्प्रसादेन भविष्यति न संशयः १२ श्रुत्वा ममैतन्माहात्म्यं तथा चोत्पत्तयः शुभाः पराक्रमं च युद्धेषु जायते निर्भयः पुमान् १३

करिष्यामीत्यर्थः १० शरदिति शरत्काले आश्विनशुक्लप्रतिपदमारभ्य क्रियमाणा दुर्गोत्सवरूपा या च वार्षिकी वर्षशब्दो वर्षादौ लाक्षणिकः तेन चैत्रशुक्लप्रतिपदमारभ्य क्रियमाणा इत्यर्थः ११ १२ उत्पत्तयः प्रादुर्भावान् द्वितीयार्थे प्रथमा पराक्रमं चेति पूर्वान्वयि युद्धेष्वित्युपलक्षणम् १३ ६९

१४ शांतिकर्मउपसर्गादिनिवर्तकंकर्मतस्मिन् तत्स्थानद्वित्यर्थः अन्येसमम्यौविपर्यार्थे १५ तदेवविवृणो-
ति उपसर्गाइति दुःस्वप्नशब्दोदुष्फलेइतिनपुंसकत्वम् १६ बालग्रहाः पूतनाद्याः संघातभेदेमैत्रीविघट्टने १७

रिपवः संक्षयंयांतिकल्याणंचोपपद्यते नंदतेचकुलंपुंसांमाहात्म्यंममशृण्वताम्
१४ शांतिकर्मणिसर्वत्रतथादुःस्वप्नदर्शने ग्रहपीडासुचोग्रासुमाहात्म्यंशृणुयान्म
म १५ उपसर्गाःशमंयांतिग्रहपीडाश्चदारुणाः दुःस्वप्नंचनृभिर्दृष्टंसुस्वप्नमुपजा
यते १६ बालग्रहाभिभूतानांबालानांशांतिकारकं संघातभेदेचनृणांमैत्रीकर-
णमुत्तमम् १७ दुर्वृत्तानामशेषाणांबलहानिकरंपरम् रक्षोभूतपिशाचानांपठ-
नादेवनाशनम् १८ सर्वममैतन्माहात्म्यंममसन्निधिकारकम् पशुपुष्पार्घधूपै
श्चगंधदीपैस्तथोत्तमैः १९

दुर्वृत्तानांदुष्टानांव्याघ्रसूकराणां १८पश्चित्यादिश्लोकद्वय
मेकान्वयम् पशुर्बलिः अर्घोष्टांगः आपःक्षीरंकुशाग्राणिदध्यक्षततिलानिच यवाःसिद्धार्थकाश्चैवत्यष्टांगो
र्घःप्रकीर्तितः १९

विप्राणामिति प्रोक्षणीयैः पंचामृताभिषेकादिभिः एतैरन्यैर्विविधा भोगाः स्रगादयः प्रदानैः मदुद्देशेन विप्रेभ्यो दीयमानैः वासोलंकारादिभिः एतैरहर्निशं क्रियमाणैर्यावत्संवत्सरेण प्रीतिर्भवति २० सास्मिन्सुचरिते सकृच्छ्रुत इत्यर्थः श्रवणमुपलक्षणं श्रवणाधिकफलत्वमिति कश्चित् श्रुतमित्याद्युत्तरान्वयि २१ ममजन्मनां कीर्तनं श्रुतं स

विप्राणांभोजनैर्होमैः प्रोक्षणीयैरहर्निशम् अन्यैश्च विविधैर्भोगैः प्रदानैर्वत्सरेण या २०
प्रीतिर्मे क्रियते सास्मिन्सकृत्सुचरिते श्रुते श्रुतं हरति पापानि तथारोग्यं प्रयच्छति २१
रक्षांकरोति भूतेभ्यो जन्मनां कीर्तनं मम युद्धेषु चरितं यन्मे दुष्टदैत्यनिबर्हणम् २२
तस्मिन्कृते वैरिकृतं भयं पुंसां न जायते युष्माभिः स्तुतयो याश्च याश्च ब्रह्मर्षिभिः
कृताः २३

दित्यर्थः युद्धेष्वित्युत्तरान्वयि २२ तस्मिन्निति ब्रह्मर्षिभिः कृताः स्तुतयः त थापि मम तावर्त इत्यादयः ब्रह्मर्षिः सुमेधाः बहुवचनं पूजायां वस्तुतस्तु युष्माभिः स्तुतयो याश्चेत्यनेन नारायणीसूक्तम् तथा ब्रह्मणा ऋषिभिः सहया युष्माभिः कृताः महिषांतकरीसूक्तरूपा इत्यर्थः यथा तत्स्तुतौ ऋषीणामपि कर्तृत्वं तथा प्रागेव निरूपणात्कृता इति चद्दृष्टार्थ इत्यर्थकम् लक्ष्मीतंत्रे कवाक्यत्वा-

दित्यवधेयंम् एवंचैतानिसर्वाणिस्तोत्राण्यकर्तृकादीनिबोध्यम् २३ ब्रह्मणेति त्वंस्वाहेत्यादिरात्रिसूक्तरूपा शुभांमोक्षाभ्युदयसाधनींप्रयच्छंतिददति अरण्यइत्यादिश्लोकचतुष्टयमेकान्वयि प्रांतरेदूरशून्यमार्गे अरण्यइत्यस्यदावाग्नीत्यादिनान्वयः प्रांतरइत्यस्यदस्युभिरित्यादिनान्वयः २४ वनहस्तिभिरित्यस्यवृतोवेति

ब्रह्मणाचकृतास्तास्तुप्रयच्छंतिशुभांमतिम् अरण्येप्रांतरेवापिदावाग्निपरिवारितः २४
दस्युभिर्वावृतःशून्येगृहीतोवापिशत्रुभिः सिंहव्याघ्रानुयातोवावनेवावनहस्तिभिः २५
राज्ञाक्रुद्धेनचाज्ञप्तोवध्योबंधगतोपिवा आघूर्णितोवावातेनस्थितःपोतेमहार्णवे २६
पतत्सुचापिशस्त्रेषुसंग्रामेभृशदारुणे सर्वाबाधासुघोरासुवेदनाभ्यर्दितोपिवा २७
स्मरन्ममैतच्चरितंनरोमुच्येतसंकटात् ममप्रभावात्सिंहाद्यादस्यवोवैरिणस्तथा २८

शेषः २५ राज्ञेति क्रुद्धेनराज्ञाचवध्यइत्याज्ञप्तइत्यन्वयः सर्वत्रवासमुच्चये महार्णवेपोतेस्थितोवातेनाघूर्णित आकुलितश्च २६ पतत्सुचेति सर्वाबाधासुमहापीडासुवेदनयादुःखेनाभ्यर्दितश्च २७ स्मरन्निति मुच्यतेति

कर्मकर्तरि तङ् संकटं दुःखं उत्तरार्द्धं मुत्तरान्वयि २८ दूरादेवेति ममचरितंस्मरंतः मत्प्रभावात् दूरात्पलायंत इत्यन्वयः उत्तरार्द्धस्य ऋषिरुवाचेत्यादिः चंडोदारुणः २९ पश्यतामिति अनादरेषष्ठी निरातंकाः निर्भयाः ३० दैत्याः शेषादैत्याः ३१ आययुः प्राविशन् ३२ एवमितिसंभूयदृश्यशरीरात्प्रादुर्भूय अंतरधीयतेतिकर्मकर्त-

दूरादेवपलायंतेस्मरंतश्चरितंमम ऋषिरुवाच इत्युक्त्वासाभगवतीचंडिकाचंडविक्र मा २९ पश्यतामेवदेवानांतत्रैवांतरधीयत तेपिदेवानिरातंकाःस्वाधिकारान्यथापुरा ३० यज्ञभागभुजःसर्वेचक्रुर्विनिहतारयः दैत्याश्चदेव्यानिहतेशुंभेदेवरिपौयुधि ३१ जगद्विध्वंसिनितस्मिन्महोग्रेतुलविक्रमे निशुंभेचमहावीर्येशेषाःपातालमाय युः ३२ एवंभगवतीदेवीसानित्यापिपुनःपुनः संभूयकुरुतेभूपजगतःपरिपालनम् ३३ तयैतन्मोह्यतेविश्वंसैवविश्वंप्रसूयते सायाचिताचविज्ञानंतुष्टाऋद्धिंप्रयच्छति ३४

रिलङ्३३

इष्टंमोहकारणमुपसंहरति तयाइति प्रसूयतेजनयति अथार्चिताफलमुद्दिश्यकृतभक्तिर्विज्ञानमात्मतत्त्वज्ञानेंच

स॰टी॰ ६८ च्छति तुष्टाफलोद्देशेन क्रियमाणकर्मणा ऋद्धिंप्रयच्छति संहितायां अविवक्षितत्वान्न संधिः ३४ व्याप्तमिति अ॰ १२
महतो ब्रह्मादीनपि कलयति अधिकारेषु वर्तयति सा महाधिकाली तथा महाकाले प्रलये महामारी संहारक्रियातद्रू
पयात्तयैवतत्सकलंव्याप्तमित्यन्वयः ३५ सैवेति काले प्रलये महामारी संहारशक्तिः सृष्टिः सर्गशक्तिः अजाज

व्याप्तंतयैतत्सकलंब्रह्मांडंमनुजेश्वर महाकाल्यामहाकालेमहामारीस्वरूपया ३५
सैवकालेमहामारीसैवसृष्टिर्भवत्यजा स्थितिंकरोतिभूतानांसैवकालेसनातनी ३६
भवकालेनृणांसैवलक्ष्मीर्वृद्धिप्रदागृहे सैवाभावेतथालक्ष्मीर्विनाशायोपजायते ३७
स्तुतासंपूजितापुष्पैर्धूपगंधादिभिस्तथा ददातिवित्तंपुत्रांश्चमतिंधर्मेगतिंशुभाम् ३८
इतिश्रीमार्कंडेयपुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येदेवीवाक्यंनामद्वादशोऽध्या
यः १२

न्महीनाकालेस्थितिकालेसनातनीनाशहीना ३६ भवकालेसंपत्समयेवृद्धिप्रदेतिल ६८
क्ष्मीविशेषणम् अभावेप्यापत्काले ३७ पुष्पैर्धूपदीपगंधाद्यैःसंपूजितेत्यर्थः ३८ इतिशिवभ॰ द्वादशोऽध्यायः १२

ऋषिरुवाच एतदिति एवमुक्तप्रकारेणधार्यतइति सृष्टिप्रलययोरुपलक्षणम् हेभूपेति सुरथविशेषणम्
१ विद्यातत्त्वज्ञानं तथैवेतिसमुच्चये तयादेव्यात्वंसुरथः एषवैश्यः समाधिः उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि तथैवान्ये-
अन्येचेत्यर्थः विवेकिनः अधिगतलोकशास्त्राः २ मोह्यंतइति मोहोमिथ्याज्ञानम् उपेहीति वृद्धिश्छांदसी ३

ऋषिरुवाच एतत्तेकथितंभूपदेवीमाहात्म्यमुत्तमम् एवंप्रभावासादेवीययेदंधार्यते
जगत् १ विद्यातथैवक्रियतेभगवद्विष्णुमायया तयात्वमेषवैश्यश्चतथैवान्येविवेकि-
नः २ मोह्यंतेमोहिताश्चैवमोहमेष्यंतिचापरे तामुपेहिमहाराजशरणंपरमेश्वरीम् ३
आराधितासैवनृणांभोगस्वर्गापवर्गदा मार्कंडेयउवाच इतितस्यवचः श्रुत्वासुरथःस
नराधिपः ४ प्रणिपत्य महाभागंतमृषिंशंसितव्रतम् निर्विण्णोतिममत्वेनराज्याप
हरणेनच ५

आराधितेति सैवेत्यनेन सर्वत्रफलदात्रीयमेवेति सूचितम् भो-
गः ऐहिकः मार्कंडेयउवाचइतीति ४ प्रणिपत्येति शंसितव्रतम् तीव्रव्रतम् निर्विण्णोदुःखाकुलः मम-
त्वं स्वीयत्वाध्यवसायः ५

जगामेति सराजावैश्यश्चेत्यर्थः एवमग्रेपि ६ देवीसूक्तं ऋग्वेदप्रसिद्धमित्येके वस्तुतोदेवीसूक्तं नमोदेव्याइ
त्यादिकं पंचमाध्यायस्थस्तुतिरूपं तत्र सर्वदेवतायाः कूटस्थायाः महालक्ष्म्याः स्तोत्रं शंभादिवधार्थिभिर्दृष्टं
सर्वक्लेशपरिहारैश्वर्यादिफलकं तत्कामाभ्यां ताभ्यां जप्तं अनुपदश्रुतत्वात् बुद्धिसन्निहितत्वाच्चेदमेवदेवीसूक्तं

जगाम सद्यस्तपसे स च वैश्यो महामुने संदर्शनार्थमंबाया नदीपुलिनमास्थितः ६
स च वैश्यस्तपस्तेपे देवीसूक्तं परं जपन् तौ तस्मिन्पुलिने देव्याः कृत्वा मूर्तिं महीमयीम् ७
अर्हणां चक्रतुस्तस्याः पुष्पधूपाग्नितर्पणैः निराहारौ यताहारौ तन्मनस्कौ समाहितौ ८

देवीपदेन च गृहीतुमुचितं लक्ष्मीतंत्रसंमतश्चायमर्थः इति प्रागेव निरूपितमित्यपरे प्राणाधः संस्थितंबीजंव्योम
बीजंहुताशनः त्रिकोणबिंदुनादाढ्यं प्रणवादिनमोंतकम् अंबिका सिद्धिदं ज्ञेयं देवीसूक्तं परं स्मृतमिति कश्चि
त्पठ्यते ७ अर्हणांपूजां अग्नितर्पणं होमः पुष्प धूपोपगंधदीपाद्युपलक्षको आदौयताहारो अल्पाहारौ ततो-

निराहारौ अनेनहठयोगः सूचितः तन्मनस्कौदेवीमनस्कौ समाहितौत्यक्तबाह्यचेष्टौ ८ तौबलिंचपशुकूष्मां-
डाद्युपहारंददतुरेवेत्यस्यराजेत्यादि राजैवनिजरुधिरसिक्तंएतेनवैश्यस्यतत्वज्ञाने च्छयासात्विकत्वेनकथंराज-
सपूजायांप्रवृत्तिरित्यपास्तम् राजसपूजाधिकारत्वेनततस्तस्यसात्विकफलेबाधकाभावाच्च ब्राह्मणस्यसा-

ददतुस्तौबलिंचैवनिजगात्रासृगुक्षितम् एवंसमाराधयतोस्त्रिभिर्वर्षैर्यतात्मनोः९
परितुष्टाजगद्धात्रीप्रत्यक्षंप्राह चंडिका देव्युवाच यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूपत्वया-
चकुलनंदन १० मत्तस्तत्प्राप्यतांसर्वंपरितुष्टाददामिवाम् मार्कंडेयउवाच
ततोवव्रेनृपोराज्यमविभ्रंश्यन्यजन्मनि ११

त्विकपूजयाराजसफलवत् यतात्मनोर्जित-
चित्तयोः ९प्रत्यक्षमितिक्रियाविशेषणम् देव्युवाच यदित्युत्तरार्धम् कुल नंदनेति वैश्यसंबोधनम् ज्ञाना
र्थित्वेनप्रशस्तत्वात् १० मत्तइति प्राप्यतांस्वीक्रियताम् तत् प्रार्थ्यमानं मार्कंडेयउवाच ततइत्युत्तरार्ध
म् अविभ्रंशिचिरस्थायि ११ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९ ६९

अत्रापिचेति अत्राथास्मिन्जन्मन्यपि बलाद्धतशत्रुबलमितिराज्यविशेषणं ज्ञानंतत्वज्ञानं निर्विण्णमानसः संसारा द्विरक्तमानसः १२ ममेत्यहमिति चयः संगस्तद्विच्युतिस्तन्नाशस्तत्करमिति ज्ञानविशेषणं समासोनछांदसः प्राज्ञत्वंमुक्तीच्छयाति बुद्धिमत्वाच्च स्वल्पैरिति स्वंराज्यमित्य समस्तम् १३ हत्वेति तत्रराज्येतवास्खलितम-

अत्रापिचनिजंराज्यंहत्वशत्रुबलंबलात् सोपिवैश्यस्ततोज्ञानंवव्रेनिर्विण्णमानसः१२
ममेत्यहमितिप्राज्ञःसंगविच्युतिकारकम् देव्युवाच स्वल्पैरहोभिर्नृपतेस्वंराज्यंप्रा-
प्स्यतेभवान् १३ हत्वारिपूनस्खलितंतवतत्रभविष्यति मृतश्चभूयःसंप्राप्यजन्मदे
वाद्विवस्वतः १४ सावर्णिकोमनुर्नामभवाभुविभविष्यति वैश्यवर्यत्वयायश्चवरो
स्मत्तोभिवांछितः १५

स्खलनं भविष्यति उत्तरार्द्धमुत्तरान्वयि १४ सावर्णिकइति यद्भावकं-
नामतदुपलक्षितोमनुरित्यर्थः वैश्येत्याद्युत्तरान्वयि अस्मत्तइति बहुवचनंस्वस्यसर्वात्म्यद्योतकं १५ तमिति सं सिद्धेमुक्तयेतादर्थ्येचतुर्थी ज्ञानंब्रह्मज्ञानम् मार्कंडेयउवाच इतीति १६ ६९ ६९ ६९ ६९ ७०

बभूवेति देव्या इत्यपादानेपंचमी सूर्यादिति सावर्णि र्भविताम नुरित्यस्य पुनरावृत्तिराचारात् वक्ष्यमाणकात्या
यनीतंत्राच्च अंत्येमनुरित्यनेनसावर्णिरित्यारभ्य सावर्णिर्भविताम नुरित्यंतोयंमहामालामंत्रइतिसूचयतीति नदु
क्तंलक्ष्मीतंत्रेसम्यक्हृदिस्थितासेयंजन्मकर्मावलिस्तुतिः एतांद्विजमुखात्ज्ञात्वाअधीयानोनरः सदा विधूयनि

तंप्रयच्छामिसंसिद्ध्यैतवज्ञानंभविष्यति मार्कंडेयउवाच इतिदत्वातयोर्देवीयथाभि
लषितंवरम् १६ बभूवांतर्हितासद्योभक्त्यातावभ्यामभिष्टुता एवंदेव्यावरंलब्ध्वासुर
थः क्षत्रियर्षभः सूर्याज्जन्मसमासाद्यसावर्णिर्भवितामनुः १७ इतिश्रीमार्कंडेय
पुराणेसावर्णिकेमन्वंतरेदेवीमाहात्म्येसुरथवैश्ययोर्वरप्रदाननामत्रयोदशो ऽध्यायः १३

खिलांमायांसम्यक्ज्ञानंसमश्नुते सर्वसंपद आप्नोति धुनोति सकलापदः इतिसर्वेष्टसिद्धिः १७ इतिकालोपना
मकशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृतेसप्तशतीव्याख्याने त्रयोदशो ऽध्यायः १३ श्रीर्जयतु
सामविधिब्राह्मणोथयः कामयेतेत्ते पुनर्नप्रजायेयमित्यपुनर्भवमधिकृत्यतदनुसंधेयोस्यामंत्रउक्तः रात्रिंप्र

पद्येपुनर्भूमयोभूंकन्यां शिखंडिनीं पाशहस्तांयुवतींकुमारिणीमादित्यः श्रीचक्षुषेवातः प्राणायसोमोग
धायापः स्नेहायमनोमनुज्ञाय पृथिव्यैशरीरमिति अस्यरात्रौजपमात्रात्सिद्धिः अस्यफलंमरणकालज्ञानं
परमफलंतुमोक्षइति तन्त्रेचोक्तम् अयंचदेवीविषयोमंत्रः कन्यांकुमारिणीमित्यत्रमृत्यभिज्ञानात् रात्रिं
तद्रूपाम् अस्यास्तनुस्तमोद्वारानिशादिवसनाशिनीतिदेवीमुपक्रम्यहरिवंशोक्तेः पुनर्भूः अक्रूरवधार्थेना
नावतारग्रहात् अतएवंमयोभूः प्राणिनांसुखदात्री कन्याअजातपुंस्पर्शरतिरधृष्याचातिसुंदरीतिशि
वोक्तेः शिखंडिनीमयूरपिच्छभूषणामयूरकलापध्वजाच भूषणैस्तुमयूराणामंगदाद्यैश्चभास्वरा ध्वजे
नशिखिबर्हाणामुच्छ्रितेनसमावृतेति हरिवंशोक्तेः पाशहस्ताअक्रूरबंधनार्थं तथायुवतिः नित्यंबाल्यवा
र्धकावस्थारहिता कंसमोहनावतारेक्षणांशेशवाभिनयेपितदानीमेवयौवनाविष्करणोक्तेः एवंभूतायाः
रात्र्यभिमानिदेवतायाः प्रभावादादित्यश्चक्षुषेचक्षूरक्षितंभवतुयत्नवान् भवत्वितिक्रमेणार्थः मनस्तद
धिष्ठात्रीदेवता अनुज्ञाय अनुज्ञामानंरक्षितुंभवतु पृथिव्यैशरीरमित्यस्य विभक्तिपरिणामेन पृथिवी
शरीरायेत्यर्थः अथास्यसप्तशतीत्वव्यवहारप्रयोजकसप्तशतहोममंत्रविभागोदर्शितः कात्यायनीतंत्रे- ७१
मार्कंडेयऋषिः प्रोक्तः प्रथमः श्लोकतः प्रियेत्योमादिवर्णसंभूतोद्वितीयःस्वरसंयुतः व्योमादकारस्तस्यादिःसकारःद्वितीयस्वर आ
कारइत्यर्थः नृपांतंप्रवदेन्मंत्राः सर्वेचाष्टादशप्रिये वैश्योवाच ततः श्लोकाव्योमाद्याः पंचमंत्रकाः व्योमाद्य आद्यो-

येषामिति मृगनयनावत्समासः नृपस्योक्ति मंतिवर्णोद्वादशस्वरसंयुतः मांतवर्णोयः संचद्वादशस्वरेणएकारेणायु
क्त आदिभूत इत्यर्थः सकारोबिंदुसंयुक्तश्चांतेस्तोमनुरीदृशो २५ मनुर्मनू इत्यर्थः वैश्योवाच पुनर्देविस्वरे-
कादशआदितः स्वरैकादशैःएकारः वन्हिबीजंबिंदुयुक्तं मंतेस्यान्मनुपंचकम् वन्हिबीजंरमिति २० मार्कंडेय-
ऋषिप्रोक्तेमंत्रत्रयमुदाहृतम् तादिवर्णंचभुवनस्वरयुग्वारुणंपरम् भुवनस्वर औतद्युक्तंवारुणंवौ इति राजो
वाचेतिषपंमंत्रा आदितांताः शशाननने अथोवाचऋषिं ज्ञानमस्तीत्यादिस्करेश्वरि सर्वेभ्यं रेश्वरीचांते मंत्रावैद्वा
दशस्फुटाःराजोवाचेतिभगवानादिरंतेविदांवरः मंत्रत्रयमिदंख्यातंततोऋषिरुवाचह नित्यैवसाय द्वावादौश्रवु
रंतेष्टमंत्रकः ब्रह्मोवाचततश्चोक्त्कालंस्वाहादि महासुरैः अंतेपंचदशैतेस्युर्मंत्राश्च परमेश्वरि एवंस्तुत्यादिऋ
ष्युक्तिर्वांतमंत्राश्चसप्तवे ततोभगवदुक्तिस्तुभवेदादिमनुद्वयम् वंचितेतिचऋष्युक्तिर्मंत्रौद्वौपरमेश्वरि ऋष्यु
क्तिश्चतथेत्यादि मंत्रद्वयमुदाहृतम् सर्वेलोकास्त्विहाध्यायेष्टयुक् सप्ततिचक्रमात् मध्येचतुर्विंशतिका अधे
मंत्राःप्रकीर्तिताः सर्वाश्चाहुतयोज्ञेयाश्चतुरुत्तरकंशतम् उवाचांतास्तत्र बोध्यामंत्रा भुवनसंख्यकाः १६
इतिप्रथमचरितनिर्णयोनामविंशतिमंपटलम् २० ईश्वरउवाच द्वितीयेऋष्युवाचेतिनवषष्ठ्याहुतिःक्रमात् ततस्तृतीयेध्याये
तुऋषिरुवाचदेशिके पंचत्रिंशच्च वैमंत्राःश्लोकाज्ञेयावरानने देव्युवाचेतिमंत्रांतेमंत्रश्लोकोमतःमियेऋषिरुक्तिःपुनःश्लोकाः
पंचमंत्राःसनातनाः एवमाहुतयस्तत्रचत्वारिंशच्चतुर्युताः चतुर्थेऋमतोदेविऋष्युक्तिःषट्च

विंशतिः पुनस्तथैव ऋष्युक्तिः श्लोकौ द्वौ मंत्ररूपिणौ एवंस्तुते तिमंत्रोयमतिगुह्यं स्तपाचनम् देव्युवाचेति
ध्रियतांमंत्रोयंषोडशाक्षरः देवाऊचुस्ततश्चोक्ताभगवत्याकृतवदेत् मंत्रोयंशतवर्णाद्योद्वादशोत्तरयुक्पु
नः ततोऋषिरुवाचेति इतिप्रसादितेतिवै चतुःसंख्यास्तुतेश्लोकामंत्रास्तावंतएवहि श्लोकाश्चतुर्थे ध्या
येतुषट्विंशत्परमेश्वरि अर्धमंत्रद्वयेनैवचचत्वारिंशद्वियुक्पुनः एवंमध्यचरित्रस्यपंचाशच्चशतोत्तरम् त-
थापंचायुतंमंत्रामहालक्ष्म्याविभेदतः इतिमध्यमचरित्रमंत्रनिर्णयएकविंशतिमंपटलम् २१ ऋषिरुवाचेति-
पुराविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः षण्मंत्राः श्लोकरूपास्तेदेवाऊचुस्ततःपरम् नमोदेव्यादितश्लोकास्त्रिंशद्धि
नम्रमूर्तिभिः विष्णुमायादितोप्यातिरूपातेत्रीणिषष्टियुक् अवतारेपृथङ्मंत्रास्तेषांत्रिषष्टिराहुतिः-
चितिरूपेणमंत्रेण आहुतित्रयमुच्चरेत् एवंमंत्राअशीतिस्तेऋषिरुवाचइत्यथ एवंस्तवादियुक्तानां
त्वयाकस्मान्नगृह्यते मंत्राःसप्तदशैतेतुऋष्युक्तिश्चेतिनिशम्यैवे इत्यादित्रितयेर्मंत्रैः शब्दभेदाःप्र
कीर्तिताः अथदूतउवाचेतिदेविदैत्येश्वरःपरम् इत्यादिनवमंत्राश्चपुनाऋषिरुवाचह इत्युक्तेत्यादिमं
त्रेणेहेकेनचसरस्वति देव्युवाचेतिश्लोकास्तुचत्वारोमंत्रभेदतः दूतोवाक्येतिपुनरप्यवलिप्तासि इत्यथ मं ७२
त्राश्चत्वारिविज्ञेयादेव्युवाचततः परम् एवमेतद्बलीशंभो सचयुक्तंकरोतुयत् इतिमंत्रद्वयश्लोकावगमं-

आश्वतेनव एकोनत्रिंशच्चशतादधिकामंत्ररूपकाः इति पंचमोऽध्यायः ५ ऋषिरुवाचेत्याकर्ण्यश्लोका-
श्चत्वा रईरिताः पुनाऋषिरुवाचेतितेनाज्ञप्तस्ततः परम् मंत्रत्रयमिदंप्रोक्तंदेव्युवाचेतिवैतदा दैत्येश्वरेणप्र-
हितोएकमंत्रःप्रकीर्तितः ततश्चऋषिरुवाचइत्युक्तःसोऽभ्यधावत इत्यादि द्वादशश्लोकभेदास्तादेवत्ताहुत
यःक्रमात् इतिषष्ठोऽध्यायः ६ ऋष्युक्तिराज्ञइत्यादित्रयोविंशतिमातरः ऋषिरुवाचतावानीतोमा
तृभेदद्वयंक्रमात् सप्तविंशत्यन्नदेविभवंत्याहुतयःक्रमात् अत्राध्यायद्वयेदेवीधूम्राक्षीतुप्रकीर्तिता
इतिसप्तमोऽध्यायः ७ ऋषिश्चंडेचनिहतइत्यध्यायवसानकम् त्रिषष्ट्याहुतयःप्रोक्ताएकाअर्द्धाहुतिःक्रमा
त् रक्तासीदेवताअष्टौमहाशस्त्यःप्रकीर्तिताः इत्यष्टमोऽध्यायः ८ राजाविचित्रमित्यादिश्लोकद्वय-
मुदाहृतम् ऋषिश्चकारकोपंहि इत्यादिश्लोकरूपतः एकचत्वारिंशदितिआहुतिर्नवमेशुभे इति नवमोऽ
ध्यायः ९ ऋषिर्निशुंभंनिहतमित्यादिद्वयमंत्रकम् ततोदेवीतिमंत्रोद्वौएकेवाहमनुत्तमो पुनर्देव्येक
मंत्रेणव्यक्तमंत्राउदीरिताः ऋषिस्ततः प्रवर्त्ततेसार्द्धद्वाविंशतित्रयम् द्वात्रिंशन्मनवस्तत्रएकोत्यर्द्धमनुर्म-
तः दशमेसिंहमासीनाशूलपाशविधारिणी मुख्याचतुर्भुजाबाणचापहस्ताशुभेक्षणा इतिदशमोऽध्यायः
१० इतिद्वाविंशतितमंपटलम् २२ ऋषिस्तु मेधाविख्यातःप्रोक्तोदेव्याहनेशुभे चतुस्त्रिंशत्तथाश्लो

कामंत्रास्तत्संख्यकाश्चये ततोदेव्येकमंत्रेणवरदाहंसुरेश्वरि देवाऊचुस्तथासर्वबाधाप्रशमनंतथाश्लो
केनैकेनदेवेशिदेव्युवाचततःपरम् वैवस्वतेंतरेप्राप्तेत्यादिश्लोकाश्चतुर्दश साद्धांसर्वाहुतिर्द्विपंचाशत्पंचसंयु
ता वैष्णवीदेवतात्यत्रमहागरुडवाहिनी इत्येकादशोऽध्यायः ११ देव्युवाचेतिततएभिस्तवैश्चमांसदा दूर
त्यर्द्धेनसहिताअष्टाविंशतिरूपकाः ततश्चऋषिरुवाच इत्युक्त्वा श्लोकमादितः अर्धयुङ्नवभिः श्लोकैर्मंत्रा
स्तत्संख्यकामताः एवंतुद्वादशेध्यायेएकचत्वारिंशदाहुतिः इतिद्वादशोऽध्यायः १२ ततस्त्रयोदशो
ध्यायेऋषिरुवाचइत्यथ एतत्तेकथितंभूपेत्यादिसार्द्धत्रयंमनुः मनुचतुष्टयमित्यर्थः मार्कंडेयउवा
चेतिइतितस्यवचोदितः श्लोकषट्कंततोदेव्युवाचपरमेश्वरी यत्प्रार्थ्यतेत्वयाभूप श्लोकेनैकेनतोषकृ
त् मार्कंडेयउवाचेतिततोवक्ष्येमनुत्रयम् देव्युवाचपुनश्चैवस्वल्पश्लोकत्रयेणवै अर्धानामेवमंत्रत्वा-
द्भवत्यत्रषडाहुतिः षट्संख्याहुतिरित्यर्थः ततोमार्कंडेयइतिइतिदत्वातयोरिति द्वौमंत्रौपुनरुच्चार्यसावर्णि
र्भवितामनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकाहुतिरत्रविधीयते एवंत्रयोदशेध्यायेहोमतर्पणकर्मणि शतानिस-
प्तसंख्यानितवप्रोक्तानिशैलजे सकारादिनकारांतोमनुःपरमदुर्लभः ससंप्रदायविधिनाज्ञातव्योममवल्ल ७३
भे अन्यथाविकलोमंत्रःसत्यंसत्यंमयोदितम् तत्रमंत्रेस्वाहांताएतेमंत्रानमोंताः तर्पणेतर्पयाम्यंताः

इतित्रयोविंशतिमंपटलम् २३ केचित्तुमंत्रंपठित्वाततस्तदध्यायदेवतायैनमइतिपूजनमित्याहुः ए
वंहोमाशक्तौजयंतीमंत्रेणैवहोमउक्तोन्यत्रपूजाचेतिदिक् कात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रविभागएवाभियुक्तैः स्पष्टीकृ
त्यदर्शितस्तथाहि अष्टसप्तत्युत्तराणांश्लोकानांशतपंचकम् प्रोक्तंसप्तशतीस्तोत्रंतत्सप्तशतसंख्यया विभज्यजु
हुयान्मंत्रमितिकात्यायनीमतम् मार्कंडेयउवाचैकःसावर्णाद्यास्ततःपरम् २ श्लोकमंत्राःसप्तदशअर्धश्लो
कात्मकस्ततः एकोनविंशदेवंस्युर्वैश्योक्तिर्विंशतिस्तथा ३ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकत्रयमर्धंपुनर्भवेत् पंचविंशतिरे
वंस्याद्राजाषड्विंशतिस्ततः ४ अर्धश्लोकात्मकोमंत्रोमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता ५ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकत्र
यमर्द्धंपुनर्भवेत् मार्कंडेयःपुनश्चार्द्धंश्लोकःश्लोकात्मकःपुनः ६ अर्धश्लोकात्मकोमंत्रोराजार्द्धंश्लोकमं
त्रकः मंत्राश्चत्वारिंशदेवंश्लोकमंत्रचतुष्टयम् ७ पुनरर्द्धंमृषिश्चार्द्धंश्लोकमंत्राःपुनर्दश पुनरर्धःपुना
राजाएकोनाषष्टिरुच्यते ८ पुनरर्द्धंपुनःश्लोकः पुनरर्द्धंपुनर्ऋषिः पुनरर्द्धंपुनःश्लोकाःषण्मंत्राः
पुनरर्द्धकम् ९ निद्रांभगवतींविष्णोरतुलांतेजसःप्रभुः इत्येवपाठोमंत्राणामेकसप्ततिरुच्यते १०
ब्रह्मार्धश्लोकमंत्रोथश्लोकमंत्रास्त्रयोदश अर्द्धंश्लोकऋषिश्चार्द्धंश्लोकश्लोकास्तुपंचवै ११ पु
नरर्द्धंतुमंत्राणांसपंचनवतिःस्मृता भगवानर्धमंत्रेर्द्धंऋषिश्लोकार्द्धकंपुनः १२ श्लोकःपुनरृषिः

श्लोकद्वयमंत्रद्वयंभवेत् श्लोकानामष्टसप्तत्याचतुर्भिरधिकंशतं १३ अध्यायादावेवऋषिरुवाचेतिसद्धन्म
नुः अष्टषष्टिमिताःश्लोकास्तावंतोमनवःस्मृताः १४ एकोनसप्ततिःसर्वेध्यायेमंत्राद्वितीयके आदावृषि-
रुवाचैकःपंचविंशस्ततःपरम् १५ निहन्यमानाद्याःश्लोकामुखरागाकुलाक्षरम् इत्यंतादेव्युवाचेकोगर्ज-
गर्जेतिचापरः १६ श्लोकाऋषिरुवाचेतिपुनश्चश्लोकपंचकम् चतुश्चत्वारिंशदेवंसर्वेमंत्रास्तृतीयके १७
भगवत्याकृतंसर्वमित्यर्द्धश्लोकमंत्रकः यदयंनिहतःश्लोकद्वयेदेवीततःपरम् १८ ऋषिश्लोकास्तु
चत्वारोमनवःपरिकीर्तिताः षट्त्रिंशच्छ्लोककेध्यायेचत्वारिंशद्वयाधिकं १९ षट्सप्ततिश्लोकयुक्तेध्या
येमंत्रास्तुपंचमे एकोनत्रिंशदधिकंशतंकात्यायनीमतम् २० एकोऋषिरुवाचेतिपुराशुंभादयश्चषट्
श्लोकमंत्रास्ततोदेवाऊचुश्चैवाष्टमोमनुः २१ नमोदेव्यादिकाःश्लोकाःपंचमंत्राःप्रकीर्तिताः त्रयोदे
शैवंमंत्रास्तुयादेवीत्यादयोपिच २२ एकविंशतिकाःश्लोकाश्चांत्यंतास्तेषुमंत्रकाः प्रतिश्लोकंत्रयोमं
त्राज्ञेयाःसर्वेत्रिषष्टिकाः २३ पुनःश्लोकात्मकोमंत्रस्त्रिमंत्रःश्लोककःपुनः त्रयोविंशच्छ्लोककेषुमंत्रा
वैसप्तषष्टिकाः २४ यादेवीसर्वभूतेषुविष्णुमायेतिशब्दिता नमस्तस्यैइतिप्रोक्तोविंशत्यक्षरकोमनुः
२५ नमस्तस्यैइतिप्रोक्तोद्वितीयश्चतुरक्षरः अष्टाक्षरस्तृतीयोपिनमस्तस्यैनमोनमः २६ ए-

वंद्वात्रिंशतिश्लोकैर्ज्ञेयंतंत्रत्रयंबुधैः पूर्वैस्त्रयोदशैर्मंत्रैः सहाशीतिरुदाहृता २७ स्तुतास्फेरतिचश्लोकद्वयं
चैवपुनर्ऋषिः पुनः सप्तदशश्लोकाऋषिश्लोकत्रयंततः २८ दूतश्चैवनवश्लोकाऋषिरेकोबिकाततः एकइत्य
स्यैकश्लोकइत्यर्थः चतुःश्लोकीपुनर्दूतचतुःश्लोकीपुनःशिवा २९ श्लोकद्वयंमिलित्वातुचत्वारिंशन्नवा-
धिकम् अशीत्यापिचसंयोगेएकोनत्रिंशताधिकम् ३० शतमेवंतुविज्ञेयमाहुतीनांचपंचमे विंशति
श्लोकसंयुक्तेषष्ठेध्यायेप्रकीर्तिता: ३१ सर्वेश्लोकामंत्ररूपादेव्येकाथऋषित्रयम् चतुर्विंशतिमंत्राणा-
मित्येवंपरिकीर्तिताः ३२ पंचविंशतिश्लोकयुक्तेध्यायेमंत्रास्तुसप्तमे सर्वेमंत्राःश्लोकरूपाऋष्युवाचद्वयंततः
३३ सप्तविंशतिरेवंतुमंत्रसंख्याप्रकीर्तिता सार्द्धैकषष्टिश्लोकाढ्येष्टमेध्यायेप्रकीर्तिता ३४ एकषष्टि-
श्लोकमंत्राअंतेर्द्धश्लोकमंत्रकः आदावेकोऋषिश्चैवत्रिषष्टिर्मंत्रसंततिः ३५ एकोनचत्वारिंशद्भिः श्लोकैर्यु-
क्तेसमीरिताः अध्यायेनवमेमंत्रास्तावंतोथमनुद्वयम् ३६ राजाऋषिश्चेतिचैकचत्वारिंशन्मनुस्त्वयं सार्द्ध-
सप्तान्वितैर्विंशच्छ्लोकैस्तुदशमेन्विते ३७ सप्तविंशतिमंत्रास्तुश्लोकरूपास्ततोंतिमः अर्धश्लोकात्मकोमं
त्रोऋष्युवाचद्वयंतथा ३८ देव्युवाचद्वयंचैवद्वात्रिंशन्मंत्रसंग्रहः श्लोकानांसार्द्धपंचाशत्तु ज्ञेयमेकाद
शेस्फुटम् ३९ पंचाशच्छ्लोकमंत्रास्तुअंतेर्द्धश्लोकमंत्रकः शाकंभरीतिविख्यातिंनदायास्याम्यहं

भुवि ४० एषोर्द्धमंत्र इत्याहुः केचिदत्र विचक्षणाः देवीहूयमृषिश्चैकोदेवाएकमितीरितम् ४१ पंचाधिकास्तुपं-
चाशन्मंत्राज्ञेयाःपरिस्फुटम् अष्टत्रिंशच्छ्लोकयुक्तेप्यध्यायेद्वादशात्मके ४२ चत्वारिंशच्च एकश्चमंत्रास्तत्राहु
तिद्वयम् अर्धश्लोकात्मकाःश्लोकाः सप्तविंशन्मिताऋषिः ४३ देव्युवाचेतिचैवैकमेवंसंख्यास्फुटोदिता त्र-
योदशोसार्द्धसप्तदशश्लोकाःप्रकीर्तिताः ५४ ऋषिरुवाचेत्यारभ्यभोगस्वर्गापवर्गदा इत्यंताःपंचमंत्रास्ते-
मार्कंडेयस्ततःपरम् ४५ इतितस्यवचःश्रुत्वेत्यर्धमंत्रस्तथास्मृतः श्लोकमंत्रास्ततोज्ञेयाःपंचैवाप्यर्धपद्य
कम् ४६ देव्युवाचेतिमंत्रोयंततः श्लोकस्तुमंत्रकः मार्कंडेयस्ततोमंत्रः श्लोकोमंत्रद्वयंततः ४७ ततोदे
वीषडर्धानिसप्तमंत्राःप्रकीर्तिताः मार्कंडेयस्ततोमंत्रद्वयंमंत्रत्रयंस्मृतम् ४८ आवृत्त्यात्वधिकोमंत्रःसाव-
र्णिर्भवितामनुः एकोनत्रिंशत्संख्याकामन्त्रा अत्रस्मृताबुधैः ४९ केचित्तुएकादशार्द्धाहुतयो द्वादशश्लो-
कमंत्रकाः उवाचवचनैःषड्भिर्मंत्रास्तेउक्तसंख्यकाः ५० इत्याहुः तत्रकात्यायनीतंत्रविरोधःस्पष्टएवेतिदि
क् अथवाराहीतंत्रे चंडीपाठफलंदेविशृणुष्वगदतोमम एकावृत्त्यादिपाठानांप्रत्यहंपठतांनृणाम् १
संकल्प्यपूज्यांसंपूज्य न्यस्यांगेषुमनून्सकृत् पश्चाद्बलिप्रदानेनफलमाप्नोतिमानवः २ न्यासप्रकारश्चन- ७५
वार्णवविधानेउक्तस्ते उपसर्गोपशांत्यर्थंत्रिरावृत्तंपठेन्नरः ग्रहदोषोपशांत्यर्थेपंचावृत्तंवरानने ३ महाभ

येसमुसन्नेसप्तावृत्तमुदीरयेत् नवावृत्त्याभवेच्छांतिर्वाजपेयफलंलभेत् ४ मुच्येत्प्राणार्तिजाड्यादि-
तिवा राजवश्यायभूत्यैचरुद्रावृत्तमुदीरयेत् अर्कावृत्त्याकामसिद्धिर्वैरिनाशश्चजायते ५ मन्वावृत्त्यारिपुर्व
श्यस्तथा स्त्रीवश्यतामियात् सौख्यंपंचदशावृत्त्याश्रियमाप्नोतिमानवः ६ कलावृत्त्यापुत्रपौत्रधनधा-
न्यागमविदुः राजभीतिविनाशायवैरस्योच्चाटनायच ७ कुर्यात्सप्तदशावृत्तंतथाष्टादशकंप्रिये महार
णविमोक्षायविंशावृत्तंपठेन्नरः ८ पंचविंशावर्तमानाच्चभवेद्बंधविमोक्षणम् संकटेसमनुप्राप्तेदुश्चिकि
त्स्यभयेसदा ९ जातिध्वंसेकुलोच्छेदेआयुषोनाशआगते वैरिवृद्धौव्याधिवृद्धौधननाशेतथाक्ष
ये १० तथैवत्रिविधोत्पातेतथाचैवातिपातके कुर्याद्यत्नाच्छतावृत्तंततःसंपद्यतेशुभम् ११ विपदस्त
स्यनश्यंतिततोयातिपरांगतिम् श्रियोवृद्धिःशतावृत्त्याराजवृद्धिस्तथापरा १२ मनसाचिंतितंदेविसिद्धं
दष्टोत्तराच्छतात् शताश्वमेधयज्ञानांफलमाप्नोतिसुव्रते १३ सहस्रावर्तनाल्लक्ष्मीरावृणोतिस्वयंस्थिरा
प्राप्तोमनोरथान्कामान्नरोमोक्षमवाप्नुयात् १४ यथाश्वमेधःक्रतुषुदेवानांचयथाहरिः स्तवानामपि
सर्वेषांतथासप्तशतीस्तवः १५ उत्सत्निच्चरितस्तोत्ररूपत्रितयात्मकत्वात् अथवाबहुनोक्तेनकिमन्ये
नवरानने १६ चंड्याःशतावृत्तपाठात्सर्वाःसिध्यंतिसिद्धयः एतास्वेवकामनासुतत्तत्संख्याकस्तो-

त्रपाठविशेषउक्तोमरीचिकल्पे रात्रिसूक्तंजपेदादौमध्येसप्तशतीस्तवम् १७ प्रांतेतुजपनीयंवैदेवीसूक्त
मितिक्रमः एवंसंपुटितंस्तोत्रंपूर्वोक्तफलदायकम् १८ अत्ररात्रिसूक्तंदेवीसूक्तंचवैदिकेइतिकेचित् रात्रिसूक्तं
प्रथमाध्यायस्थंविश्वेश्वरीसूक्तम् देवीसूक्तंनमोदेव्याइत्यादिपंचमाध्यायस्थमित्यपरे अन्योपिप्रकारस्तंत्रो
क्तः कृष्णाष्टमींसमारभ्ययावत्कृष्णाचतुर्दशी वृद्ध्यैकोत्तरयाजाप्यंसर्वसंपुटितंतुतत् एवंदेविमयाप्रो-
क्तःपौरश्चरणिकःक्रमः तदंतेहवनंकुर्यात्प्रतिश्लोकेनपायसा प्रतिश्लोकेनेतिकात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रोपल
क्षणम् रात्रिसूक्तंप्रतिऋचंतथादेव्याश्चसूक्तकमितिपक्षांतरे ऋचमित्यृक्तमंत्रोपलक्षणम् हुत्वांतेप्र
जपेत्स्तोत्रमादौपूजादिकंमुनत्यपरश्च अथातःसंप्रवक्ष्यामिनवरात्रविधानकम् जपेदेकोत्तरांवृद्धिंदि-
नानिनवसंख्यया नवाक्षरीविधानेनसंपूज्यार्थविचक्षणः सहस्रंप्रजपेन्मंत्रंप्रत्येकंचयथाविधि मध्येचैको
त्तरांवृद्धिंजपेद्देव्यास्तवंमनुम् हुत्वादशांशतोहोमंतत्रसिद्धिंसमाप्नुयात् अपरश्च जपेद्बिल्वंसमाश्रित्यमा
समेकंतुयोनरः हुत्वाबिल्वदलैर्मासिंमधुरत्रययोगतः हुत्वादशांशतोवापिकमलैःक्षीरसंयुतैः धनदेन-
समांलक्ष्मींप्रसुयादुत्तमांध्रुवम् हरगौरीतंत्रे श्रीकामःपुष्टिकामोवासृष्टिमार्गक्रमेणतुजपेच्छक्रादिमारभ्यशंभ
दैत्यवधावधि आदिमारभ्यप्रजपेत्पश्चाच्छेषंसमाचरेत् शांत्यादिकामःसर्वत्रस्थितिमार्गक्रमेणतुसावर्णिःसूर्य
तनयःसावर्णिर्भवितामनुः संकरेत्त्वांत्यमारभ्यपश्चादादिंसमापयेत् ब्राह्मणद्वाराकरणेतुविशेषउ-

कस्तैव पंचस्वर्णाः शतावृत्ते लक्षावृत्ते तु तन्त्रयम् पंचावृत्ते स्वर्णमेकं त्रिरावृत्ते तदर्धकम् एकावृत्ते पादमे-
कं दद्याद्यथाशक्तितो बुध इति प्रथमचरित्रस्य ब्रह्मा ऋषिः गायत्री छंदः महाकाली देवता नंदा शक्तिः रक्तदं
तिका बीजं अग्निस्तत्वं महाकाली प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः मध्यमचरित्रस्य विष्णुर्ऋषिः उष्णिक् छंदः म
हालक्ष्मीर्देवता शाकंभरी शक्तिः दुर्गा बीजं वायुस्तत्वं महालक्ष्मी प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः अंत्यचरि
त्रस्य शंकर ऋषिः अनुष्टुप् छंदः महासरस्वती देवता भीमा शक्तिः भ्रामरी बीजं रविस्तत्वं सरस्वती
प्रीत्यर्थे जपे विनियोगः शतावृत्तादौ कामनाभेदेन होमभेद उक्तः वाराहीतंत्रे हुने त्प्रदीपिते वन्हौ ति-
ल धानादि तंडुलान् धर्मार्थकाम संसिद्ध्यै मोक्षार्थी पायसं हुनेत् मारणे होममेनं चैव तथाच्चाटन कर्मणि
हुनेन्मांसं त्रिमध्वक्तं मोहने मधुपायसं स्तंभने च मातुफलं वश्ये तु सितसर्षपान् धर्मार्थकाम मोक्षार्थे
पूर्वाशाभिमुखो हुनेत् मोहने मारणे चैव हुने हे दक्षिणामुखः उच्चाटने उत्तरास्य इत्याह भगवान्भवः क्रोड
तंत्रे प्रत्येकावर्तनं देवि हृयमेधेन संमितम् त्रिरावृत्त्या भवेत्कामान्मुच्या वृत्त्यारिपूजये दिति सर्वे
ष्टसिद्धिः कात्यायनीं विद्महे कन्यां कुमारीं धीमहि तन्नो दुर्गा प्रचोदयात् इत्येतद्गायत्री यजु
र्वेदे अथ गायत्री प्रयोगानंतरं कात्यायनी तंत्रे पूर्वाण्हे षोडशांगुलमितं चतुरोन्नतं स्थंडिलं कुला

तत्रश्रृंगो घृतेनैकस्मिन्मात्रेरुद्रवर्तिषुत्रयोदशदीपान्प्रज्वाल्य तेषुप्रथमदीपेप्रथमाध्याय देवतामावाह्य आसनपाद्यादिगंधदानांतांपूजांकृत्वापुष्पसमर्पणसमयेवक्ष्यमाणैर्नवभिः श्लोकैः प्रतिश्लोकंपुष्पाणिसमर्पयेत् ततःप्रथमाध्यायसमाप्तौवक्ष्यमाणश्लोकैःपुष्पाणिसमर्प्यधूपदीपौदत्वापायसनैवेद्यंदत्वातांबूलं दक्षिणांचदत्वानीराज्यएकं ब्राह्मणंकुमारींसुवासिनींचभोजयेत्संकल्पयेद्वा एवंतत्तदध्यायदेवतावाहनादिब्राह्मणभोजनांतंप्रत्यध्यायंकुर्यात् अंतेप्रभूतनैवेद्यादिभिर्महापूजा अनुग्रहेपूर्वाण्हेसमाप्तिः निग्रहेपराण्हे श्लोकास्तु विश्वेश्वरींजगद्धात्रीं॰ स्तुतासुरैःपूर्वमभिष्टसंश्रया करोतुसानः शुभहेतुरीश्वरी॰ २ यासांप्रतंचोद्धतदैत्यतापितैः॰ ३ याचस्मृतातत्क्षणमेवहंतिनः करोतुसानःशुभहेतुरीश्वरी॰ ४ सर्वबाधाप्रशमनं॰ ५ अत्रवैरिनाशनमित्यत्ररोगनाशमित्यादयूहः एवंदैत्यतापितैरित्यपि॰ सर्वमंगलमांगल्ये॰ ६ सृष्टिस्थितिविनाशानां॰ ७ शरणागतदीनार्त॰ ८ सर्वस्वरूपेसर्वेशे॰ ९ एतेनुग्रहेनवश्लोकाः वश्येतुविशेषः ॐ ह्रीं रक्तचामुंडेतूर्णंअमुकंमेवशमानयस्वाहा अनेनप्रत्यध्यायमाद्यंतयोःपूजासर्वंतिअयुतमंत्रश्चदशसाहस्त्रम् होमयेत्कटुतैलेनरक्तचंदनराजिकाः सहस्राहुतिमात्रेणराजानंवशमानयेत् मधुनाचाशोकपुष्पंरात्रौहुत्वातुपूर्ववत् चक्रवर्तीभवेद्वश्यश्चंडीमंत्रप्रभावतः ॐ

तेशतंब्राह्मणाः कुमार्यश्चभोजनीयाः धर्मार्थेबिल्वपत्रैः पूजावश्यार्थंकरवीरैः जपाकुसुमैर्वापुत्रार्थंतुलसी
दलैः पुष्यर्थंपंकजैः महाप्रयोगेतुषोडशमाषैःस्वर्णमूर्तिकृत्वाकलशस्थापनंकृत्वातदग्रेघटेर्गलयंत्रेवादीपंस्था
पयेत् यंत्रमंत्यंसर्वसाधारणंस्थापनंमहतिकार्येऊनपंचाशद्दिनानिमध्येतुचतुर्विंशतिः तदर्धमल्पे ब्राह्मणा-
स्त्रयोमहत्कार्येप्रयोगकर्तारः अल्पेएकः निग्रहेतुसर्वबाधाप्रशमनमित्यस्याग्रे एवमुक्त्वासमुसत्येतिपठेत्
अत्रप्रयोगेक्वचित्तर्पणमप्युक्तम् त्रयोदशपात्राणिदुग्धेनापूर्याद्यंतयोः पुष्पांजलिंदत्वाप्रतिश्लोकंप्रथमा-
ध्यायदेवतांतर्पयामीतिप्रयोगेणतर्पयेत् ततस्त्रयोदशस्वग्निषुक्रमात्तत्तदध्यायदेवताआवाह्यसंपूज्यप्रति
श्लोकमोंप्रथमाध्यायदेवतायैनमः स्वाहेतिमंत्रेणपायसेनजुहुयात् प्रत्यहंयावत्प्रयोगसमाप्तिः त्रयोदशब्रा
ह्मणाःसुवासिन्यः कुमार्यः एकोनुपनीतोअष्टवर्षएकउपनीतश्चभोजनीयाः परार्थेप्रयोगेतुसत्याः संतुय
जमानस्यकामाइतिप्रतिश्लोकंप्रत्यध्यायंवापठेत् इदंसर्वत्रपरार्थेप्रयोगेतुबोध्यं अत्रत्रयोदशपात्रेषुत्र-
योदशदीपाइत्युत्तमःपक्षः एकपात्रेत्रयोदशदीपाइतिमध्यमः एकस्मिन्नेवपात्रेत्रयोदशदीपाइतिदेव-
स्यान्वित्यधमःपक्षः यथोक्तविधिदीपेषुअक्षतपुंजेषुजलपात्रेषुअग्निषुकुमारीषुवाकार्यइत्युपदेशः
अथप्रयोगांतराणिकात्यायनीतंत्रोक्तानिप्रतीश्लोकमाद्यंतयोः मंत्रंजपेन्मंत्रसिद्धिः सप्रणवमनुलो

मव्यादित्येतित्रयमादौ अंतेतु विलोमंतदित्येवंप्रतिश्लोकंकृत्वाशतावृत्तपाठेतुशीघ्रसिद्धिः प्रतिश्लोकमादौजा-
तवेदसइतिऋचंपठेत् अपमृत्युनिवारणायाद्यावंतेशतंत्र्यंबकमितिमंत्रंजपेत् प्रतिश्लोकंतन्मंत्रजपइतिवा
प्रतिश्लोकंशरणागतदीनार्तश्लोकंपठेत्सर्वकार्यसिद्धिः प्रतिश्लोकंकरोतुसानः शुभेत्यर्धंपठेत् सर्वकामा-
प्तिः स्वाभीष्टवरप्राप्त्यैएवदेव्यावरंलब्ध्वेतिश्लोकंप्रतिश्लोकंपठेत् सर्वापन्निवारणार्थंप्रतिश्लोकंदुर्गेति-
पठेत् अस्यकेवलस्यापिश्लोकस्यकार्यानुसारेणलक्षमयुतंसहस्रंशतंवाजपः सर्वाबाधेत्यस्यलक्षजपे-
श्लोकोक्तंफलम् इत्थंयदायदेतिश्लोकस्यजपेमहामारीशांतिः ततोवव्रेनृपोराज्यमितिमंत्रस्यलक्षजपेपु
नः राज्यलाभः हिनस्तिदैत्यतेजांसीत्यनेनसदीपबलिदानेघंटाबंधनेचबालग्रहशांतिः आद्यावृत्तिमनुलोमे
नत्रयोदशाध्यायंपठित्वाततोविपरीतक्रमेणद्वितीयांकृत्वापुनरनुलोमेत्येवमावृत्तिमनुलोमेत्येवंदशाध्यायंपठि
त्वाततोविपरीतमावृत्तित्रयेउक्तेषुप्रकारेषुशीघ्रंकार्यसिद्धिः सर्वापत्तिनिवारणायदुर्गेस्मृतेत्यर्द्धंततो
यदंतिकेयच्चदूरेइत्यृचंतदंतेदारिद्र्यदुःखेत्यर्धमेवंकार्यानुसारेणलक्षमयुतंसहस्रंवाजपः कांसोस्मी
त्यृचंप्रतिश्लोकंपठेल्लक्ष्मीप्राप्तिः मारणार्थमेवमुक्त्वासमुत्पन्नेतिश्लोकंपठेत् मारणोक्तवृत्तिभिः
फलसिद्धिः ज्ञानिनामपिचेतांसीतिश्लोकस्तस्यजपमात्रेणसद्योमोहनमित्यनुभवसिद्धम् प्रतिश्लो

कंतच्छ्लोकपाठेत्ववश्यम् रोगानशेषानितिश्लोकस्यप्रतिश्लोकस्यप्रतिश्लोकंपाठेपृथक्जपेवाविद्याप्राप्तिः
भगवत्याकृतंसर्वमित्यादिद्वादशोत्तरशताक्षरोमंत्रः सर्वकामदः सर्वापन्निवारणश्च देविप्रपन्नार्तिहरइ
तिश्लोकस्ययथाकार्यंलक्षायुतसहस्रशतान्यतमेप्रतिश्लोकंपाठेसर्वापन्निवृत्तिःसर्वकामाप्तिश्च एषुप्रयो
गेषुप्रतिश्लोकंदीपाग्रेकेवलमेववानमस्कारकरणेशीघ्रंसिद्धिः प्रतिश्लोकंकामबीजसंपुटितस्यैकचत्वारिंशद्दि
नेषुत्रिरावृत्तौसर्वकार्यसिद्धिः एकविंशतिपर्यंतमुक्तरीत्याप्रत्यहंत्रयोदशावृत्तौवशीकरणम् मायाबीजपु
टितस्यफट्बीजस्यपल्लवसहितस्यसप्तदशदिनपर्यंतंत्रयोदशावृत्तौउच्चाटणेसिद्धिः तादृशस्यैवद्विनचतु
ष्टयमेकादशावृत्तौसर्वोपद्रवनाशः एकोनपंचाशद्दिनपर्यंतंप्रतिश्लोकंबीजसंपुटितस्यपंचदशावृत्तौल-
क्ष्मीप्राप्तिः प्रतिश्लोकमैंबीजसंपुटितस्यशतावृत्त्याविद्याप्राप्तिः ॐ ह्रौंनमइत्येतत्संपुटितः प्रथमचरि-
त्रस्यप्रतिश्लोकंपाठआदावंतेक्रमेणश्लोकांतेविपरीतक्रमेणेत्यर्थः एवमग्रेपि ह्रींनमइत्येतत्संपुटितोमध्य
मचरित्रस्यश्लोकंप्रतिवापाठः ॐ क्लींनमइत्येतत्संपुटितोंत्यचरित्रस्यपाठेशीघ्रंकार्यसिद्धिः तत्रप्रथमचरिते-
सौःबीजेनषडंगन्यासः त्रिगुणातामसीत्यादिषड्भिःरहस्योक्तंध्यानम् तत्रप्रथमचरितस्यमार्कंडेयऋषिः
अनुष्टुप्छंदः महाकालीदेवता नंदाशक्तिः सौःबीजम् अग्निस्तत्वं इष्टसि० मध्यमचरितस्यसुमेधाऋ

षिः अनुष्टुप्छंदः महालक्ष्मीर्देवता शाकंभरीशक्तिः ह्रींबीजंवायुस्तत्वं इष्टसिध्यर्थे॰ ह्रींबीजेनषडंगं सर्वदेव
शरीरे इत्यादिसप्तभिः रहस्योक्तंध्यानं उत्तमचरितस्यशिवऋषिः अनुष्टुप्जगती महासरस्वतीदेवताभीमाश-
क्तिः क्लींबीजंसूर्यस्तत्वं काम्यसिध्य॰ क्लीमितिषडंगंगौरीदेहात्समुद्भूतमित्यादिरहस्योक्तंध्यानं ऐमितिबी
जमाद्यचरितस्येत्यन्यत्र ह्रीमिति आद्येश्रीमितिमध्यमेक्लीमित्यंते एतान्येवक्रमेणतत्तद्देवतापूजने इत्यन्य
त्र ऐमित्यंते इत्यन्यत्र अत्रसर्वकामनाभेदेनध्यानभेदउक्तः वश्येरक्ततरंध्यानंपौष्टिकेकर्बुरम् उच्चाटनेधूम्रं
मारणेकृष्णं संतानेच्छायांनीलोत्पलदलश्यामंरत्नाकारंध्यानंसर्वकामदं शुद्धकल्मांताग्निसमतेयाध्यानं जलभ
येपिऋष्युक्तंध्यानं विषादिभयेपीयूषवृष्टिपूतपूर्णचंद्रसदृशं॰ एकदिनेसंपूर्णपाठाशक्तौपाठोयंत्रिप्रकारकः
एवंक्रमेणसप्तभिर्दिनैरेकावृत्तिः एकैकंचरित्रमेकस्मिन्दिने इतित्रिभिर्वा केरलाः एतेषांमूलानिकात्यायनीतंत्रे
दृष्टव्यानि तंत्रांतरे अस्यसप्तशतीमालामंत्रस्य नारायणऋषिः गायत्रीछंदः श्रंभमर्दिनीरूपाद-
क्षिणामूर्तिर्देवताक्लींबीजं सोहंशक्तिः दुर्गाप्रीत्यर्थेजपेविनियोगः ॐ यन्मोहोज्ञानिनोरपि अंगुष्ठा
भ्यां॰ निद्रांभगवतींविष्णोस्तर्जनीभ्यांस्वाहा ॐजयेतिदेवाश्चमुदामध्यमाभ्यांषट् ॐ आज-
घानभुजेसव्ये अनामिकाभ्यांहुं ॐ हतेतस्मिन्महावीर्ये कनिष्ठिकाभ्यांवौषट् ॐ नीतादिवंरि

पुगणाभयमध्यपास्त्वंकरतलकरपृष्ठाभ्यांफडित्युक्तं संपूर्णसप्तशतीस्तोत्रस्य मार्कंडेयोब्रह्मविष्णुशिवा
त्मास्कमेधाऋषिः अनुष्टुप्जगत्यौछंदसी चंडिकामहाकालीमहालक्ष्मीमहासरस्वतीरूपादेवता: नंदाशाकं
भरीभीमा:शक्तयः रक्ताक्षीदुर्गाभ्रामर्यौबीजानि अग्निवाय्वर्कास्तत्त्वानि इष्टार्थेविनियोगः इतिब्रह्मोत्तर
खंडनाम्निक्वचिल्लिखितम् अस्यस्तोत्रस्यश्लोकादिडामरतंत्रेप्युक्तम् अधुनादेविवक्ष्यामिमालामंत्रंनवार्णवम्
यस्यस्मरणमात्रेणभुक्तिंमुक्तिंलभेन्नरः १ ब्रह्मणात्वेकवारेणश्लोका:प्रोक्ताश्चतुर्दश समाधिनाम्नाप्रो-
क्तास्तुश्लोकाश्चाष्टौद्विवारतः २ तथावार्जुनसहिता भगवानेकमेकधा त्रिधाप्रोक्ताश्चविबुधैः सार्द्धषट्
त्रिंशदेवहि सार्द्धन्यूनाषट्त्रिंशदित्यर्थः देव्याद्वादशधासार्द्धैकोनषष्टिः प्रकीर्तिताः ऋषिणासप्तविंश
त्याचत्वारिंचशतानिवै सार्द्धाष्टोत्तरकाण्यत्रदूतेनोक्ताद्विधाप्रिये श्लोकास्त्रयोदशैवात्रप्रोक्ता:प्रा-
णप्रियेमम एवंसप्तशतीसंख्याश्लोकाअष्टौचसप्ततिः शतानिपंचदेवेशितेषांसप्तशताहुतिः विष्णुमा
यादितोभ्रांतिरूपांतेआहुतित्रयम् चितिरूपेणदेयंतु आहुतीनांत्रयंप्रियेइति एवंहोमाशक्तौजयंतीमंत्रे
णैवहोमउक्तोन्यत्रपूजाइतिदिक् अथैतत्स्तोत्रस्यपाठेडामरकल्पोक्तोनवार्णसंपुटीकरणप्रयोगविधिः
तत्रादौतदुद्धारः ऐंबीजमादौइंदुसमानदीप्तिं ह्रींसूर्यतेजोद्युतिमद्द्वितीयम् क्लींमूर्तवैश्वानरतुल्यरूपंतृती-

यमानंत्यसूखायचिंत्यम् १ चांशकुजांबूनदकांतितुर्यमुंपंचमंएकतरंप्रकल्प्यम् षडाष्टमुग्रार्तिहरंस
लीलयैसप्तमंकृष्णातरीरिपुघ्नं २ विपांडुरंत्वष्टममासिसिद्धेचेद्धूम्रवर्णनवमंविशालम् ऐंह्रींक्लींचामुंडा-
यैविच्चेइतिनवाक्षरोमंत्रः नाभिमात्रेजलेसहस्रजपात्कविताशक्तिः अयुतजपाद्बाजबंधनसंकटादिभ्योमो-
क्षः अस्मिन्नवाक्षरेमंत्रेमहालक्ष्मीर्व्यवस्थिता तस्मात्सुसिद्धिःसर्वेषांसर्वदिक्षप्रदीपकः अतोत्रसिद्धा-
दिविचारोनास्तीतिज्ञापितम् नवाक्षरस्यऋषयोब्रह्मविष्णुमहेश्वराः छंदांसुक्तानिमुनिभिर्गायत्र्युष्णिगनु
ष्टुभः देव्यःप्रोक्तामहापूर्वाःकालीलक्ष्मीःसरस्वती नंदाशाकंभरीभीमाःशक्तयश्चमुनिस्मृताः स्याद्रक्तदंति
कादुर्गाभ्रामर्याबीजसंचयः अग्निर्वायुर्भगस्तत्वंफलंवेदत्रयोद्भवम् भगःसूर्यःसर्वाभीष्टसिद्धर्थेचविनियोग-
उदाहृतः ऋषिश्छंदोदैवतानिशिरोमुखहृदिन्यसेत् शक्तिबीजानिस्तनयोस्तत्वानिहृदयेपुनः मंत्राणांपल्लवो-
वासोमंत्राणांप्रणवःशिरः शिरःपल्लवसंयुक्तोमंत्रःकामदुघोभवेत् नमोंतःशांतिकेपुष्टौप्रणिपातेचकीर्ति-
तः वत्साकर्षणहोमेषुस्वाहांतःसिद्धिदायकः यंत्रभंजनकार्येषुसुघोरभयनाशने वषडंतःप्रकल्प्यस्तुग्रहबा-
धाविनाशकः उच्चाटनेतुसंप्राप्तेमंत्रोफट्पल्लवान्वितः एतेपल्लववामसस्ततत्कर्मणिचंडीपाठेपिश्लोकांतादौयो- ८०
ज्याः तथान्यासहीनोभवेन्मूकोमृतःस्याच्छिरसाविनाअपल्लवस्तुनग्नःस्यात्सुमःस्यादासनंविना गुरुंविना

—वृथामंत्रः श्वच्यजापस्तुशून्यकः निबंध्योदुष्टदत्तःस्यादन्यबीजस्तुकीलितः दुष्टदत्तःदुष्टापक्तस्तइत्यर्थः दे
वच्छंदर्षिहीनोयः सतुप्रोक्तोभुजंगमः मूकाद्योमंत्रावर्ज्याःवैदिकेमंत्रेनपल्लवादिविचारः ह्रींचंडिकायैइत्यन्ये-
नास्यमंत्रस्यचषडंगन्यासोनबीजात्मकसमस्तमंत्रेणचषडंगम् हृदयंनमः शिरसेस्वाहा शिखायैवषट्
कवचायहुम् नेत्रत्रयायवौषट् अस्त्रायफडितिक्रमः अस्त्रंसर्वदिक्षुबोध्यम् नवबीजमंत्रास्तेचंडिकातृ
प्यतामितिमंत्रेणतर्पणम् एवंहोमादिष्वप्यूह्यम् लिखेदष्टदलंपद्मंकुंकुमागरुचंदनैः पद्ममध्येलिखे-
च्चक्रंषट्कोणंचंडिकामयम् षट्कोणचक्रमध्यस्थमाद्यंबीजत्रयंन्यसेत् तत्रमध्यबीजेमहालक्ष्मीः तद्द
क्षिणेमहाकाली वामेसरस्वती पूर्वादिषट्कोणेषुबीजान्यन्यानिविन्यसेत् इदंपूजायंत्रम् पद्मासना
द्यन्यतमंआसनम् तथाशप्तशती श्लोकैर्न्यासः खड्गिनीशूलिनीत्यादिपठित्वाश्लोकपंचकम् आद्यं-
कृष्णतरंबीजंध्यात्वासर्वांगकेन्यसेत् आद्यमैमिति शूलेनपाहिनोदेवीत्यादिश्लोकचतुष्टयम् पठित्वा
सूर्यसदृशंद्वितीयंसर्वतोन्यसेत् द्वितीयंह्रीमिति सर्वस्वरूपइत्यादिश्लोकानापंचकंपुनः पठित्वास्फटि
काभासंतृतीयंस्वतनौन्यसेत् तृतीयंक्लीमिति उक्तेरेवश्लोकेराद्यत्रिद्वयेनषडंगन्यासोपिक्वचिदुक्तः ततःषडं
गंकुर्वीतविभक्तैर्मूलवर्णकैः एकैकेनवर्णेनचतुर्भिर्युगुलेनच समस्तेनचमंत्रेणकुर्यादंगानिषट्सुधीः त-

तः क्वचित् एवंन्यासविधिंकृत्वासृष्टिमुद्रांविलोकयेत् अर्घ्यपात्रंप्रतिष्ठाप्य पूरयेच्छुभवारिणा गंधपुष्पाक्ष
तांस्तत्रविन्यस्यनृपनंदन ध्यात्वामनसिसर्वार्थान् हस्तौदत्वाभिमंत्रयेत् रक्षार्थंतस्यकर्तव्याचक्रमुद्रास्त्रसं·
युता अर्घोदकेनसंस्कारंपूजाद्रव्यस्यपूर्ववत् अथमहाकाल्यादिदेवतात्रयध्यानम् खड्गंचक्रगदेषुचापप·
रिघान्शूलंभुशुंडींशिरः पाशान्संदधतींकरैस्त्रिनयनांसर्वांगभूषाभृताम् नीलाश्मद्युतिमास्यपाददशकां
सेवेमहाकालिकांयामस्तौच्छयितेहरौकमलजोहंतुंमधुंकैटभम् १ अक्षस्रक्परशूगदेषुकुलिशंपद्मंधनुःकुं
डिकांदंडंशक्तिमसिंचचर्मजलजंघंटांसुराभाजनम् शूलंपाशसुदर्शनेचदधतींहस्तैःप्रवालप्रभांसेवेसै
रिभमर्दिनीमिहमहालक्ष्मींसरोजास्थिताम् २ घंटांशूलहलानिशंखमुसलेचक्रंधनुःसायकं हस्ताब्जैर्दधतीं
घनांतविलसच्छीतांशुतुल्यप्रभाम् गौरीदेहसमुद्भवांत्रिजगतामाधारभूतांमहापूर्वामत्रसरस्वतीमनुभजे शुं
भादिदैत्यार्दिनीम् ३ ततःउक्तयंत्रेपंचोपचारैःपूज्याः एवंकृत्वाजपेल्लक्षचतुष्कंतद्दशांशतः पायसान्ने
नजुहुयात्पूजितेहेमरेतसि एतदेवास्यपुरश्चरणम् मार्कंडेयपुराणोक्तंनित्यंचंडीस्तवंपठेत् पुटितंमूलमंत्रस्य
जपेदाप्नोतिवांछितम् शतमादौशतंचांतेजपेन्मंत्रंनवार्णकम् चंडीसप्तशतीमध्येसंपुटोयमुदाहृतः सकामैः ८१
संपुटोजाप्योनिष्कामैःसंपुटंक्वचित् सप्तशत्याश्चरित्रेतुप्रथमेपद्मभूर्मुनिः छंदोगायत्रमुदितंमहाकालीतुदेव-

ता वाग्बीजंपावकस्तत्वंधर्मार्थेविनियोजनम् मध्यमेतुचरित्रेत्रमुनिर्विष्णुरुदाहृतः उष्णिक्छंदोमहालक्ष्मीर्देवता
बीजमद्रिजा वायुस्तत्वंधनप्राप्त्यैविनियोगउदाहृतः उत्तरस्यचरित्रस्यऋषिःशंकरईरितः त्रिष्टुप्छंदोदेवतास्य
महापूर्वासरस्वती कामोबीजंरविस्तत्वंकामाप्त्यैविनियोजनम् कचित्तुसंपूर्णस्तोत्रस्यमार्कंडेयऋषिः ब्रह्मवि
ष्णुरुद्रावाऋषयः महाकाल्यादयस्तिस्रोदेवताः गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् छंदांसि ऐंह्रींक्लींबीजानि चामुंडाश
क्तिः अग्निवायुसूर्यास्तत्वानिसर्वेष्टसिद्ध्यर्थजपेविनियोगइत्युक्तम् एवंसंस्मृत्यऋष्यादीन्ध्यात्वाशर्वो
क्तमार्गतः सार्थंस्मृत्वापठेच्चंडींस्तवंसप्तशताक्षरम् समाप्तौतुमहालक्ष्मींदेवींध्यात्वाषडंगकम् जपेदष्ट
शतंमूलंदेवतायैनिवेदयेत् आदावंते अष्टशतंजपः अश्विनस्यसितेपक्षेआरभ्याग्नितिथिंसुधीः अ
ष्टम्यंतंजपेल्लक्षंदशांशंहोममाचरेदिति अथशतचंडीविधिः शंकरस्यभवान्यांवाप्रासादनिकटेशुभ
म् मंडपंद्वारवेद्याढ्यंकुर्यात्सध्वजतोरणम् तत्रकुंडंप्रकुर्वीतप्रतीच्यांमध्यतोपिवा स्नात्वानित्यक्रिया
कृत्वावृणुयाद्दशवाडवान् जितेंद्रियान्सदाचारान्कुलीनान्सत्यवादिनः वाडवाः ब्राह्मणाः पंचभिः
सप्तभिर्वापिनवैकादशभिस्तथा अदीर्घदिवसैःक्षिप्रंविदध्याच्चंडिकामखम् अयुग्मब्राह्मणैःकार्यंशता
वृत्तंसुसिद्धये त्रिपंचसप्तनवभिर्दिनैःपक्षेणवापुनः देवीमाहात्म्यपाठंतुयुग्मैर्विप्रैः कृतंतुतन्निष्फलंच

भवेत्सर्वभूतिनाशमवाप्नुयात् इतिवचनत्रयंक्रोडतंत्रनाम्नापठ्यतेतत्तुनिर्मूलम् अष्टमीनवमीचतुर्दशीपूर्णिमा सुयथाशतावृत्तिसमाप्तिर्भवतितथा आरंभः कर्तव्यः इतिसांप्रदायिकाः व्युत्पन्नान् चंडिकापाठरतान्ल ज्जादयावतः मधुपर्कविधानेनस्वर्णवस्त्रादिदानतः जपार्थमासनंमालांदद्यात्तेभ्योपिभोजनम् तेहविष्यान्न मश्नंतोमंत्रार्थगतमानसाः भूमौशयानाः प्रत्येकंजपेयुश्चंडिकास्तवम् मार्कंडेयपुराणोक्तंदशकृत्वःसन्चेतसः नवार्णचंडिकामंत्रंजपेयुश्चायुतंपृथक् पृथक्संपुटीकरणजपादिविशेषः प्रत्येकंब्राह्मणैः अयुतजपः कार्यः जपमानःपूजयेच्च कन्यानांदशकंशुभम् द्विवर्षाद्वादशाब्दांताःकुमारीःपरिपूजयेत् एकाब्दायाः प्रीत्यभावोरुद्राब्दातुविवर्जिता तासांक्रमेणनामानि कुमारी १ त्रिमूर्तिः २ कल्याणी ३ रोहिणी ४ कालिका ५ चंडिका ६ शांभवी ७ दुर्गा ८ सुभद्रा ९ एतैरेवनाममंत्रैस्तासांपूजा तत्रहीनाधिकांगीव्रण युक्ताअंधकाकाणाकुरूपाकेकरारोमयुक्देहादासिजारोगिण्यः इत्येवमाद्यावर्ज्याः विप्रांसर्वेष्टसंसिद्धेयशसेक्षत्रियोद्भवाम् वैश्यजांधनलाभायपुत्राप्त्यैशूद्रजांयजेत् इति गंधपुष्पधूपदीपभक्ष्यभोज्यैर्यथाशक्तिवस्त्राभरणैश्चपूजिता वेद्यांविरचितेरम्येसर्वतोभद्रमंडले घटंसंस्थाप्यविधिवत्तत्रावाह्यार्चयेच्छिवाम् तदग्रेकन्यकाश्चापिपूजयेद्ब्राह्मणानपि उपचारैस्तुविविधैर्नवार्णावरणैरपि ततः ॐकारःप्रथमं ८२

पीठंपूर्णपीठमतःपरम् तृतीयंकामपीठंचपूजयेत्संप्रदायतः आग्नेयादिचतुर्दिक्षुपूज्यंदेवीचतुष्टयम् जया
चविजयाचैवजयंतीचापराजिता पूर्वोक्तयंत्रेपूर्वकोणेसरस्वतीब्रह्मा श्रीसहितोविष्णुर्नैर्ऋत्ये उमयाशि
वोवायव्ये षट्कोणचक्रमध्यस्थमध्यबीजेमहालक्ष्मीः महाकालीमहासरस्वती तद्दक्षिणवामयोः उदक्
सिंहोदक्षिणेमहिषः षट्कोणेषुनंदजारक्तदंतिकाशाकंभरीदुर्गाभीमाभ्रामर्यः सबिंदुनामाद्यवर्णाद्या-
स्तासांनाममंत्राः पूजादौतारःप्रणवः अष्टपत्रेषुब्रह्माणीमाहेश्वरीवैष्णवीवाराहीनारसिंहीऐंद्री
चामुंडाउक्तरीत्यानाममंत्रैः पूज्याः ततोविष्णुमायादिचित्यंतास्त्रयोविंशतिदेवताः प्राणादिक्रमेणकेसरेषुपू
ज्याः ततोविष्णुमायाद्याःक्वचित्तुएवम् विष्णुमाया १ चेतना २ निद्रा ३ क्षुधा ४ छाया ५ श-
क्तिः ६ तृष्णा ७ क्षांतिः ८ जातिः ९ लज्जा १० शांतिः ११ श्रद्धा १२ कांतिः १३ लक्ष्मीः १४ धृतिः
१५ वृत्तिः १६ स्मृतिः १७ दया १८ तुष्टिः १९ पुष्टिः २० माता २१ भ्रांतिः २२ तद्रूपास्त्रयोविंशो-
क्ताः तालमूलेचसंपूज्यमाधारादिचतुष्टयम् आधारःकूर्मशेषौचचतुर्थीपृथिवीनृपअग्निकोणेषुगणेशः क्षे
त्रपालोबटुकोयोगिन्यः इंद्राद्याश्चेति एवंचतुर्दिनंकृत्वापंचमेहोममाचरेत् तत्रप्रथमेऽह्नि एकावृत्तिः द्वितीये
द्वे तृतीयेतिस्रः चतुर्थेचतुरः प्रतिब्राह्मणहोमद्रव्याणिपायसान्नेस्त्रिमध्वक्तैर्द्राक्षारंभाफलादिभिः मातु-

लिंगैरिक्षुदंडैर्नालिकेरैःपुरःस्थितैः जातीफलैराम्रफलैरन्यैर्मधुरवस्तुभिरिति सप्तशत्यादशावृत्त्याप्रतिमंत्रंहु
तंचरेत् अयुतंचनवार्णेनस्थापितेग्नौविधानतः कृत्वावरणदेवानांहोमंतन्नाममंत्रतः कृत्वापूर्णाहुतिंसम्यक्देव
तांग्नौविसृज्यच अभिषिंचेद्यजमानंविप्रौघः कलशोदकैः निष्कंसुवर्णमथवाप्रत्येकंदक्षिणांदिशेत् भोजयेच्चश
तंविप्रान्भक्ष्यभोज्यैःपृथग्विधैः तेभ्योपिदक्षिणांदत्वागृण्हीयादाशिषस्ततः एवंकृतेजगद्वश्यंसर्वेनश्यंत्युप
द्रवाइति कुर्यादेवंविशुद्धात्माचंडीसाहस्रकेविधिं विद्यावतः सदाचारान्ब्राह्मणान्वृणुयाच्छतं प्रत्येकंचं
डिकापाठान्विदध्युस्तेदिशामतात् अयुतंप्रजपेयुस्तेप्रत्येकंनववर्णकम् पूर्वोक्ताःकन्यकाःपूज्याः
पूर्वमंत्रैःशतंशुभाः वेदाहमेवंसंपाद्यहोमंकुर्युःप्रयत्नतः सप्तशत्याशतावृत्त्याप्रतिमंत्रंविधानतः
लक्षसंख्यंनवार्णेनपूर्वोक्तैर्द्रव्यसंचयैः होतृभ्योदक्षिणांदत्वापूर्वोक्तान्भोजयेद्द्विजान् सहस्रसंमि-
तान्साधून्देव्याराधनतत्परान् एवंसहस्रसंख्याकेकृतेचंडीविधौनृणाम् सिध्यत्यभीप्सितंसर्वंदुः
खौघश्चविनश्यति मारी दुर्भिक्षरोगाद्यानश्यंतिव्यसनोच्चयाः एतद्दशगुणोविधिरयुतंप्रजपेयुस्तेइति
यस्याःप्रभावमतुलंश्लोकमुक्त्वाकृतांजलिः दद्याद्गोमिथुनान्यष्टावाचार्यायसुभक्तिमान् चतुर्विंशति ८३
संख्याकैर्हेमगद्याणकैःसह एकैकंदशविप्रेभ्योदद्याद्गोमिथुनंसमम् निष्कत्रयसमायुक्तंवस्त्रालंकार

भूषितमिति यद्यत्कार्यंसमुद्दिश्यक्रियतेशतचंडिका तत्तत्तस्यमहालक्ष्मीःसत्यमाशुप्रयच्छति क्वचिद्रुद्र
यामलइत्युक्ताद्रव्यांतराण्यपिहोमेउक्तानि तत्रप्रधानहोमः स्यान्निमधूद्धृतउत्तमः प्रधानद्रव्यमुद्दिष्टंपा
यसान्नंतिलांस्तथा यवैर्वाश्रीफलैर्दिव्यैर्नानाविधफलैस्तथा किंशुकैःसर्षपत्वग्भिर्दर्भैर्दूर्वांकुरैस्तथा
करवीरैरक्तपुष्पैरक्तोत्पलसितैरपि रक्तचंदनखंडैश्चगुग्गुलैश्चमनोहरैरिति अथब्रह्मांडपुराणनाम्ना
प्रत्यध्यायंश्लोकसंख्याक्वचिदुक्ता तत्राद्यचरिताध्यायेश्लोकैकाशीतिरुत्तमा अथमध्यमचरित्रेतुअष्ट
स्ववसुसंख्यावा त्रयोमध्यमायाश्चतुः सप्तचतुर्वेदखवेदकाः अथोत्तमचरित्रेतुषट्षडग्निश्लोकभागितेति
अभीष्टोमाध्यायवतीगीतासप्तशतीस्मृता तथाकवचार्गलाकीलकोनामापिश्लोकसंख्याउक्ताः श्रीवज्र
कवचस्यापित्रिपंचाशच्छ्लोकशालिता अर्गलाकीलकेश्लोकाह्यष्टाविंशतिसंख्यकाःअथोरहस्यत्रयस्यत्रयो
ध्यायामस्युक्रवाइतिच तत्रकवचस्यचामुंडादेवता ब्रह्माऋषिः अनुष्टुप्छंदः अंगन्यस्तादेव्यः सायुधामात
रोबीजम् दिग्बंधदेवतास्तत्त्वं अर्गलायाः विष्णुरनुष्टुपुप्छंदः नवार्णोमंत्रःशक्तिः मंत्रोदितादेव्योबीजम्
सप्तशतीमंत्रस्तत्त्वं कवचस्यशिवऋषिः इतरदर्गलावत् तथाप्रथमचरित्रस्य ब्रह्माऋषिः अनुष्टुप्छंदःम
हाकालीदेवता नंदजाशक्तिःरक्त तेकाबीजम् अग्निस्तत्त्वंपौष्टिकेविनियोगः मध्यमचरित्रस्यविष्णुर्ऋषिः

महालक्ष्मीर्देवता शाकंभरीशक्तिः दुर्गाबीजं उष्णिक् छंदः वायुस्तत्त्वं ईप्सितप्राप्त्यर्थे जपे विनियोगः उत्तमच-
रित्रस्य शिवऋषिः महासरस्वतीदेवता छंदोनुष्टुप्जगत्यौ भीमाशक्तिः भ्रामरीबीजं सूर्यस्तत्त्वं उच्चाटना
दौ विशेषतो विनियोग इति तत्तु कात्यायनीतंत्रोक्तमंत्रविभागेन विरोधात् निर्मूल इति ध्येयम् इति श्रीमदु
पाध्यायोपनामकशिवभट्टसुतसतीगर्भजनागोजीभट्टकृते मार्कंडेयपुराणांतर्गतसप्तशत्याख्यचंडीस्तोत्र
स्य व्याख्याने चंडीस्तोत्रप्रयोगविधिः समाप्तः शुभंभवतु श्रीर्जयतु ६ ६ ६

अथ देव्यपराधस्तोत्रप्रारंभः नमंत्रं नो यंत्रं तदपि च न जाने स्तुतिमहो न चाह्वानं ध्यानं तदपि च न जाने स्तु
तिकथाः न जाने मुद्रास्ते तदपि च न जाने विलपनं परं जाने मातस्त्वदनुसरणं कष्टहरणम् १ विधेरज्ञानेन द्रविण
विरहेणालसतया विधेयाशक्यत्वात्तव चरणयोर्याच्युतिरभूत् तदेतत्क्षंतव्यं जननि सकलोद्धारिणि शिवे
कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि कुमाता न भवति २ जगन्मातर्मातस्तव चरणसेवा न रचिता न वा दत्तं देवि द्रविणमपि-
भूयस्तव मया तथापि त्वं स्नेहं मयि निरुपमं यत्प्रकुरुषे कुपुत्रो जा॰ ३ पृथिव्यां पुत्रास्ते जननि बहवः संति स
रलाः परं तेषां मध्ये विरलतरलोहं तव सुतः मदीयोयं त्यागः समुचितमिदं नो तव शिवे कुपुत्रो जायेत क-

च्चिदपिकुमाता न भवति ४ परित्यक्तादेवाविविधविधिसेवाकुलतया मया पंचाशीतेरधिकमुपनीते तु वयसि ।
इदानीं चेन्मातस्तव यदि कृपा नापि भविता निरालंबो लंबोदरजननि कं यामि शरणम् ५ श्वपाको जल्पाको भवति मधु
पाकोपमगिरां निरातंको रंको विहरति चिरं कोटिकनकैः तवापर्णे कर्णे विशति मनुवर्णे फलमिदं जनः को जानीते जननि
जपनीयं जपविधौ ६ चिताभस्मालेपो गरलमशनं दिक्पटधरो जटाधारी कंठे भुजगपतिहारी पशुपतिः कपाली भू
तेशो भजति जगदीशैकपदवीं भवानि त्वत्पाणिग्रहणपरिपाटीफलमिदं ७ न मोक्षस्याकांक्षा भवविभववांछा
पि च न मे न विज्ञानापेक्षा शशिमुखि सुखेच्छापि न पुनः अतस्त्वां संयाचे जननि जननं यातु मम वै मृडानी रुद्राणी
शिव शिव भवानीति जपतः ८ नाराधितासि विधिना विविधोपचारैः किं रुक्षचिंतनपरैर्न कृतं वचो-
भिः श्यामे त्वमेव यदि किंचन मय्यनाथे धत्से कृपामुचितमंब परं तवैव ९ आपत्सु मग्नः स्मरणं त्वदीयं करोमि दु
र्गे करुणार्णवेशि नैतच्छठत्वं मम भावयेथाः क्षुधातृषार्ता जननीं स्मरंति १० जगदंब विचित्रमत्र किं परिपूर्णा-
करुणास्ति चेन्मयि अपराधपरंपरावृतं न हि माता समुपेक्षते सुतम् ११ इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छं
कराचार्यविरचितं देव्यपराधस्तोत्रं संपूर्णम् ॥ ६९ ॥ इदं पुस्तकं श्रीकृष्णदासात्मजेन गंगाविष्णुना मुंबय्यां

देवलेकरे त्युपाख्यानां बापूहरश्रेष्ठिनां शिलायंत्रे मुद्रापितं शकाब्दाः १८०३ श्रीविक्रमार्कसंवत् १९३८

इतिश्रीसटीकासप्तशतीसमाप्ता

